

**SYSELMANNEN
PÅ SVALBARD**

**Rapportserie
Nr. 1/2013**

Kulturminneplan for Svalbard 2013 – 2023

Adresse Sysselmannen på Svalbard, Pb. 633, 9171 Longyearbyen	Telefon 79 02 43 00 Telefaks 79 02 11 66 E-post firmapost@sysselmannen.no	Internett www.sysselmannen.no
Tilgjengelighet Internett: www.sysselmannen.no	ISBN: 978-82-91850-37-5 (trykt utgave) ISBN: 978-82-91850-38-2 (pdf) Opplag: 300	
Utgiver Sysselmannen på Svalbard, miljøvernavdelinga	Årstall: 2013 Sider: 112	
Forfattere Irene Skauen Sandodden (hovedforfatter og redaktør), Hilde Tokle Yri og Helge Solli. Deler av teksten er hentet fra plan fra 2000 forfattet av Kolbein Dahle, Hein Bjartmann Bjerck og Kristin Prestvold.		
Deltakende institusjoner Sysselmannen på Svalbard.		
Tittel Kulturminneplan for Svalbard 2013 – 2023.	Title Plan for the management of cultural heritage in Svalbard from 2013 to 2023.	
Referanse Kulturminneplan for Svalbard 2013 – 2023. Rapportserie Nr. 1/2013. 112 sider. Tilgjengelig på Internett: www.sysselmannen.no.		
Referanse Sysselmannens plan for forvaltning av kulturminner på Svalbard i perioden 2013 – 2023. Dette er en revisjon av Kulturminneplan for Svalbard 2000 - 2010. Planen gir en oversikt over status, forvaltningsstrategi for hele perioden og en handlingsplan for 2013 – 2017. Til planen er det utarbeidet en egen katalog over de prioriterte kulturminnene og –miljøene som er lagt ut på www.sysselmannen.no.		
Emneord norsk <ul style="list-style-type: none">▪ Kulturminner og kulturmiljø▪ Kulturminnevern▪ Verneverdi▪ Status▪ Forvaltning▪ Spitsbergen▪ Svalbard▪ Arktis	Keywords English <ul style="list-style-type: none">▪ Cultural heritage (monuments and cultural sites)▪ Cultural heritage management▪ Conservation value▪ Status▪ Management▪ Spitsbergen▪ Svalbard▪ The Arctic	
Forsidefoto Forside: Amundsenvillaen i Ny-Ålesund. Bygningen er satt i stand med midler fra Conoco Philips, Telenor, Utenriksdepartementet, Svalbards miljøvernfond, Barlindhaug, Kongsberggruppen og Stiftelsen UNI. Foto: Lars Erik Alfheim, Sysselmannen på Svalbard 2012. Bakside: Tempelfjorden med Fredheim under vakker stjernehimel. Foto: Jan-Sivert Hauglid 2013.		

Forord

Kulturminnene på Svalbard forteller spennende historier om fangst, ekspedisjoner og bergverk fra 1600-tallet og fram til i dag. De gir oss kunnskap om hvordan samfunnet i den ugjestmilde og vakre arktiske villmarka har utviklet seg. Naturens ressurser og den uberørte villmarkas tiltrekningskraft har vært en forutsetning for virksomhet på Svalbard i all tid. De tre hovedpillarene som Svalbardsamfunnet i dag hviler på; forskning, reiseliv og kulldrift, har alle røtter tilbake i Svalbardhistorien.

Kulturminner på Svalbard fra før 1946 er automatisk fredet, og antallet er stort. Mer enn 1800 kjente lokaliteter som spenner fra en enkelt tuft til hele gruvebyer som Grumant. Flere fredete kulturminner er fortsatt i bruk, som fangststasjoner, bygningene fra den gamle gruvebyen i Ny-Ålesund og vegen til Sverdrupbyen. Riktig bruk er også godt vern.

Sysselmannen skal som ansvarlig myndighet sikre et representativt utvalg av kulturminnene som kunnskapsbase og opplevelse for fremtidige generasjoner. Det harde klimaet på Svalbard er en konstant trussel mot bygninger og utstyr som ikke er i bruk. Endringer i klimaet kan forsterke denne trusselen. En bevisst prioritering er nødvendig for å sikre bredde og representativitet for framtida.

Nytt i kulturminneplanen er at vi løfter fram noen viktige nyere kulturminner som ikke er automatisk fredet. En femårig handlingsplan med strategier og konkrete tiltak for å nå de ambisiøse miljømålene er også utarbeidet.

Kulturminneplanen er et viktig verktøy for å prioritere innsatsen riktig, formidle kunnskap om kulturminneverdier, og sikre kontinuitet i en åremålsorganisasjon med stadig nye folk.

Takk for alle gode innspill og bidrag til planen!

Guri Tveito
miljøvernsjef

Innholdsfortegnelse

Innhold	4
Sammendrag	6
English summary	6
DEL 1 BAKGRUNN OG STATUS	7
1 Bakgrunn for planen	7
1.1 Planens mål	8
1.2 Planprosess	8
2 Rammebetingelser	8
2.1 Lovverk, meldinger og konvensjoner	8
2.2 Natur, klima og samfunnsutvikling	11
3 Organiseringen av kulturminnevernet på Svalbard	15
3.1 Framveksten av kulturminnevernet på Svalbard	15
3.2 Dagens organisering	16
3.3 Samarbeidspartnere	16
4 Vern – hva, hvorfor og hvordan?	20
4.1 Kulturminner – hva er det?	20
4.2 Hvorfor verne?	20
4.3 Svalbards særpreg	21
4.4 Verneverdier	21
4.5 Prioritering	24
4.6 Virkemidler	25
5 Status	27
5.1 Ressurser	27
5.2 Svalbards miljøvernfond	28
5.3 Informasjon og tilrettelegging	28
5.4 Arkiv og databaser	31
5.5 Registrering og dokumentasjon	32
5.6 Arkeologiske undersøkelser	34
5.7 Sikring faste kulturminner	38
5.8 Sikring løse kulturminner	45
5.9 Vern	45
5.10 Miljøovervåking	46
5.11 Miljøkriminalitet	52
5.12 Kompetanse	52

DEL 2 FORVALTNINGSSTRATEGI	54
6 Forvaltningsstrategi for 2013 - 2023	54
6.1 Mål for kulturminnearbeidet	54
6.2 Forvaltningsprinsipper	54
6.3 Representative kulturminner og vernet av dem	55
6.4 Prioriterte kulturminner og kulturmiljøer	62
6.5 Informasjon og tilrettelegging	64
6.6 Arkiv, dokumentasjon og databaser	66
6.7 Registrering og dokumentasjon	67
6.8 Arkeologiske undersøkelser	68
6.9 Sikring faste kulturminner	68
6.10 Sikring løse kulturminner	72
6.11 Vern	74
6.12 Kulturminner under vann	76
6.13 Miljøovervåking	77
6.14 Miljøkriminalitet	79
6.15 Verdensarv	79
6.16 Kompetanse og nettverk	79
6.17 Kunnskapsleverandør	79
6.18 Ansvar og finansiering	79
DEL 3 HANDLINGSPLAN	80
7 Handlingsplan for 2013 - 2017	80
7.1 Gjennomføring	80
7.2 Økonomi	80
7.3 Strategier, tiltak og frister	81
7.4 Plan for tilsyn og vedlikehold av prioriterte kulturminner	87
Kilder og litteratur	92
Ordforklaringer	96
Vedlegg I Internasjonale konvensjoner	98
Vedlegg II Kulturminneregistreringer på Svalbard 1958 - 2012	100

Sammendrag

Denne planen er en revisjon av gjeldende kulturminneplan for Svalbard fra 2000. Planen er utarbeidet som et styringsverktøy for kulturminneforvaltningen, men er også aktuell for eierne av de fredete kulturminnene og ulike samarbeidspartnere. Planens del 1 inneholder rammer og status, del 2 forvaltningsstrategi for de neste 10 år og del 3 en femårig handlingsplan med konkrete tiltak. Til kulturminneplanen er det utarbeidet en egen katalog som beskriver de omlag 100 prioriterte kulturminnene og -miljøene.

På Svalbard er alle kulturminner eldre enn 1946 automatisk fredet. Antall lokaliteter er høyt og mange ligger i villmarkspregete områder. 65 % av landarealene på Svalbard er vernet som nasjonalpark eller naturreservat. Det er verken mulig, eller ønskelig, å ta vare på alle kulturminnene gjennom vedlikehold. Det er utarbeidet en samlet liste over de ca. 100 viktigste kulturminnene og kulturmiljøene, hvorav 50 har særlig høy prioritet. Oppfølgingen av de prioriterte objektene varierer fra kun tilsyn, forslag til fredning, sikring i arealplan og til omfattende restaurering og vedlikehold.

Aktuelle begreper i kulturminnevernet er nærmere forklart på side 85.

English summary

This plan is a revision of the current cultural heritage plan for Svalbard from 2000. The plan is a management tool, primarily for the cultural heritage advisers, but is also meant for the owners of protected cultural heritage sites and our partners. The plan includes status (a short summary of the previous planning period), a management strategy for the next 10 years and a five-year action plan with proposals for concrete action.

In Svalbard, all fixed and movable cultural heritage older than 1946 are automatically protected. The number of sites is high and the majority are situated in wilderness areas, often protected by various regulations. It is neither possible nor desirable to take care of all the sites. The plan has a list of the 100 most important historical sites in Svalbard, where 50 of them have an extra high priority. The degree of care and maintenance of the priority items ranges from just monitoring (applies to most of the archaeological heritage sites and several of the buildings that are in poor condition), to a proposal to protect post-1945 sites that are not protected, to protection by area planning and to comprehensive restoration and maintenance.

In additions to this plan, the Governor of Svalbard has made a catalogue that describes the 100 most important cultural heritage sites that have been accorded priority in this plan.

1 Bakgrunn for planen

Før inngåelsen av Svalbardtraktaten av 9. februar 1920 ble Svalbard av mange stater betraktet som et såkalt "terra nullius", et landområde hvor ingen stat hadde suverenitet. Personer og selskaper fra flere nasjoner drev økonomisk virksomhet her. Svalbardtraktaten anerkjenner Norges fulle og uinnskrenkede suverenitet over øygruppa, samtidig som borgere av traktatspartene tilstas visse rettigheter, spesielt i næringssammenheng. Svalbardtraktaten trådte i kraft 17. juli 1925 og fra samme dag ble Svalbard en del av Kongeriket Norge.

Gjennom tidene har mennesker fra mange land etterlatt spor etter sin virksomhet på øygruppa. Dette kan betraktes som en internasjonal kulturarv.

Menneskenes bruk av Svalbard strekker seg over en 400-års periode. Det finnes ingen spor etter en urbefolkning. Mye av virksomheten handler om anskaffelse av råvarer, gjerne for et europeisk marked. Svalbard var for de fleste et midlertidig oppholdssted. Faste bosetninger ble først etablert i forbindelse med norsk og russisk gruvedrift på 1900-tallet.

Kulturminner er kunnskapskilder og viktige elementer i opplevelsen av landskapet og til formidlingen av historien. Antallet fredete lokaliteter er relativt høyt, men mange av disse er lokalisert til bosetningene og langs kysten. De fleste steder ligger sporene spredt. Mange av kulturminnene er sårbare.

Kulturminnene er en ressurs på flere plan. Kulturminner kan være svake spor på utsatte steder i ei arktisk villmark, rester etter aktiviteter som nå er beskyttet av jordlag og vegetasjon, bygninger som stadig er i bruk, solide konstruksjoner i landskapet eller forurensing, miljøgifter og etterlatenskaper etter industri.

Noen kulturminner kan lett ødelegges av ferdsel og andre aktiviteter, andre er mer robuste. Det er miljøvernforvaltningens og eiernes oppgave å sammen ivareta kulturminneverdiene til beste for mennesker både i samtid og framtid. Dette gjøres ved å forvalte objektene på en faglig forsvarlig måte og formidle kunnskapen om dem.

Kulturminner er en ikke-fornybar ressurs, men samtidig finnes det og skapes det hele tida nye kulturminner. Det som skapes i dag kan bli verdifulle elementer i kulturmiljøet i framtida, kanskje også verneverdige kulturminner. Det er et mål å ivareta et representativt utvalg av kulturminner, både fra før fredningsgrensen 1.1.1946 og etter.

Kulturminnene som ligger utenfor bosetningene på Svalbard er først og fremst truet av naturlig nedbrytning. Det er et politisk mål å ikke tape villmark, og utbygging er derfor i liten grad noen trussel. Den økende ferdselen, også til mer fjerntliggende områder, kan føre til økt slitasje. Over tid bryter naturlige prosesser som vindslitasje, elve- og stranderosjon, råte, erosjon og isbjørnbesøk ned kulturminner, og kan til og med fjerne dem helt på relativt kort tid. Dette er en naturlig utvikling, som det for et stort antall kulturminner verken er praktisk mulig eller ønskelig å sette inn tiltak mot. For enkelte kulturminner med særlig stor kulturhistorisk og/eller opplevelsesmessig verdi, vil det likevel være aktuelt å sette i verk forebyggende tiltak, for eksempel for å motvirke råteskade eller erosjon. De raske endringene i klimaet, trolig som følge av menneskelig påvirkning, er med på å drastisk endre bevaringsforholdene for mange av kulturminnene på Svalbard. I denne planen er det lagt stor vekt på å utvikle en strategi for hvilke tiltak vi kan iverksette for å ta vare på verdier. Det er foretatt en prioritering av kulturminner og kulturmiljøer som skal vies spesiell oppmerksomhet (se del 2 forvaltningsstrategi og del 3 handlingsplan).

Bevaring av kulturminner knyttet til industriell virksomhet fra 1900-tallet, representerer en annen type utfordring. Det er viktig å ta vare på sporene etter den virksomheten som skapte de faste bosetningene, som dokumentasjon på denne epoken i Svalbards historie. De er ofte dominerende objekter som preger kulturmiljøet og landskapet. Der disse kulturminnene ligger i tilknytning til bosetningene, kan de gi premisser for tettstedets identitet og utvikling. På den annen side representerer disse sporene betydelige naturinngrep, og omfatter store mengder etterlatenskaper som en skjemmende forsøpling av terrenget. Et enda mer alvorlig problem er at gamle gruvefyllinger kan inneholde miljøgifter,

som tungmetaller, tjærestoffer, PCB og etterlatenskaper som kan skade dyrelivet. Opprydning etter industriell virksomhet må derfor ivareta hensynet både til naturen, kulturhistorien og sikkerhet for mennesker og dyr.

Noen kulturminner er fortsatt i bruk. Miljøet i Ny-Ålesund har den største samlingen med fredete bygninger på Svalbard, bygninger som vil være i bruk som en del av stedets bygningsmasse langt inn i framtida. Det krever tilpasning og systematisk vedlikehold.

1.1 Planens mål

Kulturminneplanen er utarbeidet av Sysselmannen for å være et arbeidsredskap som sikrer forutsigbarhet og langsiktighet i forvaltningen av Svalbards kulturminner. Planen skal også gi resten av samfunnet innsyn i kulturminnevernets mål og virksomhet og mulighet til å påvirke dette arbeidet gjennom høring og innspill.

Kulturminneplanen er et styringsdokument for kulturminnevernet på Svalbard. Planen er tredelt:

- Del 1
Innledning med beskrivelse av rammebetingelser og status for kulturminnene og kulturminnevernet på Svalbard
- Del 2
Forvaltningsstrategi for perioden 2013 – 2023
- Del 3
Handlingsplan med prioritering av tiltak og ressurser for de nærmeste fem år

De prioriteringene og tiltakene som er foreslått, har sitt utgangspunkt i svalbardmiljøloven, men planen er ikke juridisk bindende. Det er pekt ut om lag 100 prioriterte kulturminner og kulturmiljøer som er beskrevet i en separat katalog. Den gjør også rede for historiske trekk og ulike geografiske områder.

Planen er bygd opp slik at det etter hvert kan rapporteres om gjennomførte tiltak og omprioriteringer (del 3). Omtrent hvert femte år vil det være behov for å summere opp og legge nye føringer. Dersom rammene endres vesentlig, kan dette skje tidligere.

Kulturminneplanen beskriver først og fremst faste kulturminner som er bevart på stedet, og det konkrete arbeidet med dem. Sysselmannen på Svalbard har også ansvar for de løse fredete kulturminnene (gjenstandene) fra Svalbard.

Det er lagt vekt på at planen også skal gi innsikt i kulturminnevernet for dem som ikke kjenner arbeidet så godt fra før.

1.2 Planprosess

Planen er utarbeidet av kulturminnerådgiverne hos Sysselmannen, men etter faglige innspill fra og drøftinger med Riksantikvaren og andre institusjoner og personer med kunnskap om kulturminnevern på Svalbard, både i oppstartsfasen i januar 2011 og undervegs i prosessen.

I forbindelse med oppstart av planen inviterte Sysselmannen en mindre referansegruppe bestående av Thor Bjørn Arlov fra Universitetssenteret på Svalbard Norges Teknisk-naturvitenskapelige Universitet, Tora Hultgreen fra Svalbard museum, Marit Hauan fra Tromsø museum og Per Kyrre Reymert, tidligere kulturminnerådgiver hos Sysselmannen og før dette Tromsø museum. Denne referansegruppen har levert faglige innspill til planen. De har pekt ut representative kulturminner fra ulike faser i Svalbards historie. Deres innspill er innarbeidet i et eget dokument, en katalog over de prioriterte kulturminnene, som bakgrunnsstoff til planen. Deres forslag til representative kulturminner fra ulike faser i Svalbards historie er innarbeidet i planen (se 6.3).

Utkast til plan ble lagt fram for Det interdepartementale Polarutvalget i november 2012. Planen ble lagt ut til høring fra 6. desember 2012 til 25. januar 2013 og det kom inn 14 uttalelser. Kommentarene fra høringen er innarbeidet i planen og sammenstilt i et eget notat. Planen er faglig godkjent av Riksantikvaren den # 2013.

2 Rammebetingelser

2.1 Lovverk, meldinger og konvensjoner

Offentlige utredninger

Regjeringens politikk for forvaltningen av miljøet på Svalbard ble gitt en utførlig behandling i St.meld.nr. 22 (1994–95) Om miljøvern på Svalbard. Hovedpunktene i meldingen fikk bred tilslutning i Stortinget, jf. Innst. S. nr. 11 (1995–96).

I St.meld.nr. 22 fra 1995 ble verdien av Svalbards særegne villmarksnatur og unike kulturminner grundig dokumentert. Påvirkningen av natur- og kulturmiljøet, som følge av menneskelig virksomhet på og omkring øygruppa og ytre påvirkninger, ble også utførlig beskrevet. Det ble videre redegjort for miljøvernbestemmelsene og miljøvernforvaltningens grunnlag og organisering, samt internasjonale samarbeidsprosesser og forpliktelser som berører Svalbard.

Dette er fulgt opp med NOU 1999: 21 Lov om miljøvern på Svalbard og i St.meld.nr. 22 (2008 – 2009) Svalbard. Stortingsmeldingen holder fast ved miljømålene fra St.meld.nr. 22 fra 1995 og klarlegger noen av de ansvarsproblemerne det har vært uenighet om. Stortingsmeldingen holder fast på de tre grunnleggende virksomhetene bosetningen på Svalbard bygger på; kulldrift, reiseliv og forskning.

Regjeringen ønsket å legge forholdene til rette for utvikling av reiseliv på Svalbard allerede i 1985¹. Svalbards arktiske miljø med særlig vekt på dyreliv og kulturminner er hovedattraksjonen for de tilreisende. En hovedutfordring i forvaltningen på Svalbard og denne planen er å håndtere den økende ferdselen slik at kulturminnene beskyttes uten at dette forringer opplevelsen av dem. Dette betyr større satsing på informasjon og opplæring, men også på kontroll og overvåking.

Det vil fortsatt være viktig for miljøvernet på Svalbard å ha en restriktiv praksis med hensyn til aktiviteter og inngrep som kan skade eller redusere verdien av kulturminnene. Dette gjelder så vel i forsknings- som i næringssammenheng.

St.meld. nr. 22 (2008-2009) Svalbard

Bevaring av områdets særegne villmarksnatur er ett av hovedmålene i svalbardpolitikken. Regjeringen legger følgende hovedmålsettinger til grunn for miljøvernet på Svalbard:

- Svalbard skal på bakgrunn av sin internasjonalt viktige natur- og kulturarv være et av verdens best forvaltede villmarksområder.
- Innenfor de rammer traktats- og suverenitetsmessige hensyn setter, skal miljøhensyn veie tyngst ved konflikt mellom miljøvern og andre interesser.

- Omfanget av villmarkspregede områder skal opprettholdes.
- Flora, fauna og verneverdige kulturminner skal bevares tilnærmet uberørt, og de naturlige økologiske prosessene og det biologiske mangfoldet skal få utvikle seg tilnærmet upåvirket av aktivitet på Svalbard.

St.meld. nr. 16 (2004-2005)

Leve med kulturminner

Denne stortingsmeldingen ga også noen føringer:

- På Svalbard har Norge forvaltningsansvaret for en viktig nasjonal og internasjonal kulturarv, som representerer mange nasjoners virksomhet. Regjeringen vil videreføre en restriktiv praksis i forhold til aktiviteter og inngrep som kan skade eller redusere verdien av kulturminnene på øygruppen.
- Utenfor bosettingene skal kulturminnene få ligge mest mulig uforstyrret, som spredte spor etter menneskenes bruk av det arktiske landskapet helt fra øygruppen ble oppdaget for noe over 400 år siden.
- Det er verken praktisk mulig eller ønskelig å sette inn tiltak mot den naturlige nedbrytingen for alle kulturminner. Men for enkelte kulturminner som har stor kulturhistorisk verdi eller stor opplevelsesverdi, er det aktuelt å sette i verk forebyggende tiltak.

St.meld. nr. 21 (2004-2005)

Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand

I følge denne meldingen skal et representativt utvalg av kulturminner på Svalbard og Jan Mayen søkes bevart som et vitenskapelig kildemateriale og som et grunnlag for opplevelser for framtidige generasjoner. Tapet av kulturminner som følge av menneskelig virksomhet skal gjennomsnittlig ikke overstige 0,1 prosent årlig.

De store, sammenhengende villmarksområdene på Svalbard og i Antarktis skal sammen med kulturminnene sikres mot vesentlige inngrep og påvirkninger. Svalbard skal framstå som ett av de best forvaltede villmarksområder i verden, og bosettingene skal drives på en miljøforsvarlig måte for å sikre miljø og trivsel.

Svalbardbudsjettet

Den årlige budsjettproposisjonen til Stortinget for Svalbard styrer Sysselmannens virksomhet på alle områder og har et eget kapittel for vedlikehold og forvaltning av fredete kulturminner (kapittel 9)².

Svalbardmiljøloven

Lov av 15. juni 2001 om miljøvern på Svalbard (Svalbardmiljøloven) samlet miljøregelverket for øygruppa. Den inneholder regler om blant annet vern av områder, artsforvaltning (flora og fauna), kulturminner, arealplanlegging, forurensing og avfall, ferdsel og hytter. Loven med tilhørende forskrift trådte i kraft 1. juli 2002.

Svalbardmiljøloven erstattet både "Forskrift om kulturminner på Svalbard" og "Forskrift om arealplanlegging i bosettingene på Svalbard". Innføring av loven førte til en bedre helhetstenkning rundt kulturminner og forvaltning av disse. Kulturminner og kulturmiljøer ble satt inn i en større miljømessig sammenheng. De fikk et større fokus enn tidligere. Loven gjør det mulig å regulere ferdsel i sikringssonen til et fredet kulturminne uten å foreta særskilt områdefredning. Arealforvaltningen fikk styrket hjemmel når det gjelder å kreve konsekvensutredninger for miljøet generelt som følge av virksomhet i planområdene.

Svalbardmiljøloven har som formål å opprettholde et tilnærmet uberørt miljø på Svalbard. Innenfor denne rammen gir loven rom for miljøforsvarlig bosetting, forskning og næringsdrift.

Loven fastsetter viktige overordnede miljørettslige prinsipper som aktsomhets- og informasjonsplikt, føre-var-prinsippet, vurdering av samlet belastning, at miljøpåvirkeren skal betale og om miljømessige teknikker og innsatsfaktorer.

Svalbardmiljølovens § 38 fastsetter det overordnede prinsippet for forvaltning av kulturminner: "Svalbards kulturminner skal vernes og ivaretas som en del av Svalbards kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljøforvaltning."

Loven fastsetter at kulturminner eldre enn 1946 er automatisk fredet. Rundt et fast automatisk fredet kulturminne hører en sikringszone på 100 meter. Alle spor etter menneskegraver, uavhengig av alder, er fredet.

Det samme gjelder skjelettresten på slakteplasser for hval, hvalross og i forbindelse med selvskudd for isbjørn. Loven gir mulighet til å fredet kulturminner og områder som har særskilt kulturhistorisk verdi. I planområder kan kulturminner reguleres til kulturminneområder.

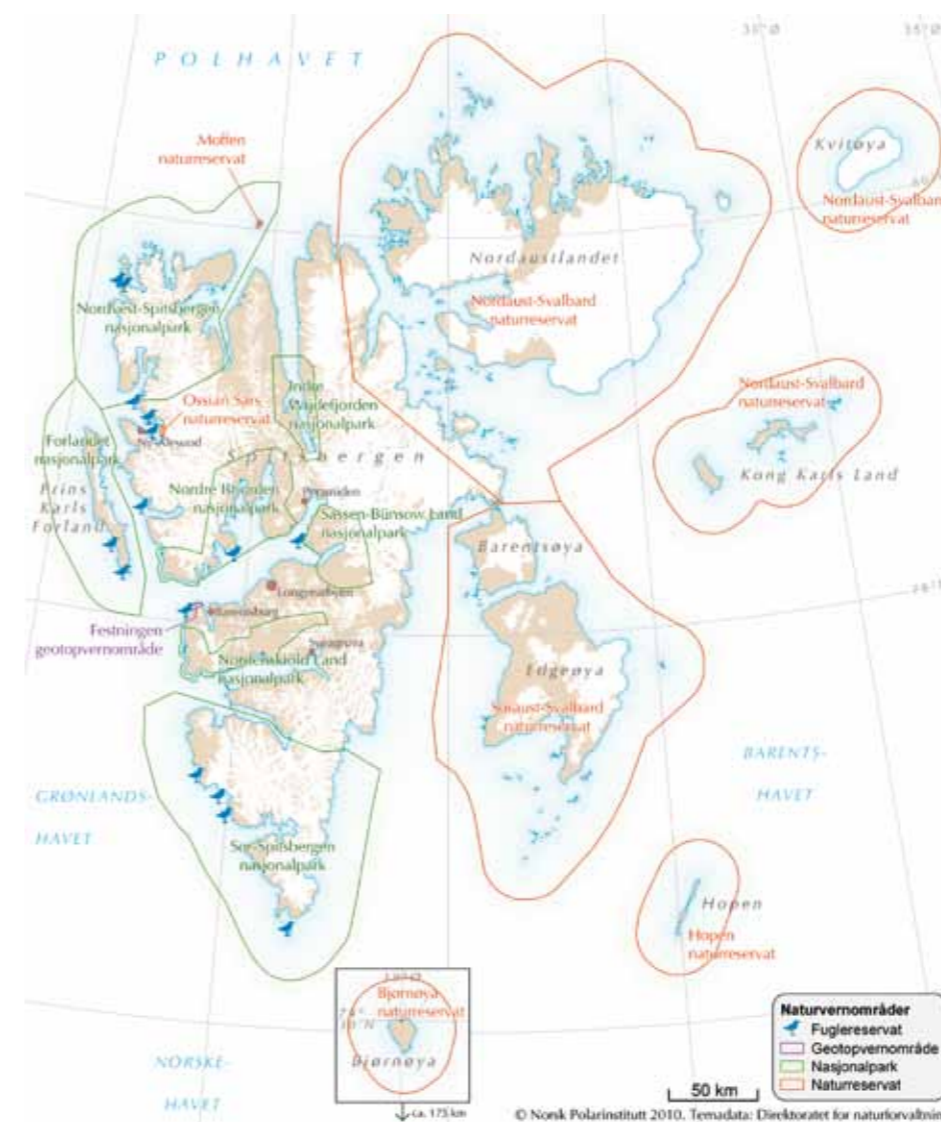
"Hvitfiskgravplassen" ved Bamsebu i Hornsund er automatisk fredet. Dette er spor etter Ingvald Svendsens kvitfiskstasjon fra 1930.

Foto: Elin M. Lien, Sysselmannen på Svalbard 2012.

² I teksten til kapittel 9 i Prop. 1 S (2011-2012) og Prop. 1 S (2012-2013) Svalbard, proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak) står det feilaktig at kulturminneplan for 2010 – 2020 er vedtatt.

Revisjon av loven ble vedtatt i desember 2011 og trådte i kraft 1. juli 2012. De viktigste endringene for kulturminner er;

- Det er nå tillatt å telte på frossen og snødekt mark i sikringssonen rundt automatisk fredete kulturminner
- Hjemmelen til å gi dispensasjon for fredete kulturminner har blitt tydeligere gjennom endringer i § 44 (siste ledd)
- Lovendringen presiserer at det kun er faste kulturminner (og gjenstander som er del av en kontekst) som har sikringszone
- Miljøvernfondet kan nå også gi tilskudd til kulturminner som ikke er fredet

Det er om lag 2600 personer bosatt på Svalbard³. Fra 1990 til 2012 har befolkningen i de norske bosetningene økt fra 1125 til 2195, mens befolkningen i de russiske bosetningene (omfattet fram til 1998 også Pyramiden, men gjelder i dag hovedsakelig Barentsburg) har minket fra 2407 til 439. Åtte personer var registrert på den polske forskningsstasjonen i Hornsund. Totalt 42 nasjonaliteter er representert.⁴

Kart over verneområder på Svalbard (nasjonalparker og naturreservater).

³ I følge Statistisk sentralbyrå var det pr. 1.7.2012 2642 personer bosatt på Svalbard.

⁴ Tall i følge Statistisk sentralbyrå 1.7.2012.

Natur og klima

Svalbard har tundraklima med et sterkt maritimt preg. En liten gren av Golfstrømmen holder vestkysten av Spitsbergen åpen for skipsfart i sommersesongen, og gjør dette til det nordligste isfrie området i verden. Om sommeren ligger temperaturen stort sett på plussiden, med en gjennomsnittstemperatur på 6° C. Det er lite nedbør, men fuktig luft fra havet kan gi tåke og lett duskregn. De indre fjordområdene har et svært tørt klima; Vinteren på Svalbard er mild, beliggenheten tatt i betraktning. Temperaturen har økt de siste årene slik at Svalbard nå er den delen av Norge hvor temperaturen stiger raskest.

Karakteristisk for Svalbard er:

- Mye overskyet vær
- Tåkehyppigheten er større enn på noen lavlandsstasjon i fastlands-Norge
- Mange og kraftige vinder, spesielt om vinteren
- Lite nedbør, men fordelingen påvirkes av terrenget. Årsummene anslås til mellom 200 og 500 mm, med maksimum ettersommer og høst. Enkelte skjærmede områder nord på Spitsbergen regnes å ha nedbør under 100 mm, mens det i et maksimalområde i sørøst antagelig er 10 ganger så mye

Naturforholdene skaper spesielle forhold for bevaringen av kulturminnene:

- Det tar lang tid før vegetasjon og jord dekker etterlatenskaper og stier/kjørespor gror igjen
- Stranderosjonen er meget sterk og en rekke kulturminner ligger på erosjonskanter og står i fare for å forsvinne
- Klimaet har til nå vært tørt (spesielt vintertid) og det har generelt vært lite råte og rust, men vær og vind sliter på stående bygninger
- Fundamenteringen av bygninger er generelt et problem. De fleste eldre bygninger er ikke fundamentert i permafrosten eller på fjell. Når det øverste laget tiner om sommeren får en jordsig eller dårlig bæreevne
- Mange hus og hytter står på fuktig arktisk grunn, og gamle fangsthytter har ofte en jordvoll bygd opp langs veggene. Disse bygningene kan ha alvorlige råteskader selv om kjemisk og biologisk nedbryting i Arktis generelt foregår langsomt

- Mange kulturminner ligger også utsatt til for skred og steinsprang
- I noen områder kan det være kraftige sandstormer, noe som medfører sterk slitasje på treverk
- I mange tilfeller løfter permafrosten opp arkeologisk materiale i bakken, mens den gir gode bevaringsforhold for tekstiler og annet organisk materiale under bakken store deler av året. Til tross for at permafrosten kan virke konserverende på kulturminner som ligger nede i bakken, vil frost og bevegelser i det aktive laget over tid virke ødeleggende
- Hvert år gjør isbjørnen hærverk på en del hytter ved å bryte seg inn, trolig på jakt etter mat. Dersom disse skadene ikke repareres straks, går den videre nedbrytingen raskt
- Barmarkssesongen er meget kort. Det er begrenset tid til gjennomføring av tiltak i marken

De siste års klimaendringer fører til økt temperatur, mer nedbør og trolig mer urolig vær i Arktis, noe som medfører;

- Kraftigere stormer som vil kunne ødelegge stående bygninger og konstruksjoner
- Økt tining av de øverste lagene i permafrosten kan føre til at nedbrytingshastigheten for organisk materiale nede i bakken øker
- Endringer i dybden på permafrosten vil også kunne få store konsekvenser for strukturer som står på eller er fundamentert i bakken
- Et våtere klima kan skape økt råte- og rustproblemer på bygninger og etterlatenskaper. Dessuten står mange hus og hytter på fuktig grunn - ofte med jordvoller opp langs veggene. Dette kan gi alvorlige råteskader
- Jordsig mot ruiner og bygninger vil kunne føre til skader og at bygninger, taubanebukker, daganlegg til gruver og så videre raser sammen

- Med økt nedbør og temperatur øker erosjonen og derfor trusselbildet for kulturminnene som ligger nær sjø og kanter. Strekninger som tidligere lå beskyttet av is langs kysten, såkalt landkall eller isfot, mister nå denne beskyttelsen, slik at bølgene får bedre tak

Svalbards natur, og dermed kulturminnenes nære omgivelser, er spesielt sårbar for spor etter ferdsel. Slitt vegetasjonsdekke etter en sommers trafikk når aldri å leges før neste turistseong er i gang. De sterkeste trafikkerte områdene har allerede tydelige slitasjespor.

Turisme

Turisme skal være en av tre bærebjelker i Svalbardsamfunnet. Antallet gjestedøgn i Longyearbyen har vært relativt stabilt fra 2001 til 2012, med en jevn økning fra rundt 70 000 gjestedøgn til i underkant av 80 000, med 90 000 på det meste.

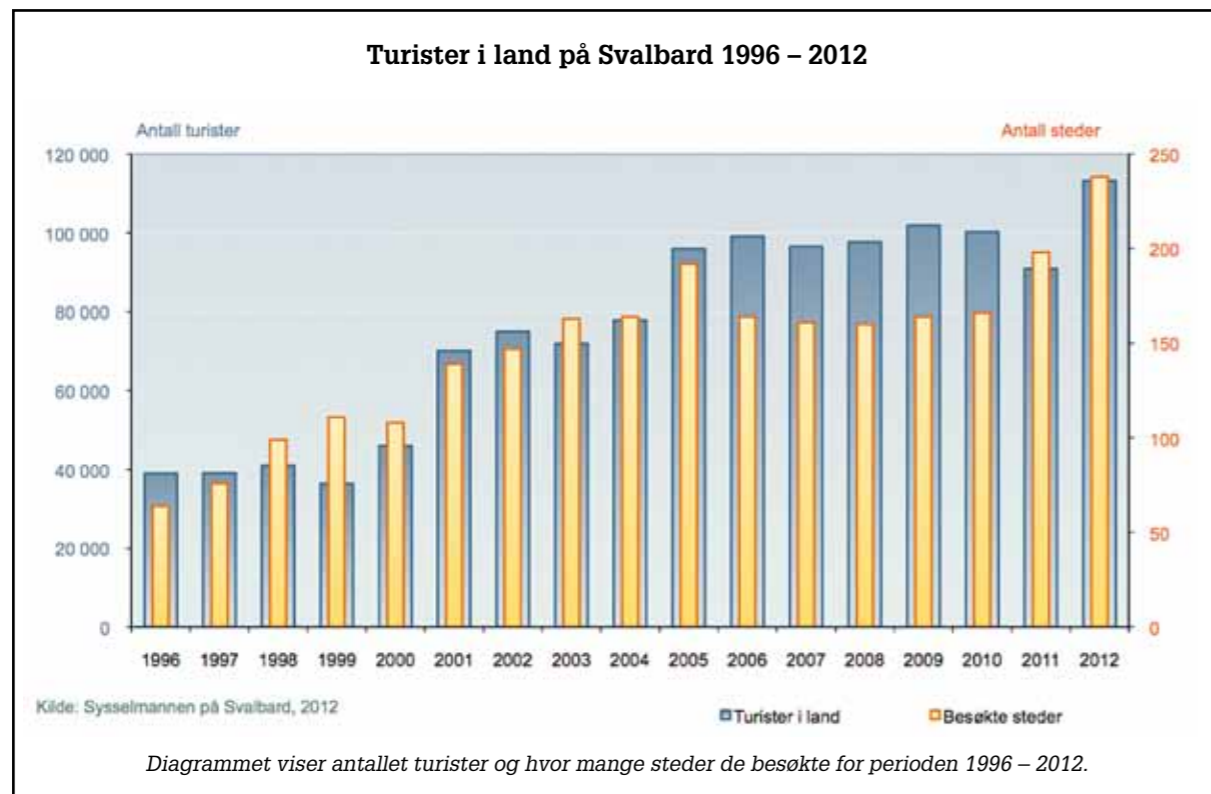
Antall passasjerer om bord på oversjøiske cruiseskip har de siste ti årene økt fra ca. 20 000 passasjerer til i overkant av 40 000. Etter en nedgang i 2008-2011, har denne trafikken økt kraftig i 2012. Kystcruisefrafikken, som utgjør en stor del av den sjøbaserte turismen på Svalbard, økte i begynnelsen av den siste tiårsperioden, men det ser nå ut som om trafikken er stabilisert med litt i overkant av 10 000 passasjerer årlig. Etter en periode med jevn økning ble det i 2009 en markert reduksjon (11,7 %) i antall personer på cruise. Antall landstigningssteder økte fra 139 steder i 2001 til 238 i 2012. På mange av ilandstigningslokalitetene er det kulturminner.

Skader på ei hytte på Krosspynten etter et innbrudd av en isbjørn.
Foto: Sysselmannen på Svalbard. 2010.

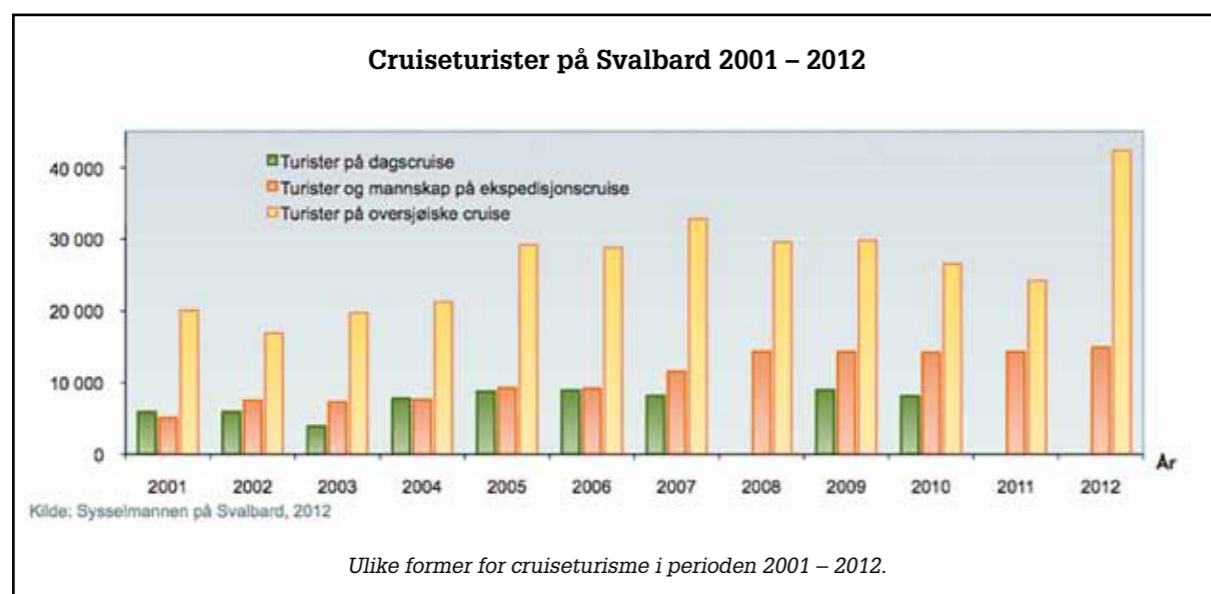
Det ble tatt DNA-prøver etter isbjørnbesøk i Villa Møen. Undersøkelser har vist at det er isbjørner som har vært hytteraidere i tre generasjoner – trolig har binna lært opp ungene sine til å bryte seg inn i hytter for å finne mat.

Foto: Solbjørg Lima Skadeberg, Sysselmannen på Svalbard 2010.

Turister vandrer rundt i restene etter hvalkokeriet i Hvalrossbukta på Bjørnøya. Når det er mange som trækker i slike områder kan det på sikt skape problemer med slitasje, skader på kulturminnene og økt erosjon langs raskanter.

Foto: Irene Skauen Sandodden, Sysselemanden på Svalbard 2011.

Infrastruktur

Det meste av Svalbard er uten moderne infrastruktur. Det skaper spesielle rammebetingelser for kulturminnevernet. Arbeidet i felt er helt avhengig av Sysselemandens transportsystem. Dette er godt forsynt med beltekjøretøy, et større fartøy, noen småbåter og to helikoptre. Transportmidlene skal dekke mange behov og er kostbare i bruk. Logistikken setter derfor begrensninger for hvor mye som kan utføres i løpet av en sesong. Uforutsette hendelser kan endre planlagte transporter og oppgaver på kort varsel. Av hensyn til Svalbards villmark er det ønskelig å holde transportaktiviteten, spesielt med helikopter, så lav som mulig. Det er derfor et mål å samordne transportbehov.

Feltarbeid, enten det er registrering, arkeologiske utgravninger eller istandsetting av bygninger og industrianlegg, krever mye spesialutstyr og -kunnskap. Sysselemanden har en god utstyrsbase i Longyearbyen. Teknologien endrer seg raskt og nye databaser stiller stadig krav til nytt teknologisk utstyr, slik at også Sysselemandens utstyr må fornyes med jevne mellomrom. For kulturminnevernet gjelder dette særlig innmålings-/dokumentasjonsutstyret.

3 Organisering av kulturminnevernet på Svalbard

3.1 Fremveksten av kulturminnevernet på Svalbard

Norsk suverenitet over øygruppa er grunnlaget for den norske forvaltningen på Svalbard. Svalbardtraktaten gir imidlertid borgerne i traktatsstatene lik rett til fiske og jakt på øygruppa og i territorialfarvannet⁵. Videre gir den borgerne lik adgang til å drive og utnytte alle maritime, industri-, bergverks- og handelsforetagende både til lands og i de territoriale farvann⁵.

Svalbardloven av 1925 åpnet tidligere for at det kunne lages "almennelige forskrifter" for blant annet fredning av "fortidslevninger". Den første forskriften kom i 1974 og gjaldt for Svalbard og Jan Mayen. Med denne forskriften ble alle kulturminner fra før 1900 automatisk fredet.

⁵ Svalbardtraktaten, artikkel 2 og 3

⁶ Alle dyr på Svalbard er fredet, men det er åpnet opp for fangst på enkelte arter, jf. forskrift om forvaltning av vilt og ferskvannsfisk på Svalbard og Jan Mayen. Reglene er ulike for fastboende og tilreisende.

Etter at forskriften av 1974 ble vedtatt begynte oppbyggingen av et apparat for forvaltningen av kulturminnene. I 1976 ble den første kulturminnefaglige stillingen opprettet som halvårlig stilling med registrering som hovedoppgave. I 1979 ble det opprettet en helårsstilling. Etter hvert besto det som ble kalt for Kulturminnevernet for Svalbard og Jan Mayen av tre personer; kulturvernleder, arkeolog (fra våren 1986) og teknisk konservator (fra høsten 1986). Alle var ansatt ved Tromsø museum og hadde feltsesong hver sommer på Svalbard. Tromsø museum hadde det faglige ansvaret for Svalbards kulturminner fra 1976-1991.

Forskriften fra 1974 satte grensen for fredete kulturminner til 1900. Dette medførte at mange av Svalbards kulturminner falt utenfor lovfestet vern. Blant annet var det meste av norsk overvintringsfangst og bergverksdriften uten slik beskyttelse. Mot slutten av 1980-årene startet arbeidet med en ny forskrift, som ble gitt ved kongelig resolusjon i 1992. Etter denne forskriften er alle kulturminner fra før 1. januar 1946, både løse og faste, automatisk fredet. Forskriften ble erstattet med svalbardmiljøloven som trådte i kraft i 2002 og ble revidert i 2012.

Under arbeidet med den nye forskriften ble det også foretatt en omorganisering av kulturminneforvaltningen. Riksantikvaren, som ble direktorat i 1988, fikk det faglige ansvaret for kulturminnevernet. Kulturvernlederstillingen ved Tromsø museum ble omgjort til kulturminnekonsulent og flyttet til Sysselmannen på Svalbard i 1991, mens arkeologstillingen ble flyttet nordover i 1996. I 2006 ble Statens kulturhistoriske magasin åpnet i Forskningsparken med en ansatt teknisk konservator. I september 2011 ble ansvaret for driften av det kulturhistoriske magasinet og konservatorstillingen overført fra Sysselmannen på Svalbard til Svalbard museum. Staten er eier av gjenstandene og Sysselmannen på Svalbard har ansvaret for forvaltningen av disse etter svalbardmiljøloven. Sysselmannen har inngått avtale med Svalbard museum om katalogisering, konservering og magasinering av gjenstander.

3.2 Dagens organisering

Kulturminnevernet er en del av Miljøverndepartementets forvaltningsområde. Riksantikvaren har ansvaret for myndighetsutøvelsen på dette området og er rådgiver for andre statlige ytre etater i saker som angår kulturminneinteressene på

Svalbard. Vedtak om fredning eller dispensasjon fra loven for alle typer inngrep, inkludert arkeologiske utgravninger, blir fattet av Riksantikvaren.

Sysselmannen på Svalbard har ansvaret for den stedlige løpende miljøvernforvaltningen med myndighet etter svalbardmiljøloven med tilhørende forskrifter, herunder behandling av enkelt saker og saksforberedelse av saker som går videre til direktoratene eller Miljøverndepartementet.

Sysselmannsbestillingen ble omorganisert 1. januar 1997, og har nå en miljøvernavdeling ledet av en miljøvernssjef. Kulturminnevernet er en integrert del av miljøvernavdelingen med en arkeologstilling og en bygningsvernstilling. Alle stillinger hos Sysselmannen er på åremål. Dette fører til hyppige utskiftninger i staben og skaper utfordringer når det gjelder kontinuitet og kunnskapsoverføring. Det er en styrke for miljøvernet på Svalbard at kultur- og naturvern er samordnet i en avdeling regionalt (til forskjell fra på fastlandet).

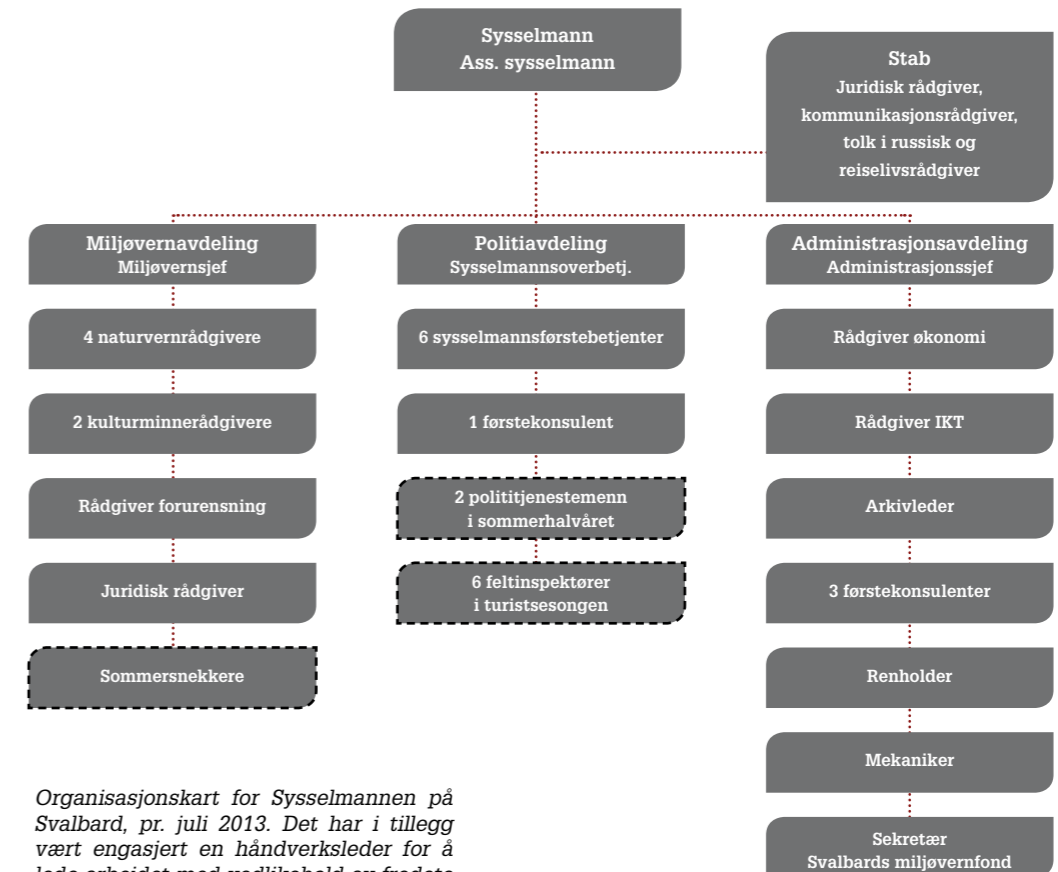
3.3 Samarbeidspartnere

Kulturminnevern er et flerfaglig arbeidsfelt der det er nødvendig med et godt samarbeid og partnerskap mellom eiere, de ulike forvaltningsnivåene og fagfolk av ulike slag. Alle bidrar til å ta vare på kulturminner, enten det er gjennom et ansvar som eier, offentlig forvalter, rådgiver, formidler, teknisk konservator eller håndverker.

Justisdepartementet

Sysselmannen er regjeringens øverste representant på øygruppa og administrativt underlagt Justisdepartementet. Svalbard er i dag i fokus blant annet på grunn av rike ressurser og miljøpolitiske utfordringer. Svalbard er viktig for norsk tilstedeværelse i nord.

Polaravdelingen i Justisdepartementet håndterer de norske polarområdene, herunder administrasjon av Sysselmannen på Svalbard, utarbeidelse av det årlige svalbardbudsjettet og koordineringen av sentraladministrasjonens polarsaker, blant annet gjennom å være sekretariat for Det interdepartementale polarutvalg.

Organisasjonskart for Sysselmannen på Svalbard, pr. juli 2013. Det har i tillegg vært engasjert en håndverksleder for å lede arbeidet med vedlikehold av fredete bygninger fra våren 2011 og ut 2012.

Dokumentasjon er en sentral del av Sysselmannens kulturminnearbeid. Her fra oppmåling av skader på hytta Copper Camp i St. Jonsfjorden i 2011. I bildet Hilde Tokle Yri assistert av Elin Lien (til venstre).

Foto: Irene Skauen Sandodden, Sysselmannen på Svalbard.

Det interdepartementale polarutvalg

Det interdepartementale svalbardutvalg ble opprettet i 1965 og endret i 1971 navn til det interdepartementale polarutvalg (polarutvalget). Utvalget er et samordnende og rådgivende organ for polarsaker, herunder Svalbard og Sysselmannen på Svalbard, med polaravdelingen i Justisdepartementet som sekretariat.

Miljøverndepartementet

Avdeling for internasjonalt samarbeid har ansvaret for miljøvernlovgiving på Svalbard. Avdelingen har ansvar for miljøfaglig etatsstyring av Sysselmannen på Svalbard og for Norsk polarinstitutt. De har også ansvaret for internasjonalt miljøvern-samarbeid i nordområdene, herunder i Arktisk råd og Barentsregionen.

Avdeling for kulturminneforvaltning har det overordnede ansvaret for kulturminnevernet i Norge. Avdelingen ble først opprettet i 2001 og har ansvar for strategi- og politikktutvikling innenfor hele kulturminnefeltet. Sentrale arbeidsområder er arkeologi, bygningsvern, fartøyvern, kulturmiljø og kulturlandskap. Avdelingen er tillagt etatsstyringsansvar for Riksantikvaren og skal ivareta departementets kontakt mot den regionale kulturminneforvaltningen.

Riksantikvaren

Riksantikvaren er et direktorat under Miljøverndepartementet og har et veiledningsansvar overfor eiere og den øvrige forvaltningen i kulturminne- og kulturmiljøspørsmål. Riksantikvaren er også klagesaksbehandler og dispensasjonsmyndighet for automatisk fredete kulturminner. I saker der de nasjonale interessene ikke vinner fram i den regionale behandlingen, skal Riksantikvaren varsles slik at de har mulighet til å vurdere innsigelse/klage. Det er også Riksantikvaren som vedtar fredninger fra nyere tid. Unntaket er kulturmiljøfredninger som vedtas av Kongen i statsråd.

Bergmesteren for Svalbard

Direktoratet for mineralutvinning med Bergmesteren for Svalbard ligger under Nærings- og handelsdepartementet. Bergmesteren bistår interesserte med råd, veiledning og oversikter angående funn og forekomster av geologisk art på Svalbard. Bergmesteren sitter med oversikt over og kunnskap om mineralleting, gruvevirksomhet og petroleumsvirksomhet på Svalbard, samt et stort historisk arkivmateriale med både bilder og rapporter.

Norsk polarinstitutt

Norsk polarinstitutt er underlagt Miljøverndepartementet. Norsk polarinstitutt er faglig rådgiver for miljøvernforvaltningen på Svalbard, og sikrer oppdatert kunnskapsgrunnlag for forvaltningen gjennom forsknings- og overvåkingsaktiviteter. Norsk polarinstitutt har også ansvaret for topografisk kartlegging på Svalbard. Norsk polarinstitutt driver naturvitenskapelig forskning, kartlegging og miljøovervåking i Arktis (herunder Svalbard) og Antarktis. Norsk polarinstitutt skal samle inn og bearbeide data om hva som påvirker miljøet og om tilstanden til naturen og kulturminnene på Svalbard gjennom prosjektet Miljøovervåking Svalbard og Jan Mayen (MOSJ). Med unntak av MOSJ, er ikke Norsk polarinstitutt tillagt ansvar som kunnskapsleverandør på kulturminner, men instituttet har en betydelig bildesamling, arkivmateriale og kompetanse knyttet til fangst- og forskningshistorie i Arktis og drifter blant annet nettstedet polarhistorie.no.

Longyearbyen lokalstyre

Longyearbyen lokalstyre ble opprettet 1. januar 2002 og tilsvarer på mange måter kommunene på fastlandet i myndighet og ansvar, men med noen unntak. Lokalstyret er i dag ikke delegert myndighet etter svalbardmiljøloven når det gjelder kulturminner, med unntak av rollen som arealplanmyndighet. Saker som kan berøre automatisk fredete kulturminner eller verneverdige kulturminner skal derfor alltid forelegges Sysselmannen.

Eiere

På Svalbard er staten en betydelig grunneier (95 %), der Nærings- og handelsdepartementet er eier av de fleste kulturminnene utenfor de seks planområdene på Svalbard. Statsaksjeselskapene Kings Bay AS og Store Norske Spitsbergen Kulkompani har ansvar for kulturmiljøene i Ny-Ålesund, Longyearbyen og Sveagruva. Det russiske statselskapet Trust Arktikugol eier flere områder med kulturmiljøer som Barentsburg, Pyramiden, Colesbukta og Grumant, samt flere hytter som Russanovodden og Bohemanneset. Bjørnøen AS forvalter områdene på Bjørnøya. I tillegg har private eiere ansvar for flere kulturminner. Den største andelen fredete bygninger i privat eie finner vi i Hiorthhamn⁷.

⁷ Familien Horn, med base i Bergen, eier Hiorthhamn og Advent city.

Frivillige organisasjoner

Det er flere landsomfattende og lokale organisasjoner som engasjerer seg i vernet av kulturminner. Spesielt for Svalbard er Norsk Polarklubb og Det norske Svalbardselskap.

Flere frivillige organisasjoner på Svalbard har låneavtaler på og vedlikeholder en rekke fredete hytter eid av staten, representert ved Sysselmannen på Svalbard. Dette gjelder Røde kors, Longyearbyen jeger- og fiskeforening, Totakteren og Velferden i Ny-Ålesund.

Camp Millar er en av de fredete hyttene som lånes ut til og vedlikeholdes av Longyearbyen jeger- og fiskerforening. Foto: Karl Fredheim, Sysselmannen på Svalbard 2005.

Svalbard museum og andre kulturhistoriske samlinger

Svalbard museum er en av de viktigste historiefordlere på Svalbard. Museet åpnet i 1981 og er en privat stiftelse. I 2006 flyttet museet inn i nye lokaler i Forskningsparken. Med det ble museet en del av et større forsknings- og formidlingsmiljø. Museet har som ambisjon å være Norges utstillingsvindu på Svalbard. Det skal være en arena for læring om norsk virksomhet og forskning i Arktis og formidle Svalbards egenart og kunnskapsverdi.

Bruddstykker fra Svalbards 400-års historie synliggjør den tette forbindelsen mellom natur og kultur. Museet har høy kompetanse innen historie og konservering. Ettersom Sysselmannen på Svalbard har et lite fagmiljø innen kulturvern, blir det ekstra viktig å kunne samarbeide med andre kompetansemiljøer. Museet er i den forbindelse en viktig ressurs og benyttes både som kilde til informasjon/kunnskap og som samarbeidspart.

Høsten 2011 overtok Svalbard museum driften av Statens kulturhistoriske magasin, som er lokalisert i tilknytning til museets lokaler i Forskningsparken. Forholdet er regulert gjennom en egen avtale mellom Sysselmannen på Svalbard og Svalbard museum. De har en egen (teknisk) konservator. Sysselmannen på Svalbard har en avtale om å benytte denne stillingsressursen innenfor en begrenset tidsramme i aktuelle saker.

Svalbard museum arbeider med å samordne alle samlinger som finnes på øygruppa i et felles registreringssystem. Dette vil føre til at kilde- og gjenstandsmaterialet i framtida vil bli enklere tilgjengelig for forskning og formidling.

I tillegg til Svalbard museum finnes i dag fire andre samlinger/utstillinger:

- Spitsbergen Airship Museum i Longyearbyen
- Pomormuseet i Barentsburg
- By- og gruvemuseum i Ny-Ålesund
- Samlingene på Bjørnøya

Tromsø museum

Tromsø museum ivaretok frem til 1991 vernet av kulturminner på Svalbard og har derfor et betydelig arkiv- og bildemateriale. Museet har en bred kompetanse om Arktis og Svalbard.

Svalbardporten

Svalbardporten ble etablert i 2006 i Forskningsparken i samarbeid med Svalbard Reiselivsråd AS, stiftelsen Svalbard museum og Sysselmannen. Dette er et turistinformasjonssenter for Svalbard. Her formidles blant annet informasjon fra Sysselmannens miljøvernavdeling⁸.

Norsk institutt for kulturminneforskning

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø for norske og internasjonale kulturminner. Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som arkeologi, konservering og bygningsvern. De har gjort en rekke undersøkelser på Svalbard de siste årene, noen på bestilling fra Sysselmannen.

4 Vern – hva, hvorfor og hvordan

4.1 Kulturminner – hva er det?

Svalbardmiljøloven definerer kulturminner som "alle spor etter menneskelig virksomhet i det fysiske miljø, herunder lokaliteter som det knytter seg historiske hendelser til"⁹. Ikke alle kulturminner er nødvendigvis fredete eller verneverdige (se definisjoner side 85).

Kulturminner på Svalbard favner et stort antall ulike typer menneskeskapt spor etter mer enn 400-års tilstedeværelse og påvirkning av natur og landskap. Dette gir utfordringer for arbeidet med kulturminnevern. Alt kan ikke, og skal ikke vernes eller tas vare på. Det er et mål å ta vare på et representativt utvalg av kulturminner. Det blir derfor en sentral oppgave å videreføre tidligere arbeid med å prioritere og velge ut hvilke kulturminner og miljøer som det er viktig å bevare framfor andre.

Kulturminnevern er ikke objektivt, men bygger på faglige vurderinger og kunnskap om historien. Synet på hvilke kulturminner som er mest verdifulle og krever vern, har vært og er i stadig endring. Dette verdisynet formes og påvirkes av historiske begivenheter, politiske ideer og generelle holdninger i samfunnet. Hva som oppfattes som verdifulle kulturminner henger naturlig nok også sammen med svalbardmiljølovens definisjoner. De siste to tiår har det skjedd en dreining i kulturminnevernet fra et fokus på vern av enkeltobjekter til å verne større, sammenhengende områder der kulturminner inngår i en kulturhistorisk helhet og sammenheng – gjerne kalt kulturmiljøer (se definisjoner side 85). Det enkelte objekt i et kulturmiljø trenger ikke ha så høy verneverdi i seg selv, men får som del av en helhet større verdi, gir mer kunnskap og kanskje en større forståelse og opplevelse.

4.2 Hvorfor verne?

Kulturminner og kulturmiljøer er uerstattelige kilder til kunnskap om fortida og til ny kunnskap om framtida. Svalbards kulturminner skal vernes og ivaretas som en del av Svalbards kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljøforvaltning. De kulturminner og kulturmiljøer som bevares, må gjenspeile verdier som de fleste i vårt samfunn mener det er viktig å ta vare på. Verneverdien blir dermed et uttrykk for hvilken betydning kulturminnet har, eller hvilken rolle det spiller, i forhold til samfunnet. Synet på hva som er verneverdig skifter naturligvis med tida.

Svalbardmiljøloven fastsetter at alle kulturminner eldre enn 1946 er automatisk fredet. Til sammenligning er grensen for stående automatisk fredete byggverk på fastlandet etter kulturminneloven 1650 (og for andre kulturminner 1537).

⁸ Planene for etableringen av Svalbardporten sto sentralt i kulturminneplanen fra 2000.

⁹ Svalbardmiljøloven § 3f

4.3 Svalbards særpreg

Mange av kulturminnene på Svalbard har stor historisk verdi. De ekstreme naturforholdene gjør dem til minner om menneskelig virksomhet helt mot det muliges yttergrense. Svalbard har som "terra nullius" fram til 1920 en helt forskjellig historie fra fastlands-Norge og dermed også kulturminner som er annerledes. Den internasjonale aktiviteten som har funnet sted fra 1600-tallet og fram til i dag har etterlatt seg spor som er unike i norsk sammenheng. Svalbardtraktaten har medført at aktiviteten også etter 1925 har et internasjonalt preg, blant annet representert ved de russiske bosetningene og den internasjonale forskningen. Kulturminnene på Svalbard er ofte verdens nordligste av sitt slag.

For mange kan det virke uforståelig at alle spor etter menneskelig aktivitet, slik som etterlattenskaper etter gruvevirksomhet, forskere og turisme, er fredet dersom de er eldre enn 1946, mens dagens aktører ikke skal etterlate seg noen fysiske spor i landskapet (utenfor planområdene).

Stortingsmeldingene på 1990 og 2000-tallet legger føringer både for næringsliv og vern, og det er et klart mål om ikke å tape villmark. Dette betyr ikke at sporene etter aktivitet etter 1945 ikke er en viktig del av vår historie, men lista for å skulle verne/ta vare på disse (utenfor arealplanområdene) ligger svært høyt. For eksempel er det en forutsetning for åpning av ny kullgruve i Lunckefjell at alle spor etter drifta fjernes og at villmarka gjenopprettes når gruva er utdrevet. Dokumentasjon gjennom film/bilder/arkiv kan i disse tilfellene være en erstatning for at man ikke kan bevare de materielle levningene.

4.4 Verneverdier

For at kvaliteten og verneverdien av et kulturmiljø eller kulturminne skal kunne etterprøves, må vurderingen skje ut fra definerte kriterier. På Svalbard er en større andel av kulturminnene fredet enn det som er vanlig andre steder. Kriteriene skal dermed i mindre grad brukes til å prioritere fredningsobjekter, men mer til prioritering av tiltak.

En rev titter fram under ett av kulturminnene i Coles Bay. Bygningene og resten av gruvestedet er ikke automatisk fredet, men har høy verneverdi.

Foto: Trond Espen Haug, Sysselmannen på Svalbard 2012.

Det er i planen lagt vekt på de samme verdier og kriterier for prioritering som er vanlig i kulturminnevernet på fastlandet. De viktigste kulturminneverdiene på Svalbard er egenverdi, kildeverdi og opplevelsesverdi. I noen grad har kulturminnene også bruksverdi, som for eksempel bruk av hytter. Dette verdikriteriesettet føres videre fra tidligere kulturminnevernplaner.

Egenverdien av økosystemer og urørte landskap er uomtvistelig. I hvor stor grad kulturminner har egenverdi er et filosofisk spørsmål som ikke skal berøres her. En fremtredende oppfatning er at kulturminner i første rekke har verdi ved å representere noe viktig for menneskene i nåtid og framtid. De er våre spor fra fortida enten som objekter folk i tidligere tider har brukt, eller levninger etter tidligere mennesker.

I videste forstand er kulturminnevernets oppgave å ivareta sammenhengen mellom samfunn og materiell kultur, og synliggjøre tradisjon og endring fra historiens dyp og fram til vår tid. Denne sammenhengen gjenspeiler menneskesamfunnets skiftende virksomheter, driftsformer, teknologi, kontakter og forbindelser, verdier, holdninger, tro og verdensforståelse. Sammenhengen mellom materiell kultur og mennesker er ofte vår eneste kilde til innsikt i, og forståelse og opplevelse av fortidige samfunn. Kulturminnene er spor etter

tidligere virksomhet i vårt daglige landskap, som minner oss om at vi er del av en større sammenheng, at vi deler våre omgivelser med mennesker i fortid og framtid. De har derfor stor betydning for utviklingen av et samfunn. Verneverdier er ikke ensidig knyttet til det vakre, uproblematisk og stolte. Det kan tvert i mot være kulturminner som oppfattes som lite aktverdige og stygge som har størst behov for aktivt vern. Ett av få fredete kulturminner på Svalbard som er forsettelig ødelagt er et hakekors i rullestein fra 1939 (er senere restaurert). I det følgende vil kulturminnenes primære verneverdi som kilde for kunnskap og opplevelse, bli utdypet.

Kildeverdi - kunnskapsverdi

Alle kulturminner har verdi som historiske kilder, noen mer enn andre. De forteller om næring og samfunn, virksomhet, teknologi, materialbruk, sosial struktur, handelsforbindelser, holdninger til omgivelsene med mere. Det er viktig å merke seg at selv for epoker og virksomhet som er godt belagt gjennom skriftlige eller muntlige kilder, er kulturminner viktige supplement og selvstendige korrektiv som er av stor betydning som historisk dokument.

Kildeverdien varierer mye, alt etter kulturminnets omfang og kompleksitet, bevaringsforhold, om det finnes andre kilder som øker tolknings

For mange kan det være vanskelig å forstå hvorfor gruvedområdet i Ny-Ålesund ikke ryddes enda mere opp. Store deler av området ble planert ut etter gruvelykken i 1962 og flere bygninger ble sprengt.

Foto: Ingvild Sjøbakk, Sysselmannen på Svalbard 2012.

mulighetene. Kildeverdien kan endres med ny kunnskap, nye undersøkelsesmetoder og forskningsfokus. Den kan være knyttet til sjeldenhet, representativitet, som del av helhet eller kontinuitet, eller gjennom tilknytning til tradisjoner, betydningsfulle historiske hendelser eller personer.

Mens et to hundre år gammelt kulturminne kan være den eneste kilden til kunnskap om aktiviteten i et område, vil det gjerne være flere yngre kulturminner som forteller om den nære fortiden.

I det siste tilfellet finnes det ofte andre typer kilder i tillegg, slik som fotografier, kart og tekster. Til sammen kan de ulike kildene supplere hverandre godt, og gi oss utfyllende informasjon. Spesielt i forskningøyemed er kvaliteten på kildene viktig. Kvaliteten på kildene varierer; et foto av gjenstanden er ikke like godt som gjenstanden selv. Gjenstanden eller bygningen er alltid den primære kilden som andre kan gå tilbake til. Slik fungerer kulturminnene som en erfarings- og kunnskapsbank for nye generasjoner.

Opplevelsesverdi

En viktig grunn til å ta vare på kulturmiljøer og kulturminner er å gi mennesker muligheten til å oppleve spor fra fortida. Kulturminner og -miljøer er en sentral ressurs i arbeidet med å skape identitet.

Kulturminner er mer enn historiske kilder med røtter som når bak de skriftlige kildene. Minst like viktig er kulturminnenes umiddelbare opplevelsesverdi, vår egen opplevelse av kulturminner som håndfaste, originale og synlige spor etter tidligere menneskers liv og virke. For noen er kulturminnene en kontakt med egne røtter eller egne opplevelser tidligere i livet, vi kan kalle dette kulturminnenes nostalgiske kvalitet. I andre tilfeller forteller kulturminnene om noe fremmed, de er en kilde til nye opplevelser og ny erkjennelse, vi kan kalle dette kulturminnenes eksotiske kvalitet. For de aller fleste som kommer til Svalbard har opplevelsen et sterkt eksotisk element. Det er viktig å erkjenne dette i all tilrettelegging og informasjon om kulturminnene på Svalbard.

Kulturminnene er også møteplasser mellom fortid og nåtid. Kulturminnene er en del av en samtidsopplevelse, og de oppleves i den tilstand de er i nå. De gir likevel en opplevelse av nærhet til fortidas mennesker, en følelse av at historien angår oss, og at vi deler vårt daglige landskap med ge-

nerasjonene før oss. Dette er gode steder for ettertanke, der vi kanskje kan se vårt eget samfunn utenfra en liten stund, og kanskje få nyttige glimt av selvinnsett.

Kulturminner har ofte estetiske kvaliteter knyttet til både utforming og plassering. Men opplevelsesverdien er ikke ensidig knyttet til det vakre. Noen ganger kan det motsatte gjøre enda større inntrykk og gi andre opplevelser. Den markante kontrasten mellom etterlatenskaper og anleggsrester og det storslagne naturmiljøet kan i første rekke forarge, men gir også ettertanke om en dramatisk historie og tidenes skiftende holdninger til miljøet. I noen tilfeller er det også viktig å bevare dette.

Opplevelsesverdien er sterkt knyttet til kunnskap om den historiske konteksten – om hva som har foregått, hvordan de ulike bygg og anlegg har fungert, om driftsformer og dagligliv, om arbeidsmiljø, kameratskap og menneskeskjebner. Svalbard er rik på kulturminner som er knyttet til kjente hendelser og personer. Disse er gitt høy prioritet. En del personer og hendelser som knytter seg til norsk fangst er mindre kjent utenfor Svalbard. Ved utvelgelsen er det lagt vekt på stasjoner som er knyttet til fangstfolk som etter hvert ble legendariske på grunn av mange overvintringer og ukuelig overlevelsesvilje. Også kulturminner som er knyttet til dramatiske overvintringer kan være høyt prioritert.

Under de nevnte primærverdiene er det lagt vekt på en rekke parametre som angir graden av opplevelses- og kildeverdi, slik som:

Natur- og kulturmiljø

Det legges i denne planen vekt på å se kulturminnene som en del av større kulturmiljøer. De forskjellige kulturminnene blir satt inn i historiske, geografiske eller funksjonelle sammenhenger og sett i sammenheng med naturmiljøet. Kulturminner fra forskjellig tid eller aktivitet ligger ofte på samme sted eller nær hverandre, i andre tilfelle kan kulturminner som funksjonelt eller historisk hører sammen, ligge langt fra hverandre som stasjonene (hyttene) i et fangstfelt. Ved vurdering av noen kulturmiljøer er det lagt vekt på kvaliteter ved det levende miljøet og forvaltningen av landskapet, som i de faste bosetningene.

Alder

Høy alder er brukt som et viktig kriterium. Alle kulturminner med tilknytning til 1600-tallets hvalfangst og den russiske overvintringsfangsten på 17-1800-tallet er derfor viktige. Dessuten er de eldste bevarte kulturminnene innenfor en type stort sett gitt høy prioritet, for eksempel de eldste bevarte norske fangsthyttene (som Hageruphuset på Akseløya) eller industrielle kulturminner (som Michelsenhuset på Camp Morton og i Calypsobyen). Mange kulturminner fra forskjellige perioder på samme sted forsterker lokalitetens kilde- og opplevelsesverdi.

Autentisitet

Med autentisitet kan vi både mene opprinnelighet og endring i samsvar med kulturminnets egenart. Kulturminner med høy grad av opprinnelighet er ofte så forfalne at det kan være vanskelig å vedlikeholde. Hvis en bygning er så dårlig at de fleste materialene må fornyes, er istandsetting oftest meningsløst ut fra et kulturminnefaglig standpunkt. Fangsthyttenes autentisitet er knyttet til kontekst og funksjon. Så lenge fangsthyttene ble lappet og flikket på etter behov av fangstfolkene selv, bevarte de denne formen for autentisitet. Fangsthytter som ikke er endret etter at overvintringsfangsten tok slutt på 1970-tallet, er vurdert som autentiske fangsthytter. Fangststasjoner som er bevart utvendig og innvendig, har innredning og fangstredskaper i behold, har stor grad av autentisitet og er gitt høy prioritet (for eksempel Bjørneborg på Halvmåneøya og Bjørnhamna i Svenskagattet). Andre fredete bygg er modernisert på en måte som gjør dem mindre interessante som autentiske kulturminner.

Representativitet - sjeldenhet

Representativitet og sjeldenhet kan være ytterpunkter på en skala. Kulturminner som er gode eksempler på noe som er eller har vært vanlig, er oftest mer verdt som kulturminner enn de som er sjeldne i utgangspunktet. Representativitet forholder seg også til geografisk område, virksomhet, epoke og bevaringsgrad. Ved prioriteringen er det lagt vekt på å finne representative eksempler på de forskjellige kulturminnetypene som finnes på Svalbard. Spekkovner, russetufter og norske fangsthytter finnes det så mange av at bare et lite antall i forhold til det totale er høy-prioritert.

Noe som er sjeldent blir gjerne betraktet som verdifullt, enten som noe vanlig som er blitt sjeldent, eller noe som alltid har vært spesielt.

Det er lagt vekt på å få med sjeldne eller unike kulturminner, som for eksempel de stående russehusene nord på Spitsbergen, Svenskhuset og Virgohamna.

4.5 Prioritering

Det er viktig å merke seg at kulturminneverdier ikke er konstante størrelser, som lar seg tallfeste en gang for alle. Kulturminneverdien av de ulike lokalitetene vil variere med en rekke samfunnsvariabler, faktorer som ligger utenfor kulturminnene selv. Det kan for eksempel være plassering i forhold til ferdselsmønster, behov for identitetsskapere, behov for attraksjoner, forskningsfokus, nyvunnet kunnskap og undersøkelsesmetoder, og skiftende verdier og interesse i samfunnet generelt. Dette innebærer at det er skiftende syn på verdien av de ulike kulturminner og kulturmiljøer. En objektiv rangering av kulturminner er dermed vanskelig. Synliggjøring av de subjektive elementene i vurderingene, og klarhet i begrunnelsen for prioriteringene synes derfor å være en bedre strategi – som er fulgt i prioriteringene i planen.

Kulturminnevern handler om å ta vare på et utvalg av kulturminner og eventuelt dokumentere de andre før de går tapt. Vernet er likevel ikke for evig, men handler om å forsinke prosesser som det ikke er mulig å stoppe – et forfallsforsinkende vedlikehold.

I de to foregående kulturminneplanene for Svalbard er det pekt ut en rekke kulturminner og -miljøer som er representative enten for en næring, en tidsperiode og/eller på grunn av sin historie/tradisjon. Ut fra dette er det gjort et utvalg av lokaliteter som skal ha et regelmessig tilsyn. Det dreier seg om kulturminner i ulike stadier av forfall, som fra en enkelt ruin til store og komplekse kulturmiljø med stående bygninger og tekniske installasjoner. Forslag til oppfølging av disse kulturminnene og miljøene kan variere fra kun tilsyn og dokumentasjon, kontrollert forfall og til et mer aktivt, rutinemessig vedlikehold og istandsetting. Tiltakene er kort beskrevet i handlingsplanen (se kap. 7.4).

Det er lite press på arealene på Svalbard. De kulturminnene som ikke blir prioritert for istandsetting, vil fortsatt bli liggende på stedet. De går inn i en naturlig forfallsprosess og vil gradvis vende tilbake til naturen. Denne prosessen tar i mange tilfeller lang tid på Svalbard og kulturminnene vil lenge være interessante spor etter menneskelig

Giæverhuset i Recherchefjorden er ett av de høyt prioriterte kulturminnene på Svalbard. Hytta er bygget på svært fuktig grunn, og den vil derfor ha begrenset varighet. Sysselmannens håndverkere har stropet bygningen sammen og støttet den opp for å motvirke forfallet.

Foto: Irene Skauen Sandodden, Sysselmannen på Svalbard 2012.

virksomhet i landskapet. Mens i andre tilfeller går det raskt, for eksempel fordi hytta eller gravene raser ut på grunn av erosjon. Prosessen kan når som helst forsinkes gjennom forskjellige tiltak, dersom man ved en senere vurdering omprioriterer. Stedet kulturminnene ligger vil alltid ha verdi, selv når kulturminnene forsvinner. Å sikre kunnskapen om dem gjennom dokumentasjon er viktig. Se 6.4 for en mer detaljert begrunnelse for prioriteringen.

4.6 Virkemidler

I kulturminneforvaltningen er de viktigste virkemidlene:

- Informasjon, kommunikasjon og kunnskap
- Juridiske virkemidler
- Økonomiske virkemidler
- Vern gjennom bruk
- Verne-, forvaltnings- og vedlikeholdsplaner

Virkemidlene velges etter en vurdering av verneverdien til de ulike kulturminnene og vurdering av behov for tiltak. Ofte kombineres flere typer tiltak i forvaltningen av kulturminner og kulturmiljøer. Hvis bevaring fører til konflikt med andre hensyn, vil også dette være en viktig del av avveiningene.

Informasjon, kommunikasjon og kunnskap

De juridiske virkemidlene skaper forutsigbarhet og trygghet i det videre arbeidet, men dersom bevaring skal oppfattes som meningsfullt blant folk flest må de få kjennskap til og kunnskap om kulturminnene. Økt kunnskap blant både fastboende og turister anses som det viktigste virkemiddelet for bevaring av Svalbards natur og kulturhistoriske verdier.

Formidlingsopplegg kan ha mange former, som:

- Besøk til kulturminnene
- Muntlig informasjon fra guide
- Utstillinger, bilder og film
- Skriftlig informasjon
- Digitale media

Kunnskapen om kulturminnene er ofte mer forgjengelig enn kulturminnene selv. For å sikre og øke kunnskapen om kulturminnene bør de registreres og dokumenteres. Slik kan de bli gjenstand for forskning og utredning.

Juridiske virkemidler

Svalbardmiljøloven fastsetter at kulturminner etablert før 1946 er automatisk fredet. Med til det automatisk fredete kulturminnet hører en sikringsone på 100 meter¹⁰ (se også 2.1). De konkrete juridiske virkemidlene ut over dette er følgende:

- Kulturmiljøfredning - svalbardmiljølovens § 19
- Vedtaksfredning – svalbardmiljølovens § 39 fjerde ledd og § 40
- Regulering i arealplan og delplan – svalbardmiljølovens § 49 punkt 3

Økonomiske virkemidler

Økonomiske virkemidler er nødvendig for å nå målene innen kulturminnevernet. Justisdepartementet bevilger årlig midler til kulturminnetiltak over svalbardbudsjettet etter innspill fra Miljø-

verndepartementet. Sysselmannen kan i tillegg søke om prosjektmidler over Miljøverndepartementets nordområdemidler.

For kulturminner i privat eie er det eier som har ansvaret for vedlikehold av kulturminnet. Dette omfatter mange anlegg, spesielt i bosetningene, og de fleste kulturminnene har gått ut av ordinær drift slik at vedlikeholdet av kulturminnene kommer i tillegg til virksomhetenes daglige drift. Det er derfor behov for ekstra midler til vedlikehold og forfallshemmende tiltak. Det finnes flere økonomiske bidragsytere, deriblant:

- Svalbards miljøvernfond
- Sysselmannen på Svalbard
- Stiftelsen UNI
- Norsk kulturråd

Vern gjennom bruk

Det beste vernet, spesielt av stående bygninger, er i mange tilfeller vern gjennom bruk. Det forutsettes at bruken ikke går på bekostning av et godt vern, men er en bærekraftig bruk på kulturminnes premisser og i tråd med vernet av dem.

Rengjøring av hyttene som er i bruk er også en del av Sysselmannens oppgaver. Her er miljøvernssjef Guri Tveito og Sander Solnes i aksjon før Åpent Fredheim i 2010.

Foto: Hilde Tokle Yri, Sysselmannen på Svalbard.

Reparasjon av skader er en ganske vanlig oppgave for Sysselmannens ansatte i felt. Her fra tetting av veggpapp på Texas Bar etter at isbjørnen hadde skadet den. Hytta har vært lånt ut til forskere og er en av hyttene som årlig lånes ut til lokalbefolkningen i påskea etter trekning.

Foto: Trond Espen Haug, Sysselmannen på Svalbard 2012.

¹⁰ Sysselmannen og Riksantikvaren har myndighet til å endre sikringssonen rundt fredete kulturminner.

Verne-, forvaltnings- og vedlikeholdsplaner

En verneplan er en kartlegging av kulturminnene, en vurdering av verneverdien og anbefaling av tiltak. En verneplan kan bygges ut med en forvaltningsdel som har til hensikt å avklare roller, ansvar og økonomi.

En skjøtsels- og vedlikeholdsplan er den mest detaljerte plantypen. Den kan dreie seg om et anlegg eller enkeltminne. Slike planer beskriver tilstanden og avklarer hvordan vedlikehold og istandsetningsarbeidet bør foregå i årene framover.

5 Status

Her følger en oppsummering av Sysselmannen på Svalbards kulturminnearbeid for foregående planperiode, fra 2000 og ut 2012.

5.1 Ressurser

Sysselmannens kulturminnevern har i forrige planperiode bestått av én fast bygningsvernstilling og én arkeologstilling. Det ble i september 2005 etablert en ny stilling som teknisk konservator for løse kulturminner. Denne stillingen ble i september 2011 overført til Svalbard museum. Våren 2011 ble det engasjert en arbeidsleder på helårlig basis, ikke bare for sommersesongen, som har hatt ansvaret for sesongens håndverkslag. Det er ønskelig å etablere sistnevnte som en fast stilling.

I tillegg til de faste ressursene tilsettes det hver sesong håndverkere, feltinspektører og dokumentasjonsteam til vedlikehold av bygninger, tilsyn, dokumentasjon og registreringer.

De pålagte forvaltningsoppgavene økte i andre del av foregående planperiode. Antallet plan-saker og enkeltsaker knyttet til bygge- og grave-tillatelser økte. Det har vært ressurskrevende prosesser knyttet til arbeidet med forvaltningsplaner for Hopen, Bjørnøya og Øst-Svalbard. Det samme gjelder arbeidet med planen for tekniske kulturminner i Longyearbyen planområde og ikke minst denne kulturminneplanen. Arbeidet med å innføre Askeladden og å innlaste data har tatt svært mye tid og er en fast oppgave. Andelen tekniske kulturminner er stor på Svalbard og de krever ofte svært store ressurser ved vedlikehold og istandsetting. I Longyearbyen og Sveagruba er det Store Norske Spitsbergen Kullkompani som er eier og derfor også en viktig samarbeidspart og bidragsyter i arbeidet med vernet av kulturminnene. I Barentsburg og Pyramiden er Trust Arktikugol eier.

Sysselmannens midler til kulturminnevern har siden 2006 vært på om lag samme nivå, rundt to millioner kroner¹¹.

¹¹ Budsjettet for 2006 var på kr 2 061 079 mens budsjettet for 2012 er på kr 2 162 000. Det er derfor en reell nedgang dersom man tar høyde for indeksregulering. Det kan forklares med at driften av det kulturhistoriske magasinet er flyttet over til Svalbard museum.

5.2 Svalbards miljøvernfond

Svalbards miljøvernfond ble etablert i 2007. Fondet er hjemlet i svalbardmiljøloven. Fondsmidlene skal brukes til prosjekter og tiltak som har som formål å beskytte miljøet på Svalbard. Fondet er avgiftsfinansiert og får inntektene fra gebyr for tilreisende og jakt- og fiskegebyr. Fondets styre fattet vedtak og tildeler midler to ganger årlig. Fondet gir også tilskudd til kulturvernprosjekter og har gitt bidrag til blant annet istandsetting av Amundsenvillaen i Ny-Ålesund (forsidebildet), istandsetting av Gruve 2b og til et forprosjekt for kullgruvemuseum i Gruve 3 i Longyearbyen, samt til digitalisering av gamle bilder på Svalbard museum. Ettersom Sysselmannen er administrativt ansvarlig for fondets sekretariat, kan ikke etaten søke om midler. Fondet har siden starten utdelt til sammen 48,5 millioner kroner og har i jubileumsåret 2012 hatt 13 millioner til utdeling.

5.3 Informasjon og tilrettelegging

Kulturhistoriske hefter

Sysselmannen utgir en egen hefteserie om natur- og kulturhistorie. Det er et mål å gi ut hefter om kulturmiljøer som kan representere hovedepokene i Svalbards historie. Utvalget er kulturminnefaglig fundert, men også basert på hvor turister og fastboende faktisk ferdes. Hefteseriens profil er utviklet i nært samarbeid med Sysselmannens kommunikasjonsrådgiver, Svalbard museum og reiselivsnæringen. Det er utgitt hefter om Hiorthhamn (Johannesen 1997), Fredheim (Johannesen 2001), Virgohamna (Bjerck og Johannesen 1999), Smeerenburg/Gravneset (Prestvold 2001), Isfjorden (Prestvold 2003) og et hefte om miljøverdier og miljøvernbestemmelser på Svalbard (Sysselmannen på Svalbard 2006). Det er også utarbeidet mindre flyveblad om Virgohamna og Ny-London på Blomstrandhalvøya. Heftene er til salgs ved Svalbardporten og hos Sysselmannen og kan lastes ned gratis på sysselmannen.no.

Toget er ett av kjennetegnene for Ny-Ålesund. Det er i dårlig forfatning og vil kreve kompetanse innen metallkonservering for å settes i stand. Svalbards miljøvernfond har finansiert en tilstandsrapport med forslag til tiltak (Brennsund 2012).

Foto: Irene Skauen Sandodden, Sysselmannen på Svalbard 2012.

Internett

Sysselmannen benytter egne nettsider til å informere om aktuelle saker, nyheter og mer generell informasjon om kulturminnevernet på Svalbard¹². Som nevnt, ligger også en del publikasjoner tilgjengelig her.

Riksantikvaren har i 2012 gjort informasjon om alle fredete kulturminner på Svalbard tilgjengelig for alle på nettsiden til Kulturminnesøk¹³. En del av gjenstandene i Svalbard museum er tilgjengelig på Digitalt museum med både bilde og beskrivelse.¹⁴

På Miljøstatus på Svalbard legges det årlig ut oppdatert informasjon om status og utfordringer innenfor miljø, blant annet kulturminner.¹⁵

Arkeolog Per Kyrre Reymert som hvalfanger fra 1600-/1700-tallet. Foredrag om hvalfangst og hvalfangernes utrustning for studenter ved UNIS.

Foto: Irene Skauen Sandodden, Sysselmannen på Svalbard 2012.

Formidling og opplæring

Svalbard er et populært reisemål og de offisielle besøkene er mange. Sysselmannen har nesten ukentlig besøk av statlige og regionale forvaltningsorgan. Det er også enkelte besøk av statsoverhoder. Det er utarbeidet en standardpresentasjon om Sysselmannsembetet hvor miljøvernarbeidet er ett av temaene.

Ved besøk av etater med særlig interesse for kulturminnevern, lager Sysselmannen, så langt det er mulig, egne tilpassede opplegg med foredrag og bygging.

I forrige planperiode er det gjennomført en rekke arrangementer der historie og kulturminnevern har stått sentralt, blant annet; Longyearbyens feiring av 100 år som gruveby i 2006 (Aanderaa m.fl. 2006), kulturminneåret 2009 og Telenors 100-års jubileum i 2011. Sysselmannens medarbeidere har deltatt aktivt i disse arrangementene både med foredrag og artikler.

Sysselmannen har siden 2007 åpnet Fredheim for publikum et par helger hver vår, i skutesesongen. "Åpent Fredheim" har vært en suksess med totalt om lag 2500 besøkende i løpet av seks år. Medarbeidere fra Sysselmannen guider da i hyttene Villa Fredheim og Danielbu med fokus på norsk overvintringsfangst, historien til Hilmar Nøis og hans familie og bygningene på Fredheim.

Sysselmannens medarbeidere holder årlig flere foredrag om historie og kulturminneforvaltning for både tilreisende og lokale. Videre er kulturminneforvaltning tema ved opplæring for guider¹⁶, studenter og forskere som skal ut i felt.

Sysselmannen tar imot besøk fra og informerer skoleklasser og barnehager om vårt arbeid.

¹² <http://www.sysselmannen.no>

¹³ <http://www.kulturminnesok.no>

¹⁴ <http://www.digitaltmuseum.no>

¹⁵ <http://svalbard.miljostatus.no>

¹⁶ Arctic Nature Guide og Svalbard Guide Opplæring på UNIS.

Godt oppmøte på Sysselmannens "Åpen dag" på Fredheim i 2012. Sysselmannens ansatte guidet inne i hyttene. Presten holder utegudstjeneste.

Foto: Trond Espen Haug, Sysselmannen på Svalbard.

Turistformidling

Som nevnt, har Sysselmannen siden starten deltatt i opplæringen av lokale guider.

Flere av Svalbards turoperatører har guidete turer hvor kulturminnelokaliteter er en viktig del av reiselivsproduktet. Det er faste turer til både Pyramiden og Barentsburg.

Videre er det en rekke cruiseskip og lokale båter som har guidete ilandstigninger, spesielt på vestsiden av Spitsbergen og opp til Nordvest-Spitsbergen. Det er utarbeidet en nettbasert cruisehåndbok for Svalbard¹⁷, hvor Norsk polarinstitutt har ansvaret for drift og ajourføring. Her er historien til Svalbard og hensynet til kulturminnene ett av temaene.

I 2011 lanserte Association of Arctic Expedition Cruise Operators (AECO) en nettside¹⁸ med stedspesifikke retningslinjer for besøk på utvalgte kulturminnelokaliteter. Disse inneholder beskrivelser av blant annet historie, kulturminnene og hvordan man bør ferdes i området for å unngå skade på natur og kulturminner.

Skilting og tilrettelegging

I dag er det fire lokaliteter som er skiltet og tilrettelagt for publikum, tre av dem på Nordvest-Spitsbergen; Smeerenburg, Gravneset og Virgohamna¹⁹, og den siste er den norske kanonstillingen fra 2. verdenskrig på Kapp Heer, like nord for Barentsburg. Til lokalitetene på Nordvest-Spitsbergen er det utarbeidet informasjonshefter (se ovenfor). Skiltet og tilretteleggingen i Virgohamna har behov for fornying, mens skiltet i Smeerenburg fungerer bra. På Gravneset er de fleste kulturminnene gjerdet inn og skiltet er i god stand.

¹⁷ <http://www.cruise-handbook.npolar.no/>. Denne er både på norsk og engelsk.

¹⁸ <http://www.aeco.no/guidelines/>, utviklet med støtte av Svalbards Miljøvernfond.

¹⁹ Virgohamna har ferdselsregulering hvor turister og turoperatører må levere eget registreringskort som godkjennes av Sysselmannen.

Hvalfangststasjonen Smeerenburg på Amsterdamøya er mye besøkt av turister og er tilrettelagt med skilt.

Foto: Irene Skauen Sandodden, Sysselmannen på Svalbard 2011.

5.4 Arkiv og databaser

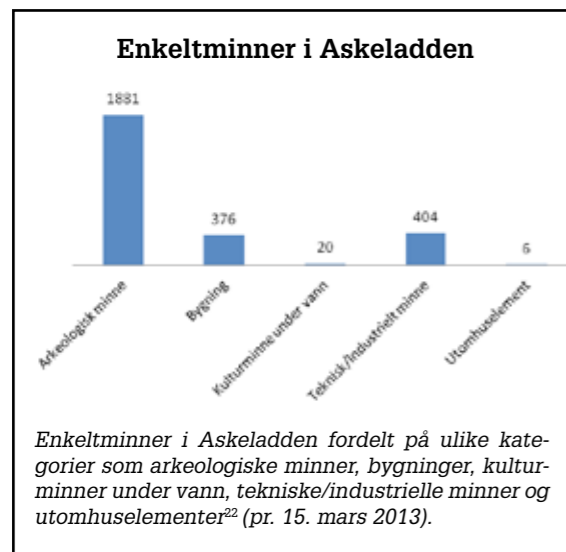
Askeladden - nasjonal database for fredete kulturminner

I 2004 startet arbeidet med å registrere Svalbards faste kulturminner i den nasjonale databasen for fredete kulturminner, Askeladden²⁰. Den erstattet Sysselmannens egen database over kulturminner på Svalbard. Det krevde både tilpasninger, nytt kartmateriale, områdeinndeling av Svalbard og ikke minst begrepslister som passet til de lokale kulturminnene. Det er avsatt mye ressurser til å kvalitetssikre data i felt og kartfeste kulturminner digitalt. Fortsatt mangler mange lokaliteter, enkeltminner og avgrensning av lokaliteter. Mange kulturminner har svært feil kartfesting, basert på gamle avmerkinger på kart i grov målestokk. Flere kjente lokaliteter er ikke lagt inn. Askeladden er kun tilgjengelig for forvaltningen, men kulturminnene er fra 2012 tilgjengelig for publikum på nettsiden kulturminnesok.no. Det er Riksantikvaren som drifter både Askeladden og Kulturminnesøk.

²⁰ <http://askeladden.ra.no>

²¹ Pr. 31. desember 2012. I Askeladden legges også inn noen kulturminner som ikke er fredete, men som har verneverdi.

Det er innlagt 1870 Svalbardlokaliteter i Askeladden, med til sammen 2684 enkeltminner²¹. Se kart side 33. Innenfor hver lokalitet kan det være mange enkeltminner, men de fleste lokaliteter mangler beskrivelse av og geometri for enkeltminnene. Mange kulturminner er ikke nøyaktig kartfestet og i Askeladden mangler ca. 125 lokaliteter geometri (kartfesting). Kulturminnene i Askeladden består i hovedsak av fredete kulturminner, men det er også et mindretall ikke-fredete objekter. Det er registrert 376 bygninger (som bygninger registreres både stående bygninger og ruiner, mens tufter etter bygninger faller inn under arkeologiske kulturminner). Først de senere år har Sysselmannen på Svalbard prioritert å benytte Askeladden som base for stående bygninger.

Sysselmannens kulturminnebase

Sysselmannen hadde tidligere en egen kulturminnedatabase. Etter at Askeladden ble tatt i bruk i 2004, oppdateres ikke denne lengre. Askeladden skal erstatte denne basen. Basen inneholder historisk dokumentasjon og må derfor sikres/lagres.

Database for havner og ankringsplasser

Norsk maritimt museum har utarbeidet en database over havner og ankringsplasser, med dateringer, farvannsbeskrivelser og stedsnavn. Den gir innblikk i ankringsposisjoner og hvordan havnene på Svalbard ble benyttet.

Arkiv

Sysselmannen har siden 1990 journalført saker elektronisk og i 2004 ble det innført et digitalt sakssystem (Doculive). Arkivet er i dag papirløst, slik at dokumenter kun lagres elektronisk. En del nye befaringsrapporter lagres i dag i Doculive. Det meste av kulturminnevernets rapporter og annen dokumentasjon finnes imidlertid kun i papirform. Ettersom de ikke er digitalisert eller lagret i en form som gjør det mulig å søke dem frem, er informasjonen lite tilgjengelig og det er tidkrevende å finne fram i disse.

Dokumentasjonen er systematisert og satt i arkivskap og inneholder blant annet følgende:

- Skriftlige registrerings- og utgravningsrapporter
- Foto (negativer, dias og papirkopier)

- Tegninger
- Plantegninger
- Registreringsskjemaer
- Flyfoto er lagret på Arkeologisk avdeling på Tromsø museum – Universitetsmuseet.
- Både Riksantikvaren, Tromsø museum, Universitetsmuseet og Norsk maritimt museum har arkiv over kulturminner fra Svalbard. Det er uklart hva Sysselmannen har/eventuelt ikke har av gjenpart fra disse arkivene

Digitale fotoarkiv

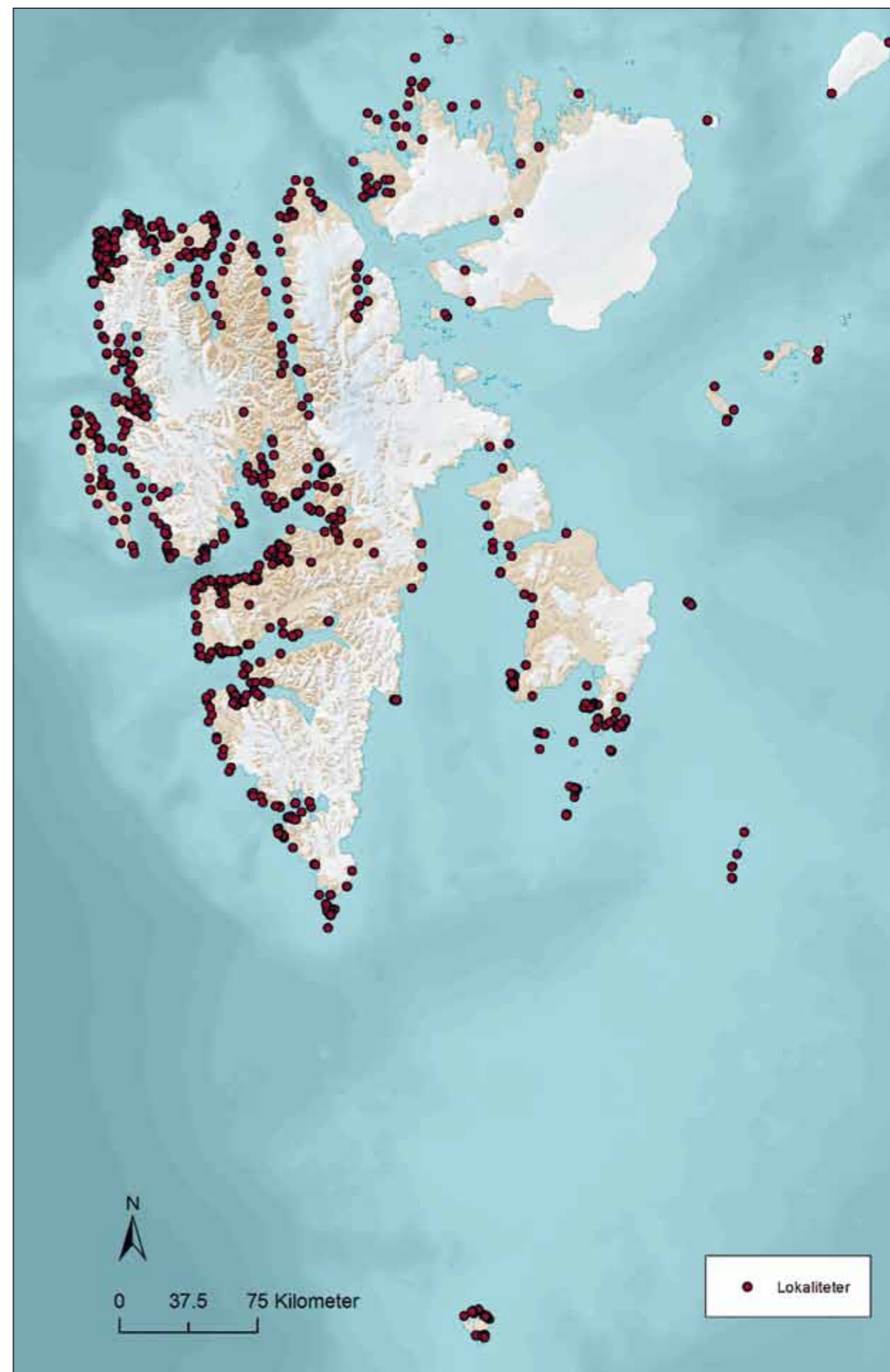
Sysselmannen etablerte i 2011 en fotoweb som skal fungere som et digitalt bildearkiv. Arkivet er foreløpig kun tilgjengelig for interne brukere. Nye bilder skal lagres og publiseres her fortløpende. Det ble i 2011 satt i gang et arbeid med å laste inn eldre digitale bilder tatt før fotowebeben ble etablert samt å digitalisere Sysselmannens gamle arkivbilder knyttet til kulturminner²³.

I tillegg til Sysselmannens fotobase er det en rekke andre institusjoner som har etablert digitale bildearkiver med historiske bilder fra Svalbard. Mange av disse er tilgjengelig for publikum og/eller forvaltningen. Vi kan nevne Svalbard museum, Tromsø museum (Universitetsmuseenes fotoportal), Riksantikvaren, Norsk polarinstitutt, Store Norske Spitsbergen Kulkompani og Svalbardposten.

5.5 Registrering og dokumentasjon

Registreringsstatus

Fram til kulturminneforskriften i 1992 var det mest kulturminner eldre enn 1900 som ble registrert (i 1992 ble fredningsgrensen endret fra 1900 til 1946). Hovedfokus har vært de områdene som har hatt mest aktivitet. Store områder er lite tilgjengelige og har derfor også hatt lite menneskelig aktivitet. Registreringer har i all hovedsak konsentrert seg om kystnære områder, hvor man forventer å finne de fleste kulturminnene. Ingen av dalene er systematisk registrert. Se vedlegg II for liste over både Sysselmannens egne og andre registreringsrapporter fra 1958 og til og med 2012.

Kartet viser kulturminner som er innarbeidet i det nasjonale kulturminneregisteret pr. 31.12.2012. Kartgrunnlag: Norsk polarinstitutt. Kartfremstilling: Sysselmannen på Svalbard.

²² Kategorien utomhuselementer omfatter blant annet monumenter, flaggstenger og en fotballbane.
²³ Pr. 1. april 2013 er det over 20000 bilder i Fotowebeben.

I forbindelse med arealplan for Longyearbyen, Ny-Ålesund, Svea og Barentsburg er det gjennomført flere registreringer og lagd oversikter over fredete kulturminner. Ikke alle kulturminnene er lagt inn i Askeladden ennå.

I 2001 igangsatte Sysselmannen et mindre prosjekt med mål om å avklare hvorvidt enkelte kulturminner kunne være spor etter en eventuell eldre norrøn bosetning/aktivitet fra jernalder/middelalder. Det ble undersøkt en haug som hadde form som en gravhaug, men den viste seg å være et seilingsmerke lagd av pomorene.²⁴ Prosjektet ga ingen resultater som tyder på at det har vært aktivitet her før 1596. Også Sysselmannens prosjekt i 1999 for å lete etter steinalderspor, ga negativt resultat (Bjerck 1999).

Dokumentasjon

Mange kulturminner går årlig tapt og forfaller sakte, men sikkert. For å sikre kunnskap om disse hyttene før de forsvinner har Sysselmannen i perioden 2008 – 2012 gjennomført en detaljert dokumentasjon av 46 fredete fangsthytter og bygninger knyttet til disse anleggene, samt utstyr knyttet til disse og fotodokumentert ett fly.

I 2001 undersøkte Sysselmannen en røys på Russholmane, Tusenøyane fordi man antok at den kunne være en grav fra norrøn tid. Den viste seg å ikke være en grav, men trolig et seilingsmerke lagd av pomorene.

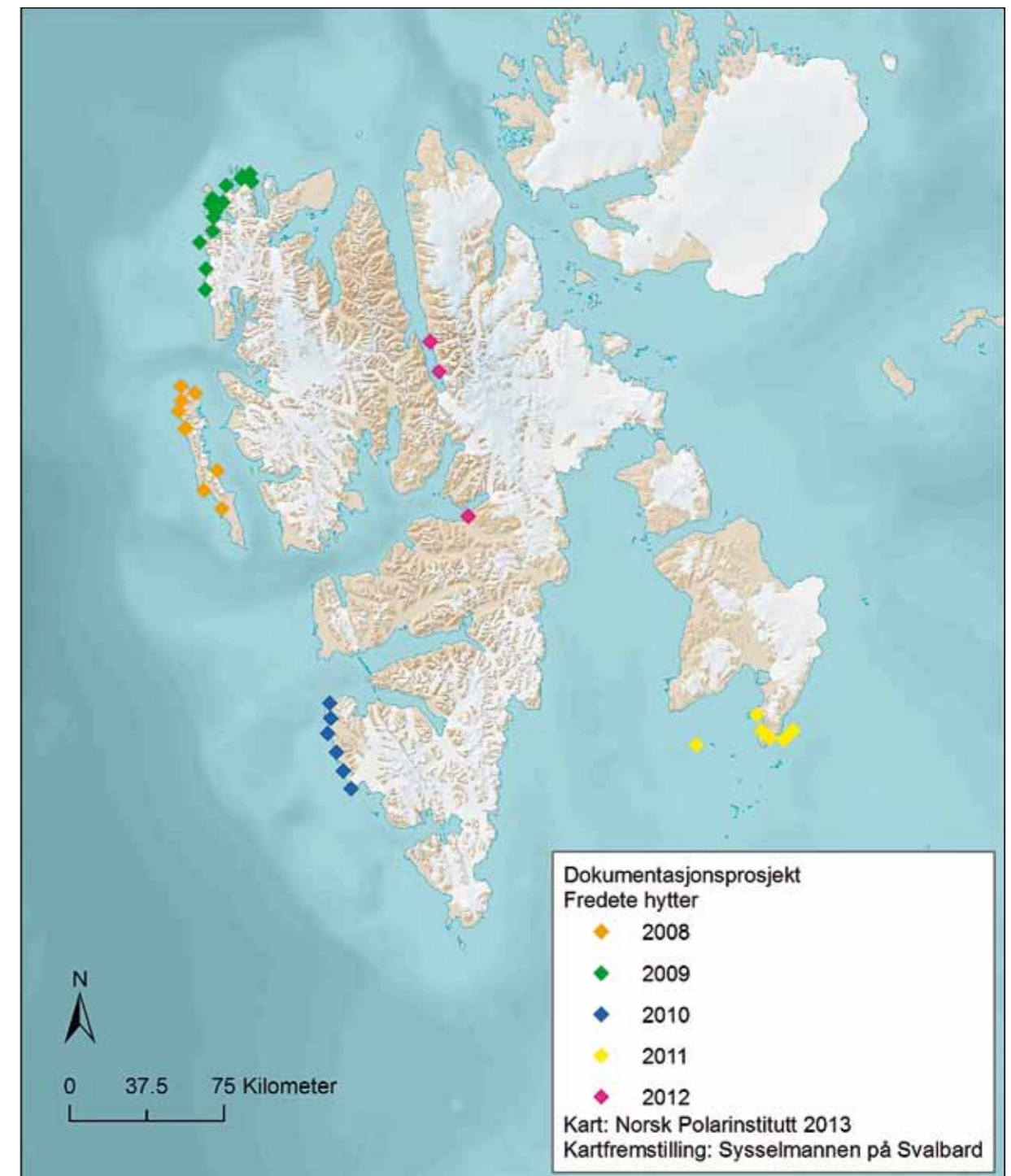
Foto: Kristin Prestvold, Sysselmannen på Svalbard.

Se kart på side 34 og bilde/illustrasjoner på side 36. Objektene er fordelt på områdene Nordvest-Spitsbergen, Forlandet, vestkysten mellom Bellsund og Hornsund og sørlige deler av Søraust-Svalbard, samt de to fangststasjonene Fredheim og Austfjordnes.

5.6 Arkeologiske undersøkelser

Arkeologisk utgravning krever dispensasjon etter svalbardmiljøloven. Det er Riksantikvaren som er dispensasjonsmyndighet.

Den første fagarkeologiske utgravningen ble foretatt i 1955 av en skandinavisk ekspedisjon. Arbeidet ble fulgt opp med utgravninger også i 1958 og 1960. Mot slutten av 1970-tallet og på 1980-tallet økte aktiviteten kraftig. Norske, danske, sovjetiske, polske og nederlandske arkeologer deltok. De forskjellige deltakerne kom fra forskjellige faglige tradisjoner. Det utviklet seg etter hvert en bekymring for omfanget og kvaliteten på de utgravningene som ble foretatt. Det ble reist spørsmål om arkeologene fikk tilstrekkelig informasjon ut av utgravningene og om de brukte nok tid på den vitenskapelige bearbeidingen av materialet før neste utgravning.

Kart over kulturminner dokumentert med detaljerte tegninger og oppmåling av Sysselmannen i perioden 2008-2012.

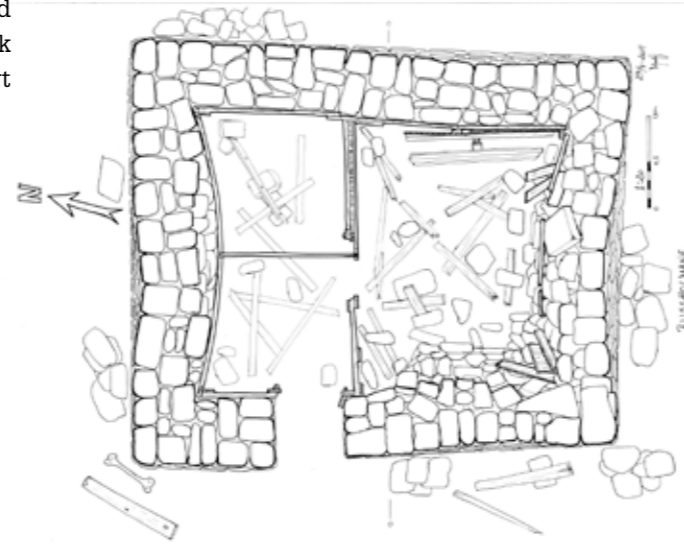
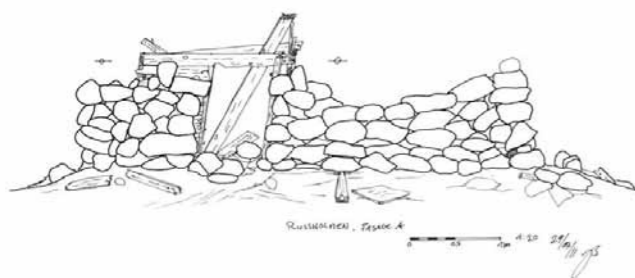
²⁴ Arbeidet ble ledet av Kristin Prestvold, Sysselmannen på Svalbard.

Arbeidet med dokumentasjon av hytta på Russeholmane, Tusenøyane. Morten Hesthammer tegner og måler.
Foto: Jörn Bohlmann, Sysselemannen på Svalbard 2011.

Både kulturminneplanen fra 1994 og St.meld. nr. 22 Om miljøvern på Svalbard la opp til en restriktiv linje for å friggi kulturminner i forskningsøyemed. Denne linja har vært fulgt siden slutten av 1980-tallet. Grunnen til dette var et betydelig press på kulturminnebestanden fra arkeologisk virksomhet. Lovverk og forskrifter gir institusjoner fra flere nasjoner like rettigheter til å foreta arkeologiske utgravninger, og interessen har vært stor. Det kan synes som mange nasjoner også av politiske grunner ønsker å markere sitt forhold til Svalbard gjennom nærmere dokumentasjon av historisk tilhørighet, og at det av den grunn har vært lett å finansiere arkeologiske ekspedisjoner.

Det er i dag en svært restriktiv dispensasjonspraksis når det gjelder arkeologiske undersøkelser. Fram til 2000 var det gjennomført arkeologiske undersøkelser av 45 lokaliteter på Svalbard. Om lag halvparten av de kjente russiske fangststasjonene er undersøkt. I siste planperiode, fra 2001 til 2012 er om lag ti lokaliteter undersøkt, se tabellen neste side.

Tegninger av hytta på Russeholmane, Tusenøyane av dokumentasjonlaget i 2011 (Bohlmann og Hesthammer 2011).

Arkeologiske undersøkelser 2000 - 2012

År	Hvor og hva	Om undersøkelsene
2001	Danielbu, Fredheim, norsk fangsthytte	Arkeologiske undersøkelser i forbindelse med flytting av Gammelhytta eller Danielbu ved Fredheim av Sysselemannen (Wooley og Prestvold 2001)
2001	Recherchefjorden, russisk fangststasjon	Arkeologisk utgravning av to tufter på en russisk fangststasjon. Arbeidet ble ledet av V. Starkov og Det russiske vitenskapsakademi. Utgravningen av hus 1 viste at bygningen hadde vært delt i to rom og ga mange funn (Starkov 2001)
2001 - 2002	Kapp Wijk, russisk fangststasjon	Arkeologisk undersøkelse av den russiske fangststasjonen på Kapp Wijk av Sysselemannen. Gravningen var en nødgravning (Wooley og Prestvold 2002)
2001	Russeholmane, Kong Ludvigøyane, Tusenøyane	I forbindelse med Sysselemannens prosjekt for å kartlegge eventuelle spor fra jernalderen ble det i 2001 foretatt en arkeologisk utgravning av det som kunne være en gravrøys fra yngre jernalder/ tidlig middelalder på Russeholmane. Røysa ble tilbakeført/restaurert til opprinnelig tilstand etter undersøkelsen. Det ble ikke gjort funn. Arbeidet ble ledet av Kristin Prestvold, Sysselemannen på Svalbard.
2002	Indre Norskøya, grav	Sikringsundersøkelse av en grav som var i ferd med å gå tapt på gravfeltet på Indre Norskøya. Hele kista med skelett ble tatt inn. Undersøkelsen ble gjennomført av Kristin Prestvold fra Sysselemannen.
2002 - 2003	Renardodden, Bellsund, russisk fangststasjon	Arkeologiske undersøkelser av tuft 2 og minnesmerke. Arbeidet ble ledet av V. Starkov ved Det russiske vitenskapsakademi i Moskva.
2004	Gåshamna, Hornsund hvalfangststasjon	L. Hacquebord (2004) fra Universitetet i Groningen i Nederland undersøkte en avfallshaug på hvalfangststasjonen i Gåshamna. Målet var å undersøke fuglebein for å kartlegge utviklingen av fuglefaunaen. Det meste av gjenstandsmaterialet (med unntak av beina og noen sentrale gjenstander) ble lagt tilbake.
2005 - 2008	Kokerineset, Grønnfjorden, russisk fangststasjon og engelsk hvalfangststasjon	Ved L. Hacquebord fra Universitetet i Groningen i Nederland og V. Starkov ved Det russiske vitenskapsakademi (LASHIPA 2005, 2006, 2007, 2008)
2007	Longyearbyen, lager	Sysselemannen undersøkte gulvet i en brakke revet på 1990-tallet ved siden av den restaurerte Transporten i Longyearbyen. Denne har vært et lager som har tilhørt The Arctic Coal Company.
2008	Svenskhuset, Kapp Thordsen, fellesgrav	Sommeren 2008 undersøkte Tora Hultgreen ved Svalbard museum fellesgraven ved Svenskhuset på Kapp Thordsen. Målet med undersøkelsene var å ta ut beinprøver for å kunne analysere eventuelt blyinnhold ettersom man har en teori om at de omkomne døde av blyforgiftning etter å ha spist hermetikkmat. Man antok at de kunne være gravlagt over permafrosten, noe som viste seg å være feil. Det var derfor ikke mulig å ta ut prøver fra levningene. Analyser av de gamle hermetikkboksene ved hytta og beinmateriale fra dobbeltgraven tyder imidlertid på at mennene døde av blyforgiftning (Hultgreen 2008; Kjær og Aasebø 2012).

5.7 Sikring faste kulturminner

Ettersyn og vedlikehold av bygninger

Bygningsvern kan innebære alt fra å sikre at bygningen får forfalle uten inngrep, og dermed bevare sin autentisitet og historiske fortellerevne, til ordinært vedlikehold for å sikre bygningen som bruksgjenstand med mest mulig av de historiske kvalitetene intakt. Det er en helhetlig vurdering av kulturminnet som avgjør hvilke tiltak som kan eller bør settes i gang.

Mange av hyttene på Svalbard har årlig tilsyn enten gjennom tokt, feltinspektørtjenesten eller enkeltbefaringer i henhold til prioriteringene i kulturminneplanen fra 2000. Hver påske låner Sysselmannen ut et utvalg hytter. Disse sjekkes normalt i forkant. Det er utarbeidet egne skjema for rapportering av tilstand til hytter og ny tilstand skal lastes inn i Askeladden. I en del tilfeller resulterer tilsynet i nødreparasjoner og utskifting av ovner.

Mange av statens hytter lånes i dag ut til ulike lag og foreninger og vedlikeholdes av disse.

I 2011 og 2012 var det et vellykket samarbeid med Trust Arktikugol i Pyramiden; norske (ansatt hos Sysselmannen) og russiske/ukrainske håndverkere arbeidet med sikring av utvalgte bygninger i Pyramiden (mye fokus på sikring/tetting av vinduer).

Ferdelsesreguleringer

Det har vært en uheldig utvikling i bakkeslitasje rundt en del kulturminner på Svalbard, slik som på Smeerenburg, Gravneset og Virgohamna. Hvalfangstrestreter og gamle fangststasjoner etterlot seg ofte organisk materiale som gir vegetasjonen bedre vekstvilkår enn det er utenfor kulturmiljøene. Det skal veldig lite tråkking til før høyarktisk vegetasjon blir skadet, med stidannelse og erosjon som resultat. Miljøverndepartementet la for noen år siden frem en samlet tolkning for klimautviklingen og miljøtilstanden på Svalbard med havområdene rundt, der det pekes på behov for tiltak ved de mest utsatte kulturminnelokalitetene på Svalbard.

Inngjerding Gravneset

Få steder har vært like mye besøkt av turister opp gjennom Svalbards historie som Gravneset i Trinityhamna i Magdalenefjorden. Stedet er nevnt så tidlig som på begynnelsen av 1800-tallet i reise-skildringer fra Spitsbergen. Gravfeltet og de fire spekkovnene er i dag gjerdet inn. Dette skyldes kraftig stidannelse og slitasje på vegetasjon som igjen medførte store erosjonsproblemer og sandflukt, og ikke minst skader på kulturminnene. De fleste besøkende ser i dag ut til å respektere gjerdet. Antallet ilandstigninger (fra cruisebåter) er redusert kraftig siden ett av toppårene; fra 19245 besøkende i 1996, til 3578 i 2011.

Deler av området ble avstengt allerede i 1996, mens et større område ble avstengt i 2002 (i første omgang for en tiårs periode). All ferdsel innenfor gjerdet er forbudt. Det er fremdeles et tydelig skille i vegetasjon mellom de områdene som ble avstengt i 1996 og området som først ble avstengt i 2002. Vegetasjonen i området som ble gjerdet inn i 1996 er begynt å ta seg opp igjen. Se bilde tatt i 2002 nedenfor. Det er satt opp informasjonsskilt utenfor gjerdet og utarbeidet et hefte om lokaliteten. Heftet fokuserer blant annet på sårbarheten til lokaliteten. Gravneset inngikk i Sysselmannens miljøovervåkingsprosjekt som ble iverksatt i 1997 og ble fotografert fra helikopter i 1997 og 2000.

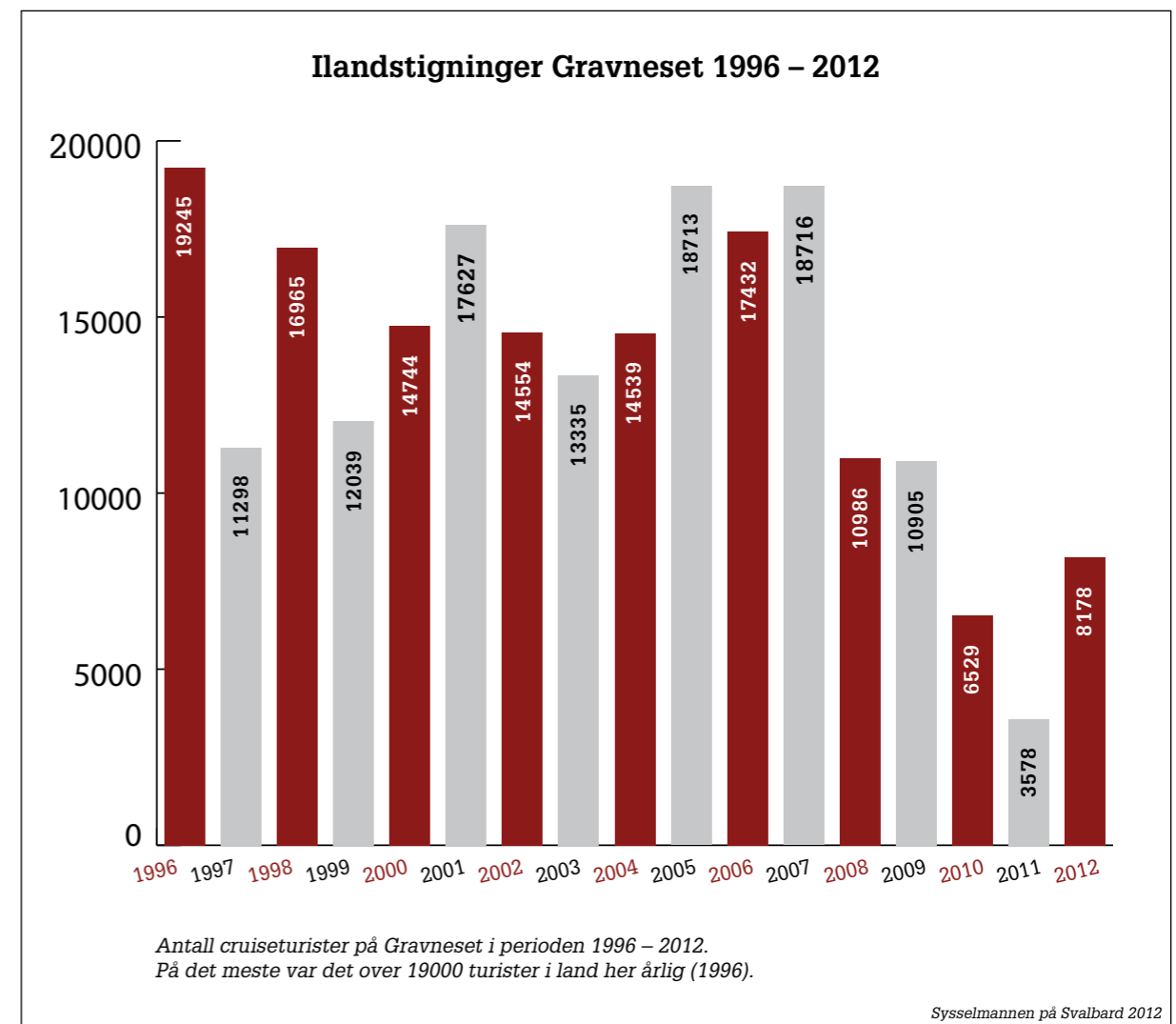
Hammerfesthytta på Bjørnøya er den eldste, stående norske fangsthytta på Svalbard. Sysselmannen har brukt store ressurser på vedlikehold og istandsetting. Her fra arbeidet i 2010.

Foto: Karl Fredheim, Sysselmannen på Svalbard.

I 2011 og 2012 samarbeidet russiske/ukrainske og norske håndverkere om istandsetting av flere av bygningene i Pyramiden. Her skjæres glass til vinduer inne i kulturhuset.

Foto: Hilde Tokle Yri, Sysselmannen på Svalbard 2011.

Store cruiseskip har i mange år holdt store strandpartys i vika ved Gravneset, kloss oppi kulturminnene. Dette er en bruk som er uheldig og som forstyrrer opplevelsen av området for andre.

Foto: Sverre Erik Pedersen, Sysselmannen på Svalbard 2010.

Gravneset sett fra luften, mot nord. Midt i bildet ligger området hvor det var fri ferdsel frem til 2002. Her er vegetasjonen nesten helt borte på grunn av slitasje. Området som har vært inngjerdet siden 1996 ligger i bakgrunnen. Som man ser, er vegetasjonen bedre bevart her og i ferd med å gro igjen på nytt.

Foto: Kirsti Høgvard, Sysselmannen på Svalbard 2002.

Ferdselsforbud

Områdefredning og ferdselsregulering ble innført i 2000 i Virgohamna²⁵. Alle som besøker stedet må ha tillatelse fra Sysselmannen på Svalbard. Sammen med denne følger et kart som viser hvor det er lov og ikke lov å gå. Lokale guider respekterer stort sett regelverket, men ved sysselmannens befaring høsten 2011 ble det imidlertid klart at den tilrettelagte stien går over noen graver og at det er ny stidannelse innenfor ferdselsforbudsområdene. Det er behov for å forbedre kartet bakpå tillatelsene og gjøre tiltak som hindrer uheldig tråkking (se forvaltningsstrategi og handlingsplan).

I 2009 ble det innført ferdselsforbud i en mindre sone rundt lokaliteten Midterhuken i Bellsund²⁶. Tilsvarende forbud ble innført for Ytre Norskøya, Likneset, Ebeltofhamna, Lægerneset, Habenichtbukta, Zieglerøya/Delitschøya/Spekkholmen med

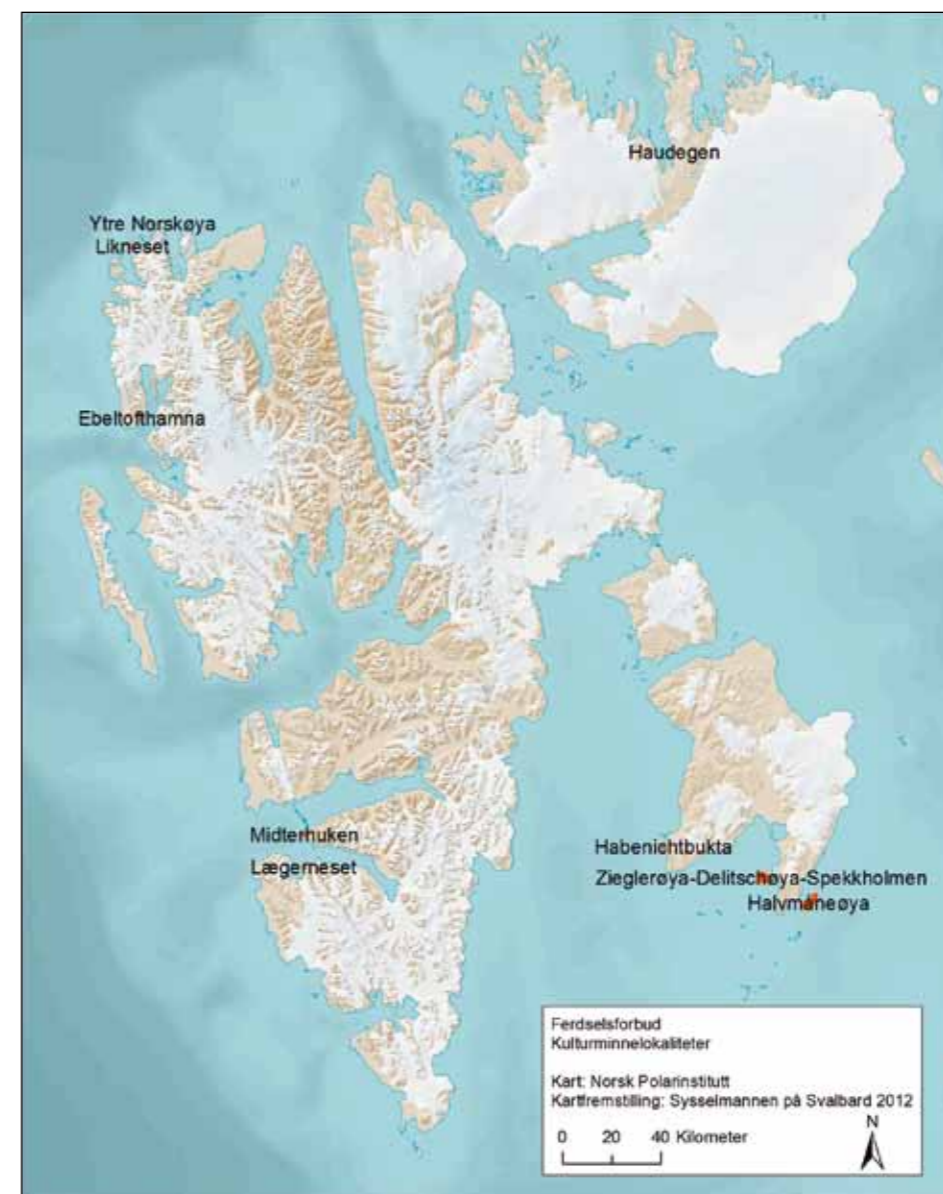
tilliggende holmer og skjær, Haudegen og på Halvmåneøya i 2010²⁷. Forbudet er generelt og gjelder all ferdsel, med unntak for tilsyn. Riksantikvarens begrunnelse i 2006 for å innføre ferdselsreguleringer ved kulturminnelokaliteter var å hindre framtidig skade på disse lokalitetene. Se kart under.

I forbindelse med utarbeidelse av forvaltningsplan for Øst-Svalbard er et nytt virkemiddel for å hindre skade på natur og kulturminneverdier tatt i bruk. Det er satt krav om at stedsspesifikke retningslinjer for sårbare lokaliteter. Slike stedsspesifikke retningslinjer kan være et alternativ til ferdselsforbud.

²⁵ FOR 2000-05-03 nr 526: Forskrift om områdefredning og ferdselsregulering i Virgohamna på Svalbard.

²⁶ FOR-2009-09-23-1220: Forskrift om ferdselsforbud ved automatisk freda kulturminner ved Midterhuken, Bellsund.

²⁷ FOR 1973-06-01 nr 3780: Forskrift om opprettelse av fuglereservater og større naturvernområder på Svalbard.

Kart som viser kulturminnelokaliteter med ferdselsforbud.

Gjenstandene ligger så tett rundt husene på den tyske værstasjonen Haudegen fra 2. verdenskrig at det er lett å skjønne hvorfor man ikke skal gå her. Det er nærmest umulig å trå uten fare for å skade kulturminnene.

Foto: Trond Espen Haug, Sysselmannen på Svalbard 2012.

Skjøtsel og rekonstruksjon

Sysselmannen på Svalbard har i liten grad drevet skjøtsel av arkeologiske kulturminner. Ett eksempel er restaurering av en gravstein i Ny-Ålesund (se bilde).

Sysselmannen har heller ikke som praksis å gjenoppbygge kulturminner som naturlig forsvinner. Da en av de fire fredete hyttene i Brucebyen brant ned i 2010 ble det likevel valgt å lage en rekonstruksjon av hytta på branntomta. Begrunnelsen var å tilbakeføre kulturmiljøet og bygge en hytte som kunne avlaste bruken av de intakte bygningene, gjennom utlån til lokale lag og foreninger. Hytta var en lemhytte. Denne ble rekonstruert og bygd opp igjen i Sysselmannens verksted, før den ble fraktet og satt opp i Brucebyen høsten 2012. Se bilder på side 43.

Navneplaten på gravsteinen på en av barnegravene i Ny-Ålesund sprakk for noen år siden. Den ble tatt inn til Longyearbyen, restaurert av konservator Sander Solnes (til høyre) og satt tilbake. For å sikre den, lagde han en metallramme rundt gravplata. Til venstre arkeolog Per Kyrre Reymert.

Foto: Irene Skauen Sandodden, Sysselmannen på Svalbard, 2011.

Hytta i Brucebyen før brannen i 2010 (brakke 1, ofte kalt Russehytta).

Foto: Morten Wedege, Direktoratet for naturforvaltning 2010.

Gjenoppbygging av hytta i Brucebyen. Under gjenreising og den nye, rekonstruerte hytta (nesten ferdigstilt).

Foto: Anders Lindseth og Helge Solli, Sysselmannen på Svalbard 2012.

Flytting

I noen få tilfeller har Sysselmannen valgt å flytte hytter for å sikre dem på grunn av erosjon. Et eksempel er fra Fredheim hvor Gammelhytta, kalt Danielbu, lå 3 meter fra erosjonskanten og sto i fare for å rase ut. Den ble i samsvar med kulturminneplanen fra 2000 flyttet seks meter fra kanten i 2001. I dag står både denne og Villa Fredheim igjen i fare for å tas av erosjon (se 6.9). Se bilder under.

"På kanten av stupet". Gammelhytta før flyttingen.

Foto: Kolbein Dahle, Sysselmannen på Svalbard 2001.

Opprydning

Det gamle gruveområdet i Ny-Ålesund ble rasert i forbindelse med den tragiske gruveulykken i 1962. I 1999 utarbeidet Sysselmannen, i samarbeid med Bergmesteren for Svalbard og Kings Bay AS en plan for opprydning (Bjerck 1999). Det planlagte opprydningsarbeidet ble avsluttet i 2012²⁸.

"På hjul". Gammelhytta ble løftet opp og satt på en slags slede. Den står i dag klar for eventuell ny flytting.

Foto: Richard Wolley, Sysselmannen på Svalbard 2001.

Opprydningsarbeidet i Hiorthhamn i 2011 var en suksess. Arbeidet ble organisert som dugnad. De 37 plassene på dugnaden ble raskt fulltegnet. I tillegg stilte hytteeierne, Lokalstyret skyss folk over med båt og flere av Sysselmannens ansatte organiserte arbeidet.

Foto: Irene Skauen Sandodden, Sysselmannen på Svalbard 2011.

Store Norske Spitsbergen utarbeidet i 2007, i samarbeid med Longyearbyen Lokalstyre og Sysselmannen på Svalbard, en femårig plan for opprydning av gruvemiljøet i Longyearbyen, som ble avsluttet i 2011. Opprydningsarbeidet skjedde i nært samarbeid med Sysselmannens kulturminnerådgivere²⁹.

I 2011 arrangerte Sysselmannen i samarbeid med Longyearbyen en ryddeaksjon i Hiorthhamn, se bilde til venstre.

Fortsatt gjenstår en del områder som bør ryddes for ikke-fredete, ikke verneverdige, etterlatenskaper fra gruvevirksomheten og søppel både i Longyearbyen og Ny-Ålesund. Dette er et viktig arbeid både med tanke på forurensning, forsøpling og skader på dyrelivet.

²⁸ Kings Bay as har utarbeidet en rapport for dette arbeidet.

²⁹ Det foreligger ingen rapport fra dette arbeidet.

5.8 Sikring løse kulturminner

Vern og konservering av løse gjenstander

Sysselmannen er delegert myndighet til å ta vare på automatisk fredete gjenstander fra Svalbard (løse kulturminner) etter svalbardmiljøloven, det vil si gjenstander eldre enn 1946.

Kulturhistorisk magasin

I 2006 ble det i Svalbard forskningspark etablert et kulturhistorisk magasin og verksted for konservering og oppbevaring av løse kulturminner.

Sysselmannen har i perioden 2005 – 2011 hatt en stilling som teknisk konservator. Denne stillingen og driften av magasinet ble, som tidligere nevnt, overført til Svalbard museum på fast basis i 2011. Museet forvalter de automatisk fredete gjenstandene på vegne av staten, men er ikke delegert myndighet etter svalbardmiljøloven. Det er fortsatt Sysselmannen/Riksantikvaren som er forvaltningsmyndighet

Det har vært arbeidet systematisk med å tilbakeføre arkeologisk materiale til Svalbard. Dette arbeidet har vært svært vellykket; blant annet er materialet fra hvalfangertiden, Smeerenburgsamlingen, tilbakeført. Dette materialet ble tidligere oppbevart i Nederland. Også en stor mengde arkeologisk materiale fra Tromsø museum, museer i Sverige, gjenstander fra Forsvarsmuseet og Sjøfartsmuseet har kommet tilbake til Svalbard. Høsten 2007 ble også det arkeologiske materialet fra Barentsburg plassert her.

Gjenstander i kulturhistorisk magasin i 2012

Kilde: Sysselmannen på Svalbard, 2012

Diagram som viser antallet gjenstander i Statens magasin ved Svalbard museum - andel katalogiserte og ikke-katalogiserte gjenstander pr. 31.12.2012.

Det er en stor jobb som ligger foran konservator Sander Solnes på Svalbard museum.

Foto: Sysselmannen på Svalbard 2011.

Magasinet har litt i overkant av 42 000 gjenstander (2012). Av magasinets gjenstander er kun 10 % katalogisert, se diagrammet nedenfor. Det er derfor en enorm restanse, på ca. 38 000 gjenstander. Det en fast konservatorstilling ved museet. I tillegg har det de siste årene vært ansatt en person i engasjement for å øke kapasiteten på katalogisering og konservering. Med dagens kapasitet vil det ta om lag 50 år å katalogisere disse gjenstandene og konservere de som har behov for det.

5.9 Vern

En stor andel av kulturminnene på Svalbard er automatisk fredete etter svalbardmiljølovens § 39.³⁰ Kulturminner yngre enn 1946 må, som nevnt i kap 4.6 under Juridiske virkemidler, vernes ved særskilt vedtak etter svalbardmiljøloven eller gjennom arealplan.

Vedtaksfredninger

I medhold av svalbardmiljøloven § 39c kan Riksantikvaren frede kulturminner som er yngre enn 1945 når de har spesiell kulturhistorisk verdi. Fram til 2013 er to kulturminner vedtaksfredet på Svalbard;

³⁰ Pr. 5.3.2013 var det 1628 automatisk fredete lokaliteter i Askeladden.

- De nyeste delene av taubaneanlegget³¹ i Longyearbyen ble fredet i 2003. Anlegget var i drift fra 1957 til 1987. Det fredete anlegget omfatter de gjenstående delene av taubaneanlegget fra og med gruve 6 i Adventdalen og gruve 5 i Endalen til og med Taubanesentalen på Skjæringa. Det omfatter også daganlegget nede i dalen ved gruve 6 og silo og tappesentral ved gruve 5, vinkelstasjonen i Endalen, taubanesentralen og taubanelageret. I tillegg til de fredete kulturminnene ble det definert ulike sikringssoner.
- Forskningsstasjonen Kinnvika³² på Nord-austlandet ble vedtaksfredet i 2009. Stasjonen er en svensk-finsk-sveitsisk forskningsstasjon fra Det internasjonale geofysiske år 1957-58.

Verneplaner og forvaltningsplaner

Det er utarbeidet forvaltningsplaner for Bjørnøya i 2005³³ og Hopen i 2006³⁴. Forvaltningsplan for Øst-Svalbard ble sendt til Direktoratet for naturforvaltning for godkjenning i desember 2012. Hensynet til kulturminner er innarbeidet i disse planene med egne prioriteringer av tiltak. Det er et mål å utarbeide forvaltningsplaner for alle naturreservatene og nasjonalparkene på Svalbard.

For Ny-Ålesund ble det i 2008, i nært samarbeid med Kings Bay AS og Riksantikvaren, utarbeidet en egen forvaltningsplan for de fredete bygningene (Hoem og Paulsen 2008). Det holdes halvårlige samarbeidsmøter med Kings Bay AS.

I 2010 ble det, i nært samarbeid med Store Norske Spitsbergen Kullkompani utarbeidet en plan for vern av teknisk- industrielle kulturminner i Longyearbyen med omegn (Knudsen og Tokle Yri 2010). Arbeidet med planlagte tiltak er godt i gang. Det er etablert et godt samarbeid mellom Store Norske Spitsbergen Kullkompani, Bydrift/ lokalstyret og Sysselmannen, med halvårlige statusmøter.

Arealplaner

Longyearbyen og Ny-Ålesund har oppdaterte arealplaner vedtatt/godkjent i 2009, mens Barentsburg har en plan fra 2005. Revidert plan for Sveagruva ble vedtatt i 2012. Det foreligger også en del vedtatte detaljplaner (delplaner). Byggepresset er størst i Longyearbyen, men det er også en del aktivitet i Barentsburg, med både riving og nybygging. Hensynet til kulturminner er innarbeidet i de vedtatte planene³⁵.

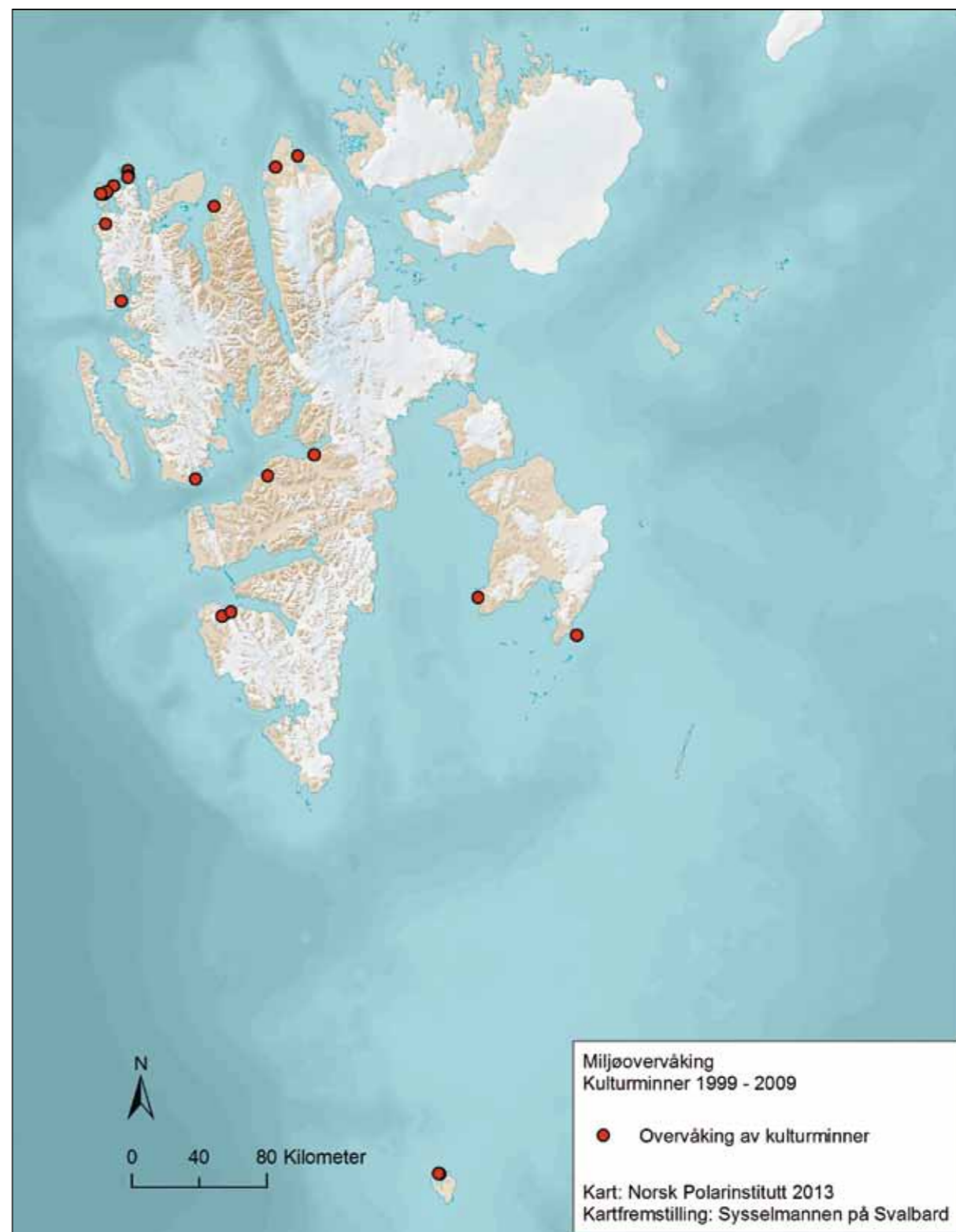
5.10 Miljøovervåking

Miljøovervåking for Svalbard og Jan Mayen (MOSJ)

I tildelingsbrevet fra Miljøverndepartementet for 1997 fikk Sysselmannen på Svalbard i oppdrag å "Utarbeide grunnlagsoversikt og et håndterbart oppdateringssystem over erosjonstruede kulturminnelokaliteter."

I en presisering fremgikk det at oppdraget var knyttet til forskjellige nedbrytende krefter; naturlig erosjon (bølger, elver, jordsig) og ferdselsslitasje som slitasje på vegetasjon og kulturminner, fjerning og flytting av løse kulturminner eller naturlige objekter i nærområdet (stein, drivtømmer), tilførsel av avfall og nyere strukturer (bål, teltringer). Overvåkingen gjaldt arkeologiske kulturminner, ikke stående bygninger og strukturer. Overvåkingen var tenkt som en del av Miljøovervåking Svalbard og Jan Mayen (MOSJ). Målsetting, metode, lokaliteter, overvåking og etableringen av overvåkingssystemet er presentert i Sysselmannens rapportserie Nr. 3/1999, *Overvåking av kulturmiljø på Svalbard*. I konklusjonen heter det: "I dette notatet er det skissert et forslag til praktisk gjennomføring av etablering av overvåkingssystem for kulturmiljø på Svalbard, samt prosedyrer for selve overvåkingen. Det må i fortsettelsen være en prioritert oppgave å utvikle analyseverktøy som kan generere utviklingstendenser i de data som systemet gir".

Det ble plukket ut 20 lokaliteter, hvorav fire ble del av MOSJ: Smeerenburg, Virgohamna, Hiorthhamn og Gravneset (se under). I tillegg skulle MOSJ ha erosjonsovervåking på Fredheim og Sallyhamna. Listen er senere utvidet til totalt 27 overvåkingslokaliteter. 13 er merket med trussel "ferdselsslitasje", 10 med "kysterrosjon" og tre med "jordsig". Noen lokaliteter har flere trusler³⁶ (se kart neste side og tabell på side 48).

Kartet viser de 23 kulturminnene som har vært overvåket i løpet av 1998 - 2009. Tabellen på side 48 beskriver disse.

³¹ Id 136821 i Askeladden

³² Id 128192 i Askeladden

³³ Forvaltningsplan for Bjørnøya 2005 - 2010

³⁴ Forvaltningsplan for Hopen naturreservat 2006 - 2011

³⁵ Gjennom senere registreringer er det påvist noen fredete kulturminner, som ikke er innarbeidet i de vedtatte arealplanene, som må innarbeides ved fremtidig revisjon.

³⁶ Dokumentasjonsmetoden besto i vertikal fotografering fra 100 til 200 fot av områder på 500-1000m² med håndholdt kamera fra åpen dør i helikopter. Kulturmiljøene var merket med 5 meter ruter. Ved starten av overvåkingen ble det utarbeidet plantegninger av kulturmiljøene i målestokk 1:50 og 1:200. Fotograferingen skulle skje med ett til fem års intervall.

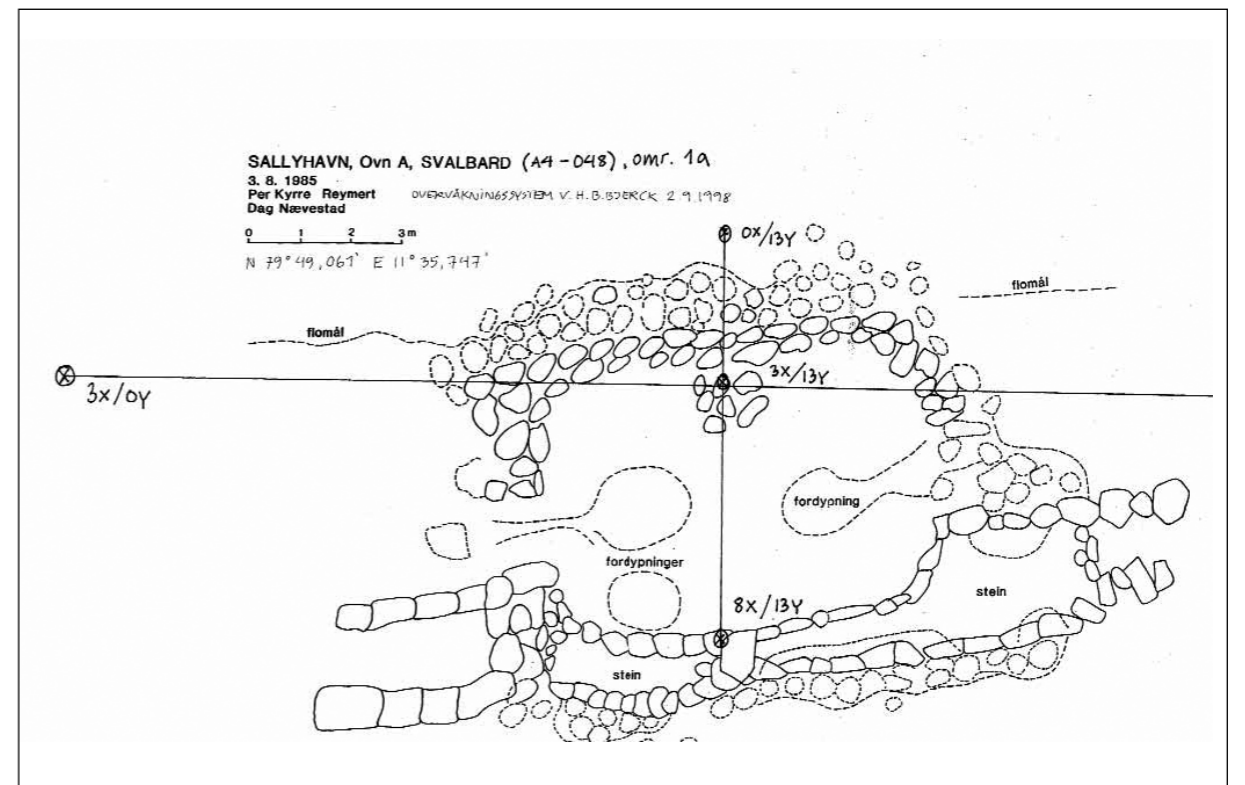
Miljøovervåking av lokaliteter i perioden 1999 – 2003

Lokalitet	Type kulturminne	Etabl.	Trussel	Fotografering
Ytre Norskøya	Hvalfangst, spekkovner	1997	kysterosjon	1997,2001
Ytre Norskøya	Hvalfangst, gravfelt	1998	ferdselsslitasje	1998, 1999, 2001
Svenskegattet	Fangststasjon, russisk	1999	kysterosjon	1999, 2003
Sallyhamna	Hvalfangst, spekkovn	1998	kysterosjon	1998, 2003
Likneset	Hvalfangst, gravfelt	1998	kysterosjon	1998, 1999, 2001, 2003
Virgohamna Wellmans base	Hvalfangst spekkovner / Wellmans luftskip- ekspedisjon	1998	ferdselsslitasje	1998, 1999, 2000, 2001, 2003
Virgohamna Andrées base / Pikes hus	Andrées hydrogen anlegg Pikes hus	1998	ferdselsslitasje	1998, 1999, 2000, 2001, 2003
Smeerenburg	Hvalfangst, spekkovn	1999	ferdselsslitasje	1999, 2000, 2003
Jensenvatnet	Hvalfangst, gravfelt	1998	kysterosjon	1999, 2001
Gravneset	Hvalfangst, gravfelt	1999	ferdselsslitasje	1999, 2000
Polhem	Svensk ekspedisjon	2003	jordsig ?	2003
Mosselbukta	Russisk, fangststasjon	2003	jordsig ?	2003
Mushamna	Russisk, fangststasjon		ferdselsslitasje?	
Eolusneset, Sorgfjorden	Hvalfangst gravfelt	2000	ferdselsslitasje?	2000, 2001
Ebeltofthamna I	Russisk, fangststasjon	2003	ferdselsslitasje, kysterosjon	2003
Ebeltofthamna II	Russisk fangststasjon	2003	ferdselsslitasje?	2003
Trygghamna	Fangststasjon russisk	1999	jordsig ferdselsslitasje	1999
Fredheim	Fangststasjon, norsk	1997	kysterosjon	1997, 1998
Hiorthamn kulttipp	Gruvedrift kulttipp	1997	ferdselsslitasje	1997, 1998, 1999
Hiorthamn II	Gruvedrift, smie	1999	ferdselsslitasje	1997, 1998, 1999
Tomtodden	Russisk ekspedisjon	1998	jordsig	1998
Lægerneset	Hvalfangst Spekkovn/hus	1998	kysterosjon	1998
Lægerneset II	Hvalfangst hustuffer	1998	kysterosjon	1998
Bjørneborg	Fangststasjon, norsk	1998	ferdselsslitasje	1998, 2000
Habenichtbukta	Hvalfangst, spekkovn	1998	kysterosjon	1998
St. Sebastian Bjørnøya	Fangststasjon russisk	1997	kysterosjon	1997, 2002
Gravodden Bjørnøya	Graver	2003	kysterosjon	2003

Ved Sysselmannens miljøovervåkingsprosjekt fra 1999 ble det satt ut punkter i terrenget som skulle benyttes ved fotografering fra lufta³⁷. Fra Sallyhamna.

Foto: Stefan Norris, Sysselmannen på Svalbard 1999

Tegning av én av spekkovnene i Sallyhamna (Bjerck 1999).

³⁷ Se fotnote 35 for nærmere beskrivelse av metoden.

Russetufter og graver ligger langs med stranda og er i ferd med å rase ut. Ebeltofthamna.

Foto: Irene Skauen Sandodden, Sysselmannen på Svalbard 2011.

Det foreligger ikke noen database eller sammenstilling av resultatene av målingene fra dette overvåkingsarbeidet, men det er utarbeidet en statusrapport for perioden 1997 – 2004 (Prestvold og Høgvard 2004). I rapporten presiseres det at i årene 1997-2000 var arbeidet for det meste knyttet til å etablere selve systemet og ikke til prosedyrer for overvåking. Statusrapporten konkluderer med at det er vanskelig å sammenstille bilder og plan-skisser fra tidligere overvåking.

Innstillingen til Stortinget fra Kontroll- og konstitusjonskomiteen fra 2007 om Riksrevisjonens undersøkelse av forvaltningen av Svalbard³⁸ konkluderer med at "Undersøkelsen viser at systemene for miljøovervåking er mangelfulle".

Miljøovervåking Svalbard og Jan Mayen (MOSJ) ledes av Norsk polarinstitutt. Arbeidet startet i 1999 og ble evaluert i 2005 (Sander m.fl. 2005). Rapporten konkluderer blant annet med at det ikke er mulig ut fra foreliggende kunnskap å fast-

slå om målet på mindre enn 0,1 % årlig tap av kulturminner er nådd. De tilrår derfor at arbeidet med kulturminnebasen må forseres og at arbeidet med nye data om kulturminner bør analyseres.

MOSJ utarbeidet i 2010 en rapport om ferdsel på Svalbard (Overrein 2010). Rapporten konkluderer med at det er behov for parametre som gir en mer presis vurdering av belastningen på miljøet og virkningen av ferdselen. Ved en gjennomgang av MOSJ i januar 2009 ble de fire kulturminnene³⁹ som hadde stått inne som overvåkingsobjekter siden 1998 tatt ut. Sysselmannen har i 2012, i samarbeid med Riksantikvaren og Norsk polarinstitutt, drøftet hvordan man kan komme videre med overvåkingsarbeidet. Det skal utarbeides en plan for dette arbeidet.

Miljødata for Svalbard oppdateres årlig og finnes blant annet under Miljøstatus for Svalbard⁴⁰, på Norsk polarinstitutt's MOSJ-sider og på Statistisk sentralbyrås⁴¹ sider.

³⁸ Det har ikke vært levert overvåkingsdata på disse til MOSJ i løpet av denne perioden.

³⁹ Innst. S. nr. 46 2007-2008. 1.2.4. Oppsummeringens 2. avsnitt

⁴⁰ <http://svalbard.miljostatus.no/>

⁴¹ <http://www.ssb.no/svalbard/>

⁴² Geofarer betyr trussel på grunn av naturlige prosesser som erosjon, rasfare, skred og flom.

⁴³ Forvaltningsplan for naturreservatene på Øst-Svalbard. Vurdering av sårbarhet ved de 31 mest besøkte stedene på Øst-Svalbard. Rapport utarbeidet av Sysselmannen i 2011. Upublisert rapport i Sysselmannens arkiv og nettsider.

⁴⁴ Kystverket.no – gå til karttjenesten Kystinfo.

Andre prosjekter knyttet til tilstand på kulturminner, effekten av ferdsel, kartlegging av geofarer⁴² og miljøovervåking

År	Hvem	Hva
2000 - 2003	Nordisk ministerråd Sysselmannen på Svalbard	Et nordisk arktisk miljøovervåkingsprosjekt. Hadde fokus på miljøovervåking av ferdselslitasje på natur- og kulturminner på Grønland, Island og Svalbard. Prosjektet foreslo miljøovervåkingstiltak for Fredheim, Gravneset og Ny-London. De la til grunn at arbeidet skal kunne skje som en del av miljøvernforvaltningens regulære tilsynsoppgaver. Sysselmannen på Svalbard ledet prosjektet (Nordisk ministerråd 2003).
2008	Norsk institutt for naturforskning	Miljøeffekter av ferdsel og turisme i Arktis. En litteratur- og forstudie med vekt på Svalbard (Vistad m.fl. 2008).
2008 - 2009	Norsk institutt for kulturminneforskning	Oppdrag fra Sysselmannen om å lage et forprosjekt for å utrede en metode for vurdering av kulturminnenes utsatthet med hensyn på stranderosjonen på Svalbard (Flyen 2010).
2009	Norsk institutt for kulturminneforskning	Prosjekt om råteskader på kulturminner på Svalbard (Flyen og Mattsson 2010). Prosjektet ble gjennomført med støtte fra Svalbards miljøvernfond.
2010	Norsk institutt for kulturminneforskning	Kartla råte på taubanebukker og taubanestasjon i Hiorthhamn (Flyen og Mattsson 2010).
2010	Studenter ved Universitets-senteret på Svalbard (UNIS)	Gjennomførte undersøkelser av geofarer i området rundt Fredheim (Brandvold 2010; Dyrvik 2010).
2011	SINTEF	Prosjekt om kysterosjon på sentrale deler av Spitsbergen, finansiert av SINTEF (Tangen og Justad 2011).
2011 - 2013	Studenter fra Universitets-senteret på Svalbard	Kartlegger geofarer ved kulturminnene i henholdsvis Fredheim og Skansbukta (Evangelie Sessford, rapport er ikke klar).
2011	Norsk Institutt for naturforskning (NINA)	I forbindelse med forvaltningsplan for Øst-Svalbard ble de mest besøkte ilandstigningslokalitetene vurdert i 2011 med hensyn til ferdsel med metodikk og skjema utarbeidet av NINA. Metodikken som ble tatt i bruk er enkel og kan ha overføringsverdi for andre lokaliteter/områder. ⁴³
2012	Kystverket og Norsk polarinstitutt	Etablerte et nytt beredskapssystem i forbindelse med akutt forurensning. Prioriterte miljøområder på Svalbard (PRIMOS). Systemet er utviklet sammen med Sysselmannen og Direktoratet for naturforvaltning. PRIMOS inneholder informasjon om blant annet sjøfugl, marine pattedyr, marine bunnsamfunn og kulturminner, og rangerer disse i forhold til hverandre på bakgrunn av sårbarhet overfor akutt forurensning. Det er utarbeidet en oversikt over lokaliteter som er særlig sårbare. Databasen skal oppdateres jevnlig og dermed vil Kystverket og lokale aksjonsmyndigheter ha tilgang til umiddelbar beslutningsstøtte når skadebegrensede tiltak skal settes inn ved en akutt forurensningssituasjon ⁴⁴ .
2012	SINTEF	Visualisering av eventuell erosjonssikring på Fredheim. Støttet av Svalbards miljøvernfond (Finseth m.fl. 2012).
2012	Norsk institutt for kulturminneforskning	Undersøkelse av råte på taubanebukkene i Longyearbyen og råtekontroll. Støttet av Svalbards miljøvernfond (Flyen 2012).

Oversikt over noen aktuelle prosjekter med formål å kartlegge tilstanden til kulturminner og trusselbildet (lista er trolig ikke uttømmende).

Et trist syn og et stort tap for kulturmiljøet: "Russehytta" i Brucebyen, Billefjorden står i brann etter uforsvarlig oppbevaring av aske. Sysselmannen har i 2012 bygd en rekonstruksjon av hytta på branntomta.

Foto: Ukjent 2010.

5.11 Miljøkriminalitet

Det har vært svært få tilfeller av anmeldte brudd på svalbardmiljøloven når det gjelder kulturminner. Siden 2000 har det vært om lag 10 politisaker. Det som har fått størst konsekvens er at en av de fire fredete hyttene i Brucebyen, kalt "Russehytta" eller brakke 1, brant ned i 2010 etter uforsvarlig tømning av aske fra ovnen da en britisk skolegruppe benyttet hytta. De fleste tilfellene gjelder telting og brenning av bål innenfor sikringssonen rundt fredete kulturminner. Det har også vært tilfeller av hærverk på vinkelstasjonen i Endalen og en taubanebukk, og byggearbeid på en fredet bygning i Longyearbyen. De fleste tilfellene har endt med forelegg.

5.12 Kompetanse

Håndverkere

For å heve kompetansen knyttet til istandsetting av bygninger og anlegg har Sysselmannen på Svalbard holdt en rekke kurs for lokale håndverkere.

Det ligger mange båter og vrak rundt om på Svalbard. Flere er registrerte, men vi vet lite om båthistorien. Her et vrak i Skansbukta, tidligere nyttet i forbindelse med gipsbruddet.

Foto: Morten Wedege, Direktoratet for naturfovaltning, 2010.

Å heve kunnskapen til lokale håndverkere når det gjelder antikvarisk istandsetting er viktig. Her fra Sysselmans kurs på Storholmen i Kongsfjorden i 2011.

Foto: Hilde Arna Tokle Yri, Sysselmannen på Svalbard..

Sysselmans sterke menn på tømmerbæring. Fire hovedstokker og midtstilt boks bæres til rett posisjon på bukkens andre hoveddel. Rekonstruksjon av nedrast taubanebukk (nr. 23), taubanelinje 1b, Longyearbyen.

Foto: Siri Hoem, Sysselmannen på Svalbard 2006.

Del 2 Forvaltningsstrategi

6 Forvaltningsstrategi for 2013 – 2023

Hovedholdningen i kulturminnepolitikken på Svalbard er et **passivt vern**. "Men for enkelte kulturminner som har stor kulturhistorisk verdi eller stor opplevelsesverdi, er det aktuelt å sette i verk forebyggende tiltak mot naturlig nedbryting".⁴⁵ En god forvaltning av kulturminnene krever god oversikt og kunnskap om dem. Prioritering av tiltak bør alltid skje med utgangspunkt i innhentet kunnskap.

6.1 Mål for kulturminnearbeidet

Mål

- Et representativt utvalg av kulturminner på Svalbard skal bevares som vitenskapelig kildemateriale og som et grunnlag for dagens og fremtidige generasjoner.
- Det årlige tapet av automatisk fredete kulturminner og verneverdige kulturminner som følge av menneskelig påvirkning skal ikke overstige 0,1 prosent.

Strategi

Sysselmannens egne strategier for å nå målene er:

1. Sikre de prioriterte kulturminnene og -miljøene slik at de framstår i samsvar med kulturminneplanens mål og prioriteringer.
2. Etablere gode og langsiktige rutiner for forvaltningen av kulturminnene på Svalbard.
3. Registrere, dokumentere og nøyaktig kartfeste kjente, fredete kulturminner.
4. Sørge for at Svalbards befolkning og tilreisende har tilgang på informasjon og kunnskap om Svalbards historie og kulturminner og at de kan oppleve et representativt utvalg av kulturminne-lokaliteter på en måte som er i tråd med et godt vern.

5. Sørge for at forvaltningen får bedre kunnskap om tilstanden til og sårbarhet til kulturminner på Svalbard og sette i gang eventuelle tiltak der det anses som nødvendig i henhold til handlingsplanen.

6.2 Forvaltningsprinsipper

Kulturminner er en begrenset, ikke-fornybar ressurs med stor informasjons- og opplevelsesverdi. Samtidig er bestanden av kulturminner og det enkelte kulturminnet i kontinuerlig utvikling. Kulturminner forfaller eller forsvinner på grunn av menneskelig aktivitet eller naturlige prosesser. Det finnes stadig kulturminner som hittil ikke har vært kjent, det erkjennes nye typer kulturminner og dagens virksomhet skaper også kulturminner. Forvaltningen av et kulturminne starter når det er kjent og erkjent.

Kulturminneforvaltningens hovedoppgave, slik den framstår i svalbardmiljøloven, er å sikre et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og framtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet. Det innebærer å maksimere verdiene som kulturminnene representerer for samtid og framtid, og gjennomføre tiltak som minimerer naturlig og menneskeskapt nedbrytning.

Kulturminnevern er i realiteten et forsøk på "sturt forfall". I dette ligger at kulturminner er en "ikke-fornybar ressurs", og at alle kulturminner er på vei mot nedbryting. Denne prosessen er det ikke mulig å stanse, uansett ressurser og innsats. Kulturminnevern dreier seg om å påvirke tempoet i nedbrytingen. Dette innebærer at vernestrategier har en tidsdimensjon.

En lengre tidshorisont i vernearbeidet vil innebære å synliggjøre at de nedbrytende prosessene ikke lar seg stanse, og at bevaring og vern i beste fall betyr at en velger ut noen av fortidens materielle uttrykk og forsinker denne nedbrytingen. En klargjøring av dette vil tvinge fram en erkjennelse av at kulturminner er noe vi har til låns en tid, ikke til eie. Mye handler om forfallsforsinkende vedlikehold eller å la kulturminnene naturlig forfalle. Dette betyr at mange kulturminner overlates til en naturlig nedbrytning – kulturminnevernets oppgave er å sørge for "passivt vern" ved å se til at nedbrytingen ikke skyter fart som følge av menneskelig påvirkning.

Kulturminner bør synliggjøres og fokuseres på som verdier i våre omgivelser, både i det fysiske og mentale landskap. Et fokus på kulturminnets verdi kan forhåpentlig skape holdninger som gir kulturminnene økt levetid. Det er derfor viktig å prioritere informasjonsarbeid, kunnskap om kulturminnene og til en viss grad skjøtsel. Det er aktuelt å prioritere bredere forfallshemmende tiltak foran større enkelttiltak, men noen ganger er det nødvendig med de store tiltakene, for eksempel Haudegen.

For bygninger som både er bruksgjenstander og kulturminner, kan hensynet til bruksverdien innebære at en kan gå lengre i å restaurere eller fornye deler av bygningen enn de rene kulturminneinteressene skulle tilsi. Samtidig vil en bygning som er i bruk heller ikke være en avsluttet historie og et "rent" kulturminne. Ofte er det beste vernet (spesielt for bygninger og anlegg) en aktiv bruk så lenge denne ikke innebærer at kulturminnet forbrukes, men er på kulturminnets premisser.

Konklusjonen må bli at en viss grad av nedbrytning som følge av menneskelig aktivitet vil finne sted, men at kulturminneforvaltningen har en viktig oppgave å se til at denne reduseres til et minimum.

Å vurdere ønsker om arkeologiske undersøkelser ut fra forholdet mellom muligheten til viktig kunnskapsproduksjon og inngrepsomfang er derfor et viktig forvaltningsprinsipp. Når det gjelder opplevelsesverdier må det likeledes finnes måter som minimerer skadevirkningene: holdningsskapende informasjon, ferdselsregulering, oppsyn, straffeforfølgning av lovbrudd, fysiske tiltak og så videre.

Kunnskap om både menneskeskapt og naturlig nedbrytning av kulturminner er en viktig forutsetning for prioritering av tiltak. Dette er grunnen til den store satsingen på miljøovervåking i forrige planperiode. Dette er et redskap som kan gi opplysninger om forfallets karakter og tempo, og vil være et viktig holdepunkt for å vurdere effekten av forvaltningstiltak. Metodene viste seg å ha svakheter og må derfor videreutvikles og forenkles. Det må utarbeides databaser for lagring av innsamlende data og analyseverktøy.

Ettersom mange av de fredete kulturminnene overlates til naturlig nedbrytning, blir det riktig å dokumentere disse best mulig for ettertida.

Ut fra disse mer generelle betraktningene, vil kulturminneforvaltningen i denne planperioden prioritere:

- Informasjon
- Dokumentasjon
- Bedre oversikt over tilstanden til kulturminnebestanden
- Videreutvikling av arbeidet med miljøovervåking

Kunnskapsutvikling må skje i samarbeid med andre instanser lokalt, nasjonalt og internasjonalt.

6.3 Representative kulturminner og vernet av dem

Ett av de nasjonale målene er å ta vare på et representativt utvalg av kulturminner. Vurderingen av hvilke kulturminner og kulturmiljøer som er representative må nødvendigvis være dynamisk ut fra hvilken kunnskap vi til enhver tid har om forekomst og tilstand. Vi må også stille spørsmålet om representativitet i forhold til hva? Én form for representativitet er kulturminner som på en eller annen måte kan kalles typiske for virksomheten. Det vil være krevende når det gjelder for eksempel kulturminner etter forskning og ekspedisjoner som utgjør et stort mangfold. En annen måte å tenke representativitet på, er forholdet til de mange ulike nasjoner og aktører som har deltatt. En tredje tilnærming er å finne kulturminner som representerer ulike perioder i Svalbards historie. Ingen av disse aspektene utelukker hverandre.

I forbindelse med planprosessen har vi innhentet innspill fra referansegruppa⁴⁶ for å kartlegge om dagens liste (i kulturminneplanen fra 2000) over de prioriterte kulturminnene er uttømmende. Nedfor følger deres vurdering av gjeldende liste, vernet av utvalgte kulturminner og innspill til nye objekter.

Hvalfangstperioden⁴⁷

Kulturminnene fra hvalfangsten har det mest restriktive vernet av alle Svalbards kulturminner. Foruten den automatiske fredningen, har lokalitetene Ytre Norskøya, Likneset, Ebeltoftthamna, Midterhuken, Lægerneset, Zieglerøyane og Habernichtbukta ferdselsforbud. Virgothamna har ferdselsforbud, med dispensasjonsmulighet. Både her, ved Smeerenburg og på Gravneset er hvalfangst-

⁴⁵ St. meld. nr. 9 (1999-2000) (Svalbardmeldingen), s 57

⁴⁶ Referansegruppa besto av Per Kyrre Reymert, Tora Hultgreen, Marit Hauan og Thor Bjørn Arlov.

⁴⁷ Innspill fra arkeolog Per Kyrre Reymert.

lokalitetene skiltet. På Gravneset er gravplassen og tre spekkovner i tillegg inngjerdet. Herved har man både vernet kulturminner av høy verdi og man har gjort tilgjengelig kulturminner hvor hvalfangsten formidles på en god måte.

Viktige og representative lokaliteter er: Lægerneset, Midterhuken og Zieglerøyane. Disse ligger på steder som har de karakteristiske topografiske elementene og de har hvalfangststasjonenes kulturminnetyper: spekkovner, tufter og gravplasser. Hvalfangstperioden er derfor godt dekt gjennom dagens prioriteringsliste.

Russiske fangststasjoner⁴⁸

Over halvparten av de om lag 70 kjente russiske fangststasjonene er undersøkt av arkeologer. Det gjør det ekstra viktig å verne de urørte lokalitetene. I dag er det kun to bevarte, stående russekors. Begge står i Murchinsonfjorden på Nordaustlandet og følges opp med årlig tilsyn. Også de tre eneste (delvis) bevarte laftede russehyttene ved Elvetangen, Dirksodden og Rekvika i Wijdefjorden har svært høy verneverdi.

Ellers er Trygghamna, Ebeltofthamna, Habenichtbukta, Ekrollhamna og Russekeila viktig å prioritere fordi de er så tydelige og unike, samtidig knytter det seg skriftlig materiale til flere av disse. Russetuftene på Akseløya inngår i kulturmiljøet på Russeltvedtodden.

Hytta på Dirksodden er en av tre russiske fangsthytter som fortsatt står helt eller delvis.

Foto: Irene Skauen Sandodden, Sysselmannen på Svalbard 2011.

Hyttvikta har vært benyttet av mange kjente fangstfolk, blant andre Wanny Woldstad. Den er en av de høyt prioriterte hyttene på Svalbard.

Foto: Trond Espen Haug, Sysselmannen på Svalbard 2012.

Russiske hoved- og bistasjoner fra Hornsund bør gis et bedre vern. De er ikke nevnt i den forrige planen.

Norsk overvintringsfangst⁴⁹

Sporene etter norsk overvintringsfangst er godt representert blant de prioriterte kulturminnene og disse er igjen meget godt ivaretatt. Hytter fra ulike perioder er restaurert og holdes i god stand.

Sallyhamna, Bjørnhamna/Sydgattet, Fredheim og Hyttevika er alle steder og miljøer som er godt vedlikeholdt og har stor fortellerkraft.

Dagens fangstvirksomhet bør inngå i kulturminnevernet da den etterlater seg nye kulturminner og er et uttrykk for sin tid. Kapp Wijk står i ei særstilling som kulturminne da den har hatt lang, kontinuerlig bruk i nåtid, og bærer ei lang fortidshistorie med kjente skikkelser som Arthur Oxaas knyttet til seg. Fredheim har ei lignende lang historie fra 1900-tallet til i dag, men har endret bruk fra overvintring til tjenestehytte.

Ebeltofthamna er et kulturminneområde som bærer i seg spor etter mange virksomheter inkludert tidlig norsk overvintring fra 1822 i form av tufter. Til havna er det knyttet rike fortellinger.

Også nyere fangsthistorie har verdi. På bildet står fangstmann Harald A. Soleim foran bistasjonen han oppførte ca. 1983/84 innenfor Flintholmen.

Foto: Sveinung Bertnes Råheim, Sysselmannen på Svalbard, 2011.

Vitenskap og ekspedisjoner⁵⁰

Samlet sett er antallet faste kulturminner og -miljøer som representerer forsknings- og ekspedisjonshistorien relativt få. I og med at de spenner over lang tid og omfatter mange nasjoners virksomhet, har praktisk talt alle stor verneverdi i utgangspunktet. Utfordringen er naturligvis kulturminnene som er yngre enn 1945 og som ikke er automatisk fredet.

1596–1750:

Det er få, eller ingen kjente, faste kulturminner fra ekspedisjoner i denne fasen. Det finnes gjenstander i noen europeiske museer, blant annet objekter fra Barentsz' ekspedisjon 1596–97 på Svalbard museum.

1750–1850:

Det mest kjente faste kulturminnet er Tsjitsjagov-ekspedisjonens overvintringsstasjon i 1764–66 på Tomtodden i Recherchefjorden. Det er unikt og ikke representativt for denne fasens ekspedisjoner, som ellers fant sted om sommeren. Recherchefjorden og Magdalenefjorden er interessante kulturhistoriske lokaliteter knyttet til Recherche-ekspedisjonen 1838–39, men fysiske kulturminner er ikke sikkert påvist. Det samme gjelder Norskøyane med hensyn til Sabines ekspedisjon i 1823 (Sabineodden), og området mellom Sorgfjorden og Sjuøyane i forbindelse med Parrys nordpolfremstøt i 1827.

1850–1900:

Denne fasen dekker den første "gullalderen" i den vitenskapelige utforskningen av Svalbard, samt Andrées ekspedisjon 1896–97. De viktigste faste kulturminnene er den svenske stasjonen på Kapp Thordsen, som først og fremst er knyttet til Det internasjonale polaråret 1882–83, Nordenskiöld's stasjon Polhem i Mosselbukta og de russiske og svenske overvintringsstasjonene i henholdsvis Gåshamna og på Crozierpynten i Sorgfjorden, som ble reist i forbindelse med Gradmålingsekspedisjonen 1899–1900. Det finnes også et stort antall trigonometriske varder som ble reist i denne perioden, også på Øst-Svalbard. Virgoamna og Andréeneset på Kvitøya er de sentrale kulturmiljøene knyttet til André-ekspedisjonen.

1900–1920:

Perioden dekker en intens, internasjonal virksomhet med hensyn til kartlegging og mine-ralling. Immaterielle kulturminner i form av stedsnavn, for eksempel, er det mange av fra denne fasen. Foruten trigonometriske varder er de mest tallrike faste kulturminnene hus og hytter som gjerne tjente flere formål – forskning, fangst og bergverksvirksomhet. Gode eksempler er her hyttene som ble reist av The Scottish Spitsbergen Syndicate på Forlandet og Spitsbergen og som ble brukt av blant andre polarforskeren William S. Bruce. De geofysiske stasjonene på Kvadehuken (1920–24) og i Ebeltofthamna (1912–14) fremstår som tufter, men er viktige lokaliteter. Den første meteorologiske stasjonen på Bjørnøya ble etablert i 1918. På Russeltvedtodden på Akseløya er det fortsatt noen fysiske rester igjen fra observatoriene som ble brukt under nordlysekspedisjonen (1902–03), og naturligvis Hageruphytta som fungerte som stasjon. Okkupasjonsmerker av ulike slag, prøveskjerp og bergteknisk utstyr er typiske kulturminner i grenseflaten mellom forskningsekspedisjoner og bergverksdrift.

Restene etter Wellmans luftskipsekspedisjoner (1906–09) i Virgoamna er spektakulære kulturminner fra perioden.

1920–1945:

I mellomkrigstida ble det gjennomført en rekke vitenskapelige ekspedisjoner over store deler av Svalbard, og mange nasjoner deltok. De faste kulturminnene fra virksomheten er relativt få,

⁴⁸ Innspill fra Tora Hultgreen, Svalbard museum

⁴⁹ Innspill fra Marit Hauan, Tromsø Museum

⁵⁰ Innspill fra Thor Bjørn Arlov, NTNU/UNIS

men det er for eksempel hytter og lokaliteter som ble brukt av de britiske Oxford-ekspedisjonene på Nordaustlandet på 1930-tallet. Bygningen fra SveaNor-ekspedisjonen i 1931, den såkalte Ahlmannkåken, står i Longyearbyen, men er betydelig endret. Stasjonen på Nordenskiöldtoppen fra Polaråret 1937–38 er imidlertid intakt.

De tyske bemannede og ubemannede værvarslingsstasjonene fra andre verdenskrig er også knyttet til vitenskapshistorien på Svalbard, og da spesielt stasjonene i Signehamna og Rijpfjorden.

Ny-Ålesund som kulturmiljø er sterkt forbundet med de berømte polarekspedisjonene på 1920-tallet med fly og luftskip. Luftskipsmasten og tuftene etter hangaren, samt den restaurerte "Amundsenvillaen" og ulike minnesmerker, er de tydeligste faste kulturminnene. En del løse kulturminner fra ekspedisjonene er tatt vare på av museet.

1945–2010:

Den vitenskapelige aktiviteten og ekspedisjonene tok seg relativt langsomt opp igjen etter andre verdenskrig, men fikk et løft gjennom Det internasjonale geofysiske år 1957–58. Da ble både Kinnvika og Isbjørnhamna etablert som forskningsstasjoner, og Isfjord Radio ble rustet opp. Dette er sentrale kulturminner, og Kinnvika er da også vedtaksfredet.

Fra 1960 var det en hektisk petroleumseting over store deler av Svalbard. Virksomheten har imidlertid etterlatt seg få fysiske kulturminner – det har vært foretatt omfattende rydding og gjenoppbygging av landskapet. Fra et kulturhistorisk synspunkt har kanskje ryddingen vært for omfattende, men her har hensynet til naturmiljøet veid tyngst. Den enkle oljeboringsriggen fra Berzeliusdalen (Norsk Polar Navigasjon, NPN) er riktig nok flyttet til Longyearbyen, men er et unikt kulturminne fra pionerfasen og opplagt verneverdig. For øvrig finnes det utvilsomt funnpunktmerker i terrenget og fortsatt synlige spor etter virksomheten. Kjøresporene og planeringen på Kvadehuken i forbindelse med Norsk Polar Navigasjons flyplassplaner på slutten av 1950-tallet er kulturminner som griper rett inn i Svalbards politiske og økonomiske historie. Geopolhytta er også en del av dette kulturmiljøet.

Ny-Ålesund som forskningsstasjon er bygd opp fra midten av 1960-tallet og har en lang rekke faste og løse kulturminner som representerer ulike vitenskapelige disipliner og teknologier, fra mange forskjellige land. Utskiftninger, endringer og nyetablering har foregått kontinuerlig, uten tanke på kulturhistorisk verdi og dokumentasjonsbehov. Radomfundamentene på Rabben er et aktuelt verneobjekt fra denne moderne perioden, og likedan er det viktig å ta vare på eksempler på vitenskapelig utstyr. Franskeleiren øst for Ny-Ålesund er en "satellitt" til forskningsstasjonen. I Hornsund har det vært permanent aktivitet fra slutten av 1970-årene, og det samme gjelder Barentsburg.

Den vitenskapelige infrastrukturen i Longyearbyen er vesentlig bygd opp fra 1990-tallet av, men den gamle nordlysstasjonen i Adventdalen og den såkalte Man and the Biosphere (MAB) leiren er eksempler på tidlige etableringer som har kulturhistorisk interesse.

De mange sportspregede ekspedisjonene som har brukt Svalbard som arena eller utgangspunkt har neppe etterlatt seg faste kulturminner i særlig grad, men noe gjenstandsmateriale finnes i Svalbard museum.

De viktigste lokalitetene med fysiske kulturminner fra før 1946 er dekket i den eksisterende kulturminneplanen, men er i varierende grad gjenstand for aktiv forvaltning i form av streng ferdselsregulering, restaurering, vitenskapelig undersøkelse og lignende. Svenskhuset på Kapp Thordsen, Hageruphytta på Russeltvedtodden, stasjonen i Kinnvika og Virgohamna er eksempler på lokaliteter der spesielle tiltak er satt inn. Restene etter stasjonene i Gåshamna, Sorgfjorden og Mosselbukta er imidlertid ikke ivaretatt ut over det vernet lovverket gir. Det er få kulturminner av denne typen.

De mange trigonometriske signalene og vardene på Svalbard er ikke registrert og noen tilstandsoversikt finnes derfor ikke. Den kulturhistoriske verdien er betydelig som bokstavelig talt synlige uttrykk for den gradvise geografiske kunnskapsoppbyggingen. Det er i praksis uoverkommelig å foreta en totalregistrering og tilstandsvurdering, men en mulig strategi er å velge ut visse områder. For eksempel kunne vardene i Krossfjorden og deler av Hinlopenstretet/Øst-Svalbard dokumenteres og vurderes med tanke på restaurering. Et slikt

prosjekt måtte følges av kunnskapsinnhenting gjennom litteratur- og arkivstudier for å kunne si noe om proveniens.

Bygninger og lokaliteter som har vært benyttet til forskningsvirksomhet og ekspedisjoner, men ikke nødvendigvis bare en slik funksjon, bør vurderes med tanke på den vitenskapshistoriske verdien. Dette gjelder for eksempel hytter på Forlandet, Edgeøya og Nordaustlandet. Selv om slike hytter vesentlig har vært brukt i forbindelse med fangst og i den sammenhengen ikke har spesielt høy verneverdi, er nettopp den kombinerte bruken historisk interessant og kan gjøre bevarings- og dokumentasjonstiltak aktuelt.

Mineralleting og gruvevirksomhet

Gruvemiljøet i Longyearbyen er godt dokumentert og et utvalg kulturminner er foreslått sikret gjennom ulike tiltak i planen "Teknisk-industrielle kulturminner i Longyearbyen med omegn – Verneverdi og forvaltning" fra 2010 og arealplan for Longyearbyen. Planen bør følges opp gjennom tilstandsregistreringer og mer konkrete planer.

Også gruemiljøet i Ny-Ålesund har et godt vern gjennom arealplan og forvaltningsplanen for bygningsmiljøet. Det er dessuten utarbeidet en *Helhetlig plan for miljøtiltak i Gruveområdet i Ny-Ålesund (Kings Bay)*, en plan for opprydding, bevaring og restaurering av gruveområdet i Ny-Ålesund (Bjerck, 1999).

Det er flere andre gruveområder som peker seg ut som verneverdige kulturmiljøer med mange verneverdige bygninger og anlegg fra etter 1946 og hvor det er få bevarte automatisk fredete kulturminner, slik som i Pyramiden, Barentsburg, Gru-

mant, Colesbay og Sveagruva. De fire første eies av Trust Arktikugol, mens sistnevnte eies av Store Norske Spitsbergen Kulkompani. Et vern krever derfor et nært samarbeid med eier for å sikre eventuelle verneverdier.

Kulturminner knyttet til petroleumsekspedisjonene på 1960- og 1970-tallet er lite kartlagt. En registrering og dokumentasjon av lokalitetene bør foretas. Her har Bergmesteren for Svalbard god oversikt (se avsnittet om forskning foran).

2. verdenskrig

På Svalbard er det få bevarte kulturminner fra 2. verdenskrig. Det finnes flere kjente tyske værstasjoner, to delvis bevarte kanonstillinger i Longyearbyen og Barentsburg, en kommandostilling i Longyearbyen, samt flere tyske flyvrak som fortsatt ligger der de styrtet.

Ettersom Haudegen er den eneste tyske værstasjonen med bevarte stående bygninger er det viktig å sikre denne. I 2010 ble det innført et ferdselsforbud i et mindre område rundt huset. Lokaliteten kan fortsatt oppleves, selv om det ikke er mulig å gå rundt eller inn i selve huset. Det er behov for forfallsforsinkende vedlikehold/istandsetting av bygningen, men forfallet er kommet svært langt og en istandsetting vil gå utover autentisiteten til anlegget.

Sysselmannen på Svalbard har i 2011 og 2012 hatt særlig fokus på bedre kartfesting og dokumentasjon av de tyske værstasjonene. De fleste stasjonene hadde flere leirer og depoter. Det gjenstår fortsatt noe kartleggingsarbeid. Politiet har deltatt i arbeidet og har hatt fokus på å avklare hvorvidt det fortsatt ligger eksplosiver som kan utgjøre en fare for folk og dyr.

Den tyske værstasjonen Haudegen på Nordaustlandet fra 2. verdenskrig.

Foto: Morten Wedege, Direktoratet for naturforvaltning 2011.

Den norske kommandoplassen på Skjæringa ble satt i stand av Sysselmannen i 2007 og bør ha et jevnlig tilsyn. Den er godt egnet for formidling.

Kanonen fra Kapp Heer har siden 1989 stått på Hotellneset i Longyearbyen. Kanonen ble høsten 2011 fraktet tilbake til Kapp Heer hvor den skal settes i stand av Trust Arktikugol og settes tilbake på sin opprinnelige plass. Her vil den bli en viktig del av formidlingen til historien rundt Barentsburg. Trusten har tatt ansvaret for vedlikeholdet, som skal skje i samsvar med vedtak fra Riksantikvaren og i samarbeid med Sysselmannen.

Kanon fra 2. verdenskrig (fra jageren *Sleipner*). Den ble høsten 2011 flyttet tilbake til Kapp Heer og skal restaureres og formidles til turister.

Foto: Trust Arktikugol, november 2011.

Bosetning og samfunnsoppbygning

Ettersom bosetningene Longyearbyen, Sveagrava og Barentsburg ble betydelig ødelagt under krigen, er det få bevarte bygninger fra tiden før 1942 (Sverdrupbyen var bevart, men ble satt i brann i forbindelse med en brannøvelse på 1980-tallet). Gjenreisningen i disse tre bosetningene skjedde imidlertid svært raskt. Etter svalbardmiljøloven er bygninger og anlegg som er reist før 1946 automatisk fredet. Det betyr at de bygninger og anlegg som ble gjenreist umiddelbart etter krigen, i det siste krigsåret 1945, kommer i denne kategorien. Store Norske Spitsbergen Kulkompani startet gjenoppbygging og opprydding i 1945 både i Longyearbyen og Svea. Londonregjeringa hadde bestilt et hus og flere brakker i Sverige som skulle fraktes til Svalbard så snart krigen var slutt.

Huset skulle gi husrom og arbeidsrom for de statlige virksomhetene på Svalbard: Sysselmannen, Bergmesteren, telegrafbestyreren og presten. Huset var ferdig i Göteborg i juli 1945 og var under tak i Longyearbyen i løpet av høsten (Bergmesterboligen på Skjæringa).

Russerne kom raskt i gang i Barentsburg etter krigen, mens aktiviteten i Pyramiden var liten før 1946-47. I Grumant startet aktiviteten allerede i 1920 og var i drift fram til krigen, men kom ikke i gang igjen etter krigen før 1948/49, da med ny havn i Colesbukta, som ble utskipningssted. Alle de russiske anleggene har betydelige kulturminner fra tida etter 2. verdenskrig, men nøyere registrering vil antagelig kunne avdekke flere fredete kulturminner enn de vi kjenner.

Kings Bay Kul Comp. A/S kom i gang igjen i Ny-Ålesund fra 1946. Der var krigsskadene relativt små og det er mange bevarte, fredete bygninger fra tida før krigen. Etter krigen ble dette samfunnet rammet av flere alvorlige ulykker. Den siste gruveulykka i 1962 satte en stopp for gruvedriften. Ulykka førte til regjeringsskifte og "opprydding" etter virksomheten. Gjennom de siste 30 år har stedet utviklet seg til et arktisk forskningssentrum.

Mange av anleggene, bygningene og miljøene som ble bygd senere i etterkrigstida er viktige kulturminner i dag selv om de ikke er automatisk fredet, noe det er dels er tatt hensyn til blant annet i arealplanene.

Det er behov for en strategi for vern av kulturminner som er yngre enn 1945 og dermed ikke fredete. I arealplan for Longyearbyen og Ny-Ålesund er en rekke kulturminner og kulturmiljøer yngre enn 1945 regulert til bevaring, slik som Skjæringa, Huset, Haugen og Nybyen. Sysselmannsgården er et viktig nasjonalt kulturminne. Også anlegg som Isfjord radio, forskningsanleggene i Ny-Ålesund, den polske forskningsstasjonen i Isbjørnhamna, Hornsund og bygningsmiljøer som spisshusene i Longyearbyen har verneverdi.

I Telenors verneplan for bygninger og installasjoner er parabolantenna på Isfjord radio bygd i 1979, utpekt som verneverdig (Wikstøl 1998:84).

Solfestrevyen på Huset. Huset har en sentral plass i hjertene til folk i Longyearbyen og er et "levende" kulturminne. Huset er ikke fredet, men er utvendig regulert til kulturminneområde i arealplan for Longyearbyen fra 2009. Eiere har gjort en flott innsats med å sette bygget i stand.

Foto: Tone Sund, 2013.

Samferdsel

Det er mange bevarte båter og båtvrak på Svalbard og informasjon om disse er innarbeidet i Askeladden. Det har vært lite fokus på båthistorie og vern av objektene.

Vegen mellom Gamle Longyearbyen og Sverdrupbyen ble bygd i 1938 og er automatisk fredet. Vegen er vist som fredet kulturminne i gjeldende arealplan for byen. Vegen er i aktiv bruk. Den er gruset og kan ikke asfalteres uten dispensasjon fra Riksantikvaren. Det er flere vegger i de gamle bosetningene som er automatisk fredet.

Den gamle rullebanen for fly i Adventdalen ble etablert under 2. verdenskrig og er således automatisk fredet.

Sosialhistorie

Historisk har den eldste aktiviteten på Svalbard vært svært mannsdominert. Det er få fredete kulturminner knyttet til sosialhistorie og ikke minst kvinner og barn. Flere av fangsthyttene huset imidlertid både fangstmenn, deres koner og barn, i enkelte tilfeller fangstkvinner. De har naturligvis til en viss grad satt sitt preg på disse hyttene og etterlatt seg historier og bilder.

Eksempler på steder hvor barn møttes og lekte er lekeplasser, idrettsanlegg i de større gruvebyene og senere barnehagene og skolene. I Pyramiden er disse godt bevart og har stor verneverdi. Også huset kalt "galehuset" i Pyramiden, der barnefamilieene holdt til, representerer gruppene kvinner og barn. I gruvebyene hadde man gjerne tidligere egne hybelhus for enslige kvinner og enslige menn, slik som bygningene "Paris" og "London" i Pyramiden og 'Jomfruburet' i Longyearbyen.

I Ny-Ålesund er både boliger og den gamle skolen automatisk fredet.

Flott dekorerte rom i skolen/barnehagen i Pyramiden.

Foto: Hilde Tokle Yri, Sysselmannen på Svalbard 2011.

Familiehistorien er dårlig representert blant de fredete bygningene i Longyearbyen. På Vestpynnten ligger en automatisk fredet hytte, Pettersenhytta, som kan sies å representere et aspekt ved denne historien.

De gamle forsamlingslokalene, som Huset i Longyearbyen, idrettshallen i Barentsburg og de gamle matmessene er viktige eksempler på verneverdige bygninger som også forteller om sosialhistorie, tradisjoner og klasseskiller. Det samme gjelder bydelene Nybyen, som var forbeholdt gruvearbeiderne og Haugen, som var for funksjonærer, ingeniører og deres familier.

Immaterielle kulturminner

Et eksempel på immaterielle kulturminner (se definisjon side 85) er stedsnavn knyttet til ulike hendelser eller personer i historien. Norsk polarinstitutt har gjennom databasen og boka *The Place Names of Svalbard* tatt et ansvar for å ivareta denne tradisjonen. Det er likevel en del stedsnavn som naturligvis ikke er med her, for eksempel mer lokale navn på bydelar og bygninger i bosetningene⁵¹ og nyere navn.

Andre eksempler på immaterielle kulturminner er de muntlige historiene og tradisjonene knyttet til fangst, fangsthyttene og fangstmenn, kullgruvearbeidernes teknikker/praksis og historier og så videre. Dette er materiale som har stor verdi, men som dagens kulturminnebasen vanskelig fanger opp, men som institusjoner som Svalbard museum og Norsk polarinstitutt kan ivareta historien til og forske på.

6.4 Prioriterte kulturminner og kulturmiljøer

Hensikten med å velge ut prioriterte kulturminner og kulturmiljøer er å sikre en målrettet bruk av forvaltningens ressurser.

Alle faste kulturminner på Svalbard som skriver seg fra før 1946 er automatisk fredet. Det samme gjelder løse kulturminner som kommer for dagen tilfeldig, ved utgraving eller på annen måte. Dette gir de fleste kulturminnene på Svalbard et sterkt vern. Prioriteringene i denne planen er derfor ikke en prioritering av vern, men et hjelpemiddel i forvaltningen av et stort antall fredete kulturminner. Med i lista er også forslag til vern av noen ikke-fredete kulturmiljøer.

Fredete kulturminner i nasjonalparkene og naturreservatene er en del av verneformålet i disse områdene og får også derigjennom en større akt-

somhet fra forvaltningen. Hensynet til andre verneverdier i områdene kan påvirke vernestrategien for kulturminner der. Aktuelle tilfeller kan være saker der spørsmålet om opprydding kontra vern blir aktuelt.

Det er i gjeldende plan lagt større vekt på store, sammenhengende kulturmiljøer, ved å se kulturminnene som en del av et funksjonelt eller fysisk miljø. Vurderingen av kulturminnenes verdi er gjennomført med utgangspunkt i de delverdier og kriterier som er beskrevet i kap. 4.4.

I kulturminneplanen fra 2000 var det tre lister over prioriterte kulturminner og kulturmiljøer; ei med 50 høyprioriterte kulturminner, ei med 43 andre prioriterte kulturminner og ei med de seks bosetningene⁵². Disse tre listene er av praktiske grunner slått sammen til ei liste over prioriterte kulturminner hvor de 50 høyst prioriterte er markert. Dette gjør det mer oversiktlig og enklere å følge opp. Det er handlingsplanen som konkretiserer hvilken form for oppfølging (tilsyn og/eller tiltak) det enkelte kulturminne eller -miljø skal ha. Listen over de prioriterte kulturminnene har fått en tilføyelse siden forrige plan (se kapittel 6.3 for begrunnelse), nemlig; Kvadehuken, et kulturmiljø med stor tidsdybde, med aktivitet fra 1800-tallet og helt opp til 1970-tallet knyttet til både oljeleting, forskning, værobservasjoner og planer om en transatlantisk flyplass med en historie knyttet til den kalde krigen – den omfatter en del av Svalbard historie som ikke er sikret gjennom svalbardmiljøloven. Miljøet foreslås vedtaksfredet eller sikret på annet vis (se også 6.3, forskning).

Videre er hele Recherchefjorden slått sammen til ett kulturmiljø på lista over de høyt prioriterte kulturminnene. Og Pyramiden er løftet fram som et høyt prioritert kulturmiljø. Totalt er det derfor tre nye kulturmiljø med på lista over de høyt prioriterte kulturminnene.

De prioriterte kulturminnene bør inspiseres regelmessig. Utviklingen på disse utvalgte lokalitetene blir på den måten fulgt nøye og nødvendige tiltak kan settes inn etter hvert som behovet viser seg. Se handlingsplanen i del 3 for en liste over kulturminnene og en plan for oppfølging av disse.

For en mer detaljert beskrivelse av de prioriterte kulturminnene eller -miljøene er det utarbeidet en egen katalog som beskriver disse, se Sysselmannen på Svalbards nettsider (Sandodden 2013).

Kart som viser de prioriterte kulturminnene og -miljøene på Svalbard. Det er skilt mellom de ca. 50 høyst prioriterte og 50 andre prioriterte. Se kap. 7.4.

Kart: Norsk polarinstitutt, kartfremstilling Sysselmannen på Svalbard 2013.

⁵¹ I en bok av Kari Holm (2006): *Longyearbyen – Svalbard. Historisk Veiviser* er en del lokale stedsnavn i Longyearbyen samlet og forklart.

⁵² *Kulturminneplan for Svalbard 2000 – 2010*. Side 112 – 115.

6.5 Informasjon og tilrettelegging

Informasjon og tilrettelegging er spesielt viktig i Svalbards kulturmiljøer. Kulturminnene er ofte små og unnselige, eller "stygge" og uforståelige i forhold til for eksempel mer sentrale deler av Europas store og flotte monumenter. Gode guider er derfor essensielt og påvirker hvordan de besøkende oppfører seg og forståelsen de får for historien og kulturminnene. Det er derfor viktig med god opplæring av, og tett samarbeid med, guidene.

Et viktig verktøy i vernet av kulturminner er ulike former for informasjon. Gjennom å formidle hvorfor vi verner og gi folk kunnskap om kulturminnene, kan det gi motivasjon til mer aktsom adferd hos de besøkende. Det kan skape gode holdninger, kunnskap, respekt og ikke minst interesse for Svalbards unike, men meget sårbare miljø.

Direkte formidling av kulturhistorie til besøkende turister og lokalbefolkningen gjennom guiding er ikke en av Sysselmannens egne oppgaver, men overlates i stor grad til Svalbard museum, Svalbard reiseliv AS og ulike turoperatører. Sysselmannens rolle er å lære opp guider i gjeldende regelverk, tilrettelegge aktuell informasjon slik at den er tilgjengelig for publikum og fysisk tilrettelegging av utvalgte lokaliteter. Ulike kanaler er blant annet hefter/brosjyrer, fysisk tilrettelegging, Sysselmannens nettsider, kulturminnesok.no og foredrag/kurs og opplæring av guider.

Informasjonshefter

Sysselmannen ønsker å videreføre arbeidet med å utgi hefter om utvalgte kulturmiljøer, områder og temaer. Heftene legges ut for salg på Svalbardporten, på Sysselmannskontoret og kan lastes ned gratis (som pdf-filer) på Sysselmannens nettsider.

Følgende informasjonshefter er planlagt utgitt av Sysselmannen (i prioritert rekkefølge):

- 1 Longyearbyen: Longyearbyens historie. Informasjon om det omfangsrike teknisk-industrielle kulturmiljøet i dette området og byens historie fra 1900 og fram til i dag⁵³
- 2 Ny-Ålesund: Informasjon som setter fokus på stedets dramatiske historie, og som gir mening til det raserte gruvedområdet. Heftet bør også fortelle om Ny-Ålesund som forskningssenter. Informasjonsopplegget er en viktig del av planen for opprydding og bevaring av gruveområdet og må sees i

sammenheng med den fysiske tilretteleggingen i gruveområdet som Kings Bay AS planlegger i 2013⁵⁴

- 3 Forvaltningsplan Øst-Svalbard. Felles hefte om miljøverdier og miljøvern
- 4 Pyramiden: Heftet bør utarbeides i samarbeid med Trust Arktikugol
- 5 Nordvest-Spitsbergen Nasjonalpark: Felles hefte om miljøverdier og miljøvern. Avventer arbeidet med forvaltningsplan for nasjonalparken
- 6 Nordre Hornsund fangstfelt og Bjørnhamna
- 7 Grønfjorden med Barentsburg: Informasjon om Grønfjorden. Heftet bør utarbeides i samarbeid med Trust Arktikugol. Bør avventer resultater/rapporter fra undersøkelsene på Kokerineset⁵⁵

Tilrettelegging

Svalbard med sitt åpne, nakne og sårbare landskap gjør det særlig utfordrende å tilrettelegge lokaliteter i felt. Svært små inngrep kan gi store uønskede sår i terrenget og bli svært synlige. Sysselmannen vil ikke fysisk tilrettelegge nye lokaliteter utenfor arealplanområdene, men vil heller ta i bruk ikke-fysiske virkemidler som informasjonshefter og nettsider.

Det er ønskelig å vedlikeholde tilretteleggingen i Virgohamna, Gravneset og Kapp Heer. Det er behov for å evaluere tiltakene som er gjort, drive skjøtsel/vedlikeholde og eventuelt justere tiltakene slik at all ferdsel skjer i tråd med et godt vern av kulturminnene. På Gravneset oppfattes inngjerdingen av hele gravfeltet for mange besøkende som uheldig og forringer deres opplevelse av kulturminnet (Strupstad Hagen 2010).

Det kan i forbindelse med eventuell flytting av fangststasjonen Fredheim bli aktuelt å innrede hytta Danielbu med et enkelt, tradisjonelt interiør og utrustning for å kunne benytte denne i formidling.

⁵³ Heftet er planlagt ferdigstilt våren 2013.

⁵⁴ Arbeid med hefte startet i 1998 og var planlagt ferdigstilt i 2001 (Bjerck 1999). Heftet ble aldri ferdig.

⁵⁵ I perioden 2005 – 2008 ble det i regi av Large-Scale Historical Exploitation of Polar Areas (LASHIPA) gjennomført arkeologiske utgravninger av en hvalfangststasjon og en russisk fangststasjon på Kokerineset. Endelig rapport er ikke klar (se litteraturliste).

I Virgohamna er ferdselen regulert og området skiltet. Det er behov for vedlikehold av skjøtselstiltakene og fornying av skilt og hefte. Fra befaring sammen med Svalbard museum høsten 2011 for å vurdere nåværende tilrettelegging.

Foto: Irene Skauen Sandodden, Sysselmannen på Svalbard.

Holdningsskapende arbeid og formidling

Sysselemannen har gode erfaringer fra samarbeid med lokale institusjoner og turoperatører. Kontakten skaper en felles forståelse av problemer og verdier, og ikke minst respekt for hverandre. Dette arbeidet bør videreføres og utvikles videre.

Sysselemannen vil ta del i den lokale guideopplæringen og holde foredrag for Sysselemannens gjester.

Formidlingsopplegget "Åpent Fredheim" der Sysselemannen åpner Villa Fredheim og Danielbu og forteller om historien noen helger hver vår, har vært en suksess og vil bli videreført.

Sysselemannen ønsker å samarbeide med andre lokale aktører for å sette fokus på kulturminner og kulturhistorie. I forrige periode ble det brukt ressurser på en rekke markeringer og publikasjoner. Aktuelle arenaer framover er blant annet den årlige Europeiske kulturminnedagen i september⁵⁶ og 100-årsjubileumet for Svalbardtraktaten i 2020. Slike arrangementer krever planlegging god tid i forveien.

Sysselemannen ønsker å videreføre arbeidet med å informere om vårt arbeid for skoleklasser og barnehager i byen.

6.6 Arkiv, dokumentasjon og databaser

For å kunne drive langsiktig og forutsigbar forvaltning er det nødvendig med gode arkiver, databaser og dokumentasjon.

Arkiv

Følgende tiltak er planlagt gjennomført i planperioden:

- Dokumentasjonsbilder fra Sysselemannens tilsyn av kulturminner lagres fortløpende på Sysselemannens fotoweb og gode eksempler lastes inn i Askeladden knyttet til den enkelte lokalitet
- Fortsette arbeidet med å digitalisere fotoarkivet for kulturminner (dias og negativer) og laste dem inn i Fotowebe
- Etablere avtale med Svalbard museum om en brann- og klimasikker lagring av Sysselemannens film og negativer⁵⁷

- Opprette en digital database/arkiv for eldre rapporter og dokumentasjon knyttet til kulturminner, gjerne koblet opp mot digitale kart. Kanskje kan også disse gjøres tilgjengelig for publikum og kobles opp mot Askeladden der det er aktuelt
- Arbeide for å komplettere Sysselemannen på Svalbards arkiv. Blant annet sammenholde våre arkiv med arkivene ved Tromsø museum og støtte arbeidet med museets mål om å skanne sitt Svalbardarkiv. Sysselemannen på Svalbard bør motivere til at museet legger inn en kobling til Askeladden dersom dette arkivet digitaliseres
- Sikre den gamle kulturminnebasen til Sysselemannen som nå ikke lengre er i bruk, men som inneholder historisk dokumentasjon og sørge for at relevante historiske opplysninger om for eksempel tilstand og vedlikehold lastes inn i Askeladden

Databaser

Det ligger mye informasjon og rapporter i Sysselemannen på Svalbards arkiver som bør innarbeides i Askeladden. Dette er en stor jobb, men viktig for å kunne få oversikt over kjent kunnskap.

Informasjon om fredete kulturminner på Svalbard er i 2012 gjort tilgjengelig for alle på internett gjennom kulturminnesok.no. Dataene hentes fra Askeladden. Det blir derfor ekstra viktig å kvalitetssikre dataene i Askeladden og laste inn bilder, for å gjøre kulturminnesok.no så bra som mulig.

Det er mange institusjoner og forskningsmiljøer som har drevet med kartlegging av kulturminner på Svalbard, se vedlegg II for liste over noen av disse. Det bør inngås avtaler med disse om kopi av deres data og arbeides for å laste inn aktuelle data i Askeladden.

Følgende tiltak er planlagt gjennomført i planperioden:

- Kontinuerlig oppdatering og kvalitetssikring av Askeladden gjennom tilsyn og kontrollregistreringer i felt
- Fokuserer på å oppdatere tidligere og nåværende tilstand til det enkelte kulturminnet i Askeladden. Tiltak på bygninger bør registreres fortløpende

- Last inn aktuell dokumentasjon om det enkelte kulturminnet (slik som tegninger og bilder)
- Kartfeste de ca. 150 lokalitetene i Askeladden som mangler digital kartfesting (kan medføre noe feltarbeid)

Kulturhistorisk kildemateriale

Kildematerialet etter både fangst, kulldrift, forsknings- og ekspedisjonsvirksomheten er stort og viktig. De danner både en kontekst for tolkningen av de materielle levningene (kulturminnene) og et utgangspunkt for formidling. Kunnskapsinnhenting og formidling er også en naturlig del av en forvaltningsstrategi for kulturminner. De berømte, spektakulære polarekspedisjonene er allerede godt ivaretatt, men den mer ordinære vitenskapelige utforskningen av Svalbard gjennom to hundre år vil kreve en større innsats med hensyn til kunnskapsinnhenting og formidling. Det er ikke Sysselemannens oppgave å sikre slikt kildemateriale. Det faller inn under ansvarsområdet til institusjoner som Svalbard museum, Statsarkivet og Norsk polarinstitutt. I Planen fra 2010 for teknisk-industrielle kulturminner i Longyearbyen er det to tiltak som berører immaterielle kulturminner; dokumentasjon av driften i Gruve 7 og intervju av ansatte på taubanen. Store Norske Spitsbergen Kulkompani har ansvaret for gjennomføringen.

6.7 Registrering og dokumentasjon

Det er ikke gjennomført systematiske registreringer av kulturminner for hele Svalbard og flere av registreringene er fra 1970- og 1980-tallet og er modne for revisjon. Det meste av registreringene har konsentrert seg om kystnære strøk og i liten grad innover daler eller oppå fjellet (se vedlegg II). Spor etter vitenskapelige ekspedisjoner og geografisk kartlegging er også underrepresentert. Sistnevnte har etterlatt seg mange varder som i liten grad er registrerte

Aktuelle registrerings- og dokumentasjonsprosjekter er (i prioritert rekkefølge):

- 1 Videreføre arbeidet med registreringer og kontrollregistreringer i felt knyttet til Askeladden (dette er en kontinuerlig oppgave, ettersom også kulturminner endrer tilstand). Kartfeste alle lokaliteter som mangler geometri

- 2 Videreføre arbeidet med å dokumentere hytter som kan gå tapt. Prioriteringen følger forvaltningsplanarbeidet knyttet til nasjonalparker og -reservater
- 3 Dokumentasjon av utvalgte båter og båtvrak
- 4 I forbindelse med utarbeidelse av forvaltningsplaner for nasjonalparker gjennomføre kontrollregistreringer og tilstandsregistreringer i felt. Aktuelle områder er Nordvest-Spitsbergen og Forlandet
- 5 Arkeologiske registreringer i Pyramiden planområde. Arbeidet må skje i dialog med eier
- 6 Kontrollregistrering i Grumant, Colesbukta og Barentsburg. Arbeidet må skje i dialog med eier
- 7 Kartlegge spor etter oljeletingen på 1960- og 1970-tallet. Her er det trolig mye å hente fra arkivene til petroleumsselskapene/geologene og Bergmesteren for Svalbard. Det kan være aktuelt å begynne med Kvadehuken vest for Ny-Ålesund, et område som også er pekt ut som et prioritert kulturmiljø
- 8 Registrere spor etter den topografiske kartleggingen av Svalbard (varder). Her er det umulig å favne over alle, men kanskje ta utgangspunkt i noen godt dokumenterte gamle topografiske registreringer. Aktuelle strekninger er vardene i Krossfjorden og deler av Hinlopenstretet/Øst-Svalbard. Et slikt prosjekt krever kunnskapsinnhenting gjennom litteratur- og arkivstudier for å kunne si noe om proveniens. Her kan det være aktuelt å samarbeide med forskningsmiljøer som Norsk polarinstitutt⁵⁸ eller Universitetssenteret på Svalbard
- 9 Registreringer ved Recherchefjorden og Magdalenefjorden og kulturhistoriske lokaliteter knyttet til Recherche-ekspedisjonen 1838-39. Her er ingen fysiske kulturminner sikkert påvist til nå

⁵⁶ www.kulturminnedagen.no.

⁵⁷ Kan først skje når alle bildene er digitalisert og lastet inn i Sysselemannens fotoweb.

⁵⁸ Det var forløperen til Norsk polarinstitutt som foretok mye av kartleggingen og vardebyggingen

10 Registreringer ved Norskøyane av spor etter Sabines ekspedisjon i 1823 (Sabineodden), og området mellom Sorgfjorden og Sjuøyane i forbindelse med Parrys nordpolferd i 1827

Forslag til registreringer av kulturminner under vann er omtalt i et eget avsnitt, se kapittel 6.12.

6.8 Arkeologiske undersøkelser

En arkeologisk utgravning innebærer at hele eller deler av et kulturminne fjernes, med den hensikt å sikre informasjonen om kulturminnet - arkeologene dokumenterer det de graver ut, tolker hva de finner og tar vare på gjenstandene for ettertiden.

Den restriktive praksisen når det gjelder nye arkeologiske utgravninger videreføres. Det må settes store krav til målet med undersøkelsene, metoder og dokumentasjon. Det må også settes krav om at søker kan finansiere katalogisering og eventuell konservering av det innsamlede gjenstandsmaterialet før det avleveres Svalbard museum.

6.9 Sikring faste kulturminner

Sikring, vedlikehold og istandsetting av bygninger og anlegg

En bygnings tilstand er ofte avgjørende for om den skal settes i stand eller ikke. Er en bygning i brukbar stand i dag, kan dette være en god grunn til at den fortsatt skal vedlikeholdes. Dersom enkle tiltak som tetting og papping kan bidra til å forsinke forfallet, bør dette kunne gjennomføres på fredede bygninger, selv om det ikke legges til rette for aktiv bruk. For bygninger som er i dårlig stand, vil istandsetting kunne gå ut over autentisiteten og opplevelsesverdien og bygningenes verdi som kulturminne kan bli redusert. Det bør utarbeides langsiktige planer for vedlikeholdsarbeidet.

Bruksbehov og tilgjengelighet

Fredete bygninger er i bruk både til næringsformål, boligformål og fritidshus. Når det er bruk for bygninger til formål som ikke er i konflikt med bygningens kvaliteter eller andre verneinteresser, kan det gi grunnlag for istandsetting og vedlikehold, men bruk må ikke være en forutsetning for istandsetting av fredede bygninger. Tilgjengelighet kan være et forsterkende kriterium for aktiv bevaring. Hovedinnsatsen når det gjelder istandsetting bør legges til områder med ferdsel, men kulturminnet har ikke til hensikt å skape mer trafikk.

Strategi for utbedring og vedlikehold av fredete bygninger på Svalbard

For fredete bygninger som er særlig prioritert i kulturminneplanen må vedlikehold utføres etter oppskrift A, B eller C nedenfor. Det samme vil normalt være tilfellet med vedtaksfredete bygninger. Nivå D og E krever spesielt samtykke fra kulturminnemyndighetene enten i det enkelte tilfellet eller som en generell anvisning i kulturminneplanen eller en arealplan. Dispensasjon fra svalbardmiljølovens § 44 kan være relevant for alle nivåene.

A: Naturlig forfall

Kulturminnet kan overlates til naturkreftenes påvirkning. Kulturminnevernets oppgave blir å sikre at naturlig forfall ikke forstyrres. Utviklingen bør dokumenteres ved befaringer. Det bør gjennom egnet informasjon opplyses om at kulturminnet er et fredet kulturminne og at ingen verken må sette det i stand eller skade det. Det kan være behov for å rydde vekk ting som "ikke hører kulturminnet til" og/eller som fører til forsøpling, miljøskade eller skade på dyr og mennesker. Slik rydding skal bare skje i forståelse med kulturminnemyndighetene og skal dokumenteres.

B: Forfallshemmende vedlikehold

Forfallshemmende vedlikehold utføres, men uten noen form for tilbakeføring eller restaurering. Arbeidet er krevende fordi det bør utføres som en ren erstatning av ødelagt materiale og med materialer som ikke skal være fredet kulturminne i seg sjøl. I noen tilfeller kan det dreie seg om noe større tiltak som ikke griper vesentlig inn i det opprinnelige kulturminnet slik som oppretting, festing av løse deler, fundamentering og papping. Dette er en viktig strategi i kulturminneplanen, og det er mange eksempler.

C: Vedlikehold/Istandsetting

Vedlikehold/istandsetting og restaurering til en på forhånd definert og dokumentert tilstand. Strengt krav til autentisitet i materialbruk og teknikk.

Dette er prosjekter som stiller helt spesielle krav til kompetanse og planlegging. Objektet må dessuten egne seg for denne typen løsninger.

D: Rehabilitering

Som C når det gjelder eksteriører, men med mulighet for tilpasning til nye bruksbehov innvendig.

Taubanebukkene i Longyearbyen er en viktig del av byens gruvehistorie og bybildet med høy verneverdi. Mange av disse er i ferd med å råtne. Her fra en nedrast taubanebukk (nr. 23), taubanelinje 1b. Som bildet viser, var den svært råttent innvendig.

Foto: Siri Hoem, Sysselmannen på Svalbard 2005.

E: Ordinært vedlikehold

For istandsatte bruksbygninger i bosettingene som er automatisk fredet, men som ikke har stor grad av autentisitet, kan det utføres ordinært vedlikehold. Det er en forutsetning at eksteriøret bevares uendret, men det kan aksepteres at arbeidet utføres etter dagens arbeidsmetoder og med materialer så lik originalen som mulig. Det er på denne måten flertallet av fredete bygninger vedlikeholdes, også på fastlandet.

Svært mange kulturminner på Svalbard har råte-skader, mange av dem alvorlige. Tidligere har det vært antatt at det polare klimaet medfører at råtesopper ikke klarer seg; dette er feil. Selv om prosessene går langsommere, er det til tider optimale forhold for råtesopper på Svalbard. Dette har betydning for hvilken reparasjonsmetode og vedlikeholdstiltak en velger i hvert enkelt tilfelle. I lys av mulige klimaendringer må etablerte metoder for reparasjon og vedlikehold vurderes endret med tanke på inngrep som forhindrer råteutvikling, trolig på bekostning av kulturminnets autentisitet.

Gamle gruveåpninger og -sjakter kan være farlige å ta seg inn i. Sikring av gruvene er eiers ansvar. En av åpningene inn til gruve 2a under toppen av Sukkertoppen, Longyearbyen.

Foto: Peter Brugmans, Bergmesteren for Svalbard, 2008.

⁶⁰ I Kulturminneplan for Svalbard 2000 – 2010 side 109 foreslås en rekke metoder for å sikre sedimentene som er ustabile.

Sikring av lokaliteter utsatt for geofarer

Mange kulturminner er utsatt for ulike former for geofarer som erosjon, jordsig, tining av permafrost, jordras, snøras, elveerosjon og så videre (se 5.10).

Mange av disse ulike formene for geofarer forårsaker betydelige skader på kulturminner på Svalbard. Dette er prosesser som det i liten grad er mulig og kanskje ikke ønskelig å motvirke. Ettersom Svalbard skal være et villmarksområde er det lite aktuelt å sette i gang tiltak med erosjonsforebygging gjennom fysiske inngrep utenfor arealplanområdene for å sikre disse lokalitetene.⁶⁰ I noen tilfeller har man tidligere valgt å løse dette ved arkeologiske utgravning for å sikre kildematerialet, for deretter å la naturkreftene gå sin gang.

Sikring av gruver og andre anlegg

En del gruver, bygninger og større anlegg som er satt opp i forbindelse med gruvevirksomhet kan være til fare for mennesker og dyr. For de fredete anleggene bør det, i samarbeid med eier og Bergmesteren på Svalbard, vurderes om disse skal sikres og hvordan dette kan gjøres.

Sikring av Fredheim

Fredheim ved Sassenfjorden er ett av de prioriterte kulturmiljøene på Svalbard som trues av erosjon og kan gå tapt dersom ikke tiltak iverksettes. Det er de siste 15 år utarbeidet en rekke rapporter om sikring av Fredheim (blant annet Bjerck 1999; Dyrvik 2010; Brandvold 2010; Flyen 2010; Finseth m.fl. 2012). Rapportene konkluderer med at kulturminnet er truet av erosjon og at man enten må forebygge erosjonskanten eller flytte bygningene dersom Fredheim skal kunne sikres⁶¹. Gammelhytta ble flyttet seks meter fra kanten i 2001. Hytta

er igjen truet av erosjon. Flytting av stasjonen er drøftet med Riksantikvaren, og det ble gjennomført befaring i 2011. Det er i dag kun 8,5 meter igjen fra erosjonskanten til hytta Villa Fredheim. En plan for flytting av de tre bygningene er under utarbeidelse, SINTEF har i 2012 visualisert alternativet til flytting med erosjonssikring. Dette inngrepet er ikke forenlig med å bevare uberørt villmark på Svalbard. SINTEF og studenter ved Universitetsenteret på Svalbard har påvist at erosjonshastigheten er redusert de siste to årene – kanskje er det fast fjell under hytta (Finseth m.fl. 2012).

Fredheim høsten 2012 – viser avstanden til erosjonskanten.

Foto: Irene Skauen Sandodden, Sysselemannen på Svalbard.

⁶¹ Sysselemannen har foretatt egne erosjonsmålinger for brinken ved Fredheim fra 1987 og fram til 2012. Hovedhuset lå henholdsvis 17,7 m fra erosjonskanten i 1987 og 8,74 m i 2011. To erosjonsrater, 25 og 57 cm/år er tidligere rapportert (Johannessen 1997; Flyen 2009). Nyere studier utført av SINTEF og UNIS, 2010-2012 har målt et gjennomsnitt på ca 17,5 cm erosjon pr år. Nye data fra Universitetet på Svalbard viser at erosjonen ved hovedhuset Fredheim var 0,57 m fra 2010 til 2011, målt med DGPS, mens den kun var 0,28 m fra 2011 til 2012 (Finseth 2012).

Arkeologiske nødgravninger

Dersom det ikke er mulig å sikre kulturminnet på stedet, står man foran valget om å gjennomføre en arkeologisk undersøkelse før det går tapt. Noen kulturminnetyper er godt representert i arkeologiske undersøkelser og godt kjent, mens andre er lite undersøkt og har et stort potensial for ny kunnskap.

I hvert enkelt tilfelle må man avveie valget mellom å la kulturminnet gå tapt uten arkeologisk undersøkelser eller å gjennomføre utgravning før kulturminnet forsvinner. I denne avveiningen er det mange forhold som må vurderes;

- Hvor stor er sannsynligheten for at kulturminnet går tapt innen kort tid?
- Er dette en type kulturminne som man kjenner godt og som det er gjort mange undersøkelser av tidligere?
- Er det potensial for kunnskap som ikke er kjent fra før?
- Er denne typen kulturminne godt representert i gjenstandssamlingen ved Svalbard museum?
- Hva vil en undersøkelse kunne frembringe av ny kunnskap?
- Kostnader (både med undersøkelse, konservering av materiale og magasinering) må avveies mot hva en undersøkelse vil gi av ny kunnskap

Når det gjelder graver er det flere etiske dilemmaer. Ett er knyttet til valget mellom å respektere gravfreden kontra å sikre et vitenskapelig kilde-materiale.⁶² I hvert enkelt tilfelle må det vurderes hva som er riktigst, å kun dokumentere graven før den naturlig forsvinner (uten å gjøre inngrep i graven) eller å undersøke den ved en arkeologisk utgravning.

En arkeologisk undersøkelse krever dispensasjon etter svalbardmiljøloven og det er Riksantikvaren som er myndighet til å fatte vedtak.

Ferdelsregulering

1.1.2010 ble det innført ferdelsforbud på ni kulturminnelokaliteter, se side 35. Effekten av ferdelsforbudet bør evalueres med jevnlig overvåking i felt. I arbeidet med forvaltningsplaner bør tiltak for å hindre at ferdsel skader kulturminner være et tema. Det bør vurderes hvorvidt steds spesifikke retningslinjer kan tas i bruk på utvalgte lokaliteter for å sikre disse mot skader på grunn av ferdsel. Tiltaket med inngjerding av gravfeltet på Gravneset i Magdalenafjorden skal evalueres. Det er fare for at reinen går seg fast⁶³.

Ferdelsreguleringen i Virgohamna fungerer relativt bra. Lokaliteten er mye besøkt. Stien fører over noen graver og det er stidannelse innenfor et av områdene med forbud – stien bør derfor legges om. Det bør utarbeides et bedre kart som viser ferdelsreguleringen.

Opprydning

Det er behov for opprydning av ikke-fredete gruveetterlatenskaper, som heller ikke har noen verneverdi, i alle de nyere gruvebosetningene. Det bør lages en plan for dette arbeidet.

6.10 Sikring løse kulturminner

Det er store restanser, på bortimot 50 årsverk når det gjelder katalogisering og konservering av løse gjenstander i Svalbard museums magasin, jf. side 45. Sysselmannen har derfor i avtalen med museet forpliktet seg til å overføre kr 200 000 årlig til dette arbeidet for å finansiere en ekstra stilling fram til museet får faste overføringer til dette. Det arbeides med å finne økte ressurser til:

- katalogisering av gjenstander i Primus (museenes gjenstandsbase)
- konservering
- å etablere magasin for store gjenstander

Innsamlingspolitikk løse kulturminner

Vi finner kulturhistoriske gjenstander i mange sammenhenger på Svalbard. Er de fra før 1946 er de automatisk fredet. Det betyr at vi ikke kan plukke opp eller flytte disse uten at det omfattes av loven. Det er et primært mål på Svalbard å la gjenstander ligge i fred der de hører hjemme.

I noen få tilfeller har Sysselmannen valgt å ta inn gjenstander. Her tas negativer inn av Sysselmannen i samarbeid med Svalbard museum fra en lokalitet fra 2. verdenskrig i Krossfjorden. Det er viktig at film som bringes ut i dagen ikke blir eksponert for mer lys (trolig er det lite eller ingenting bevart på filmene, ettersom de har vært eksponert for lys i mer enn 70 år).

Foto: Elin M.Lien, Sysselmannen på Svalbard 2012.

Samtidig skal Sysselmannen redde gjenstander med stor historisk verdi hvis det vurderes at de vil bli borte innen overskuelig tid. I henhold til svalbardmiljølovens § 45 kan Sysselmannen "ta opp løse kulturminner og treffe nødvendige tiltak for å ta vare på dem". Annen begrunnelsen enn vern, krever Riksantikvarens godkjenning.

Fredete gjenstander som kan samles inn av Sysselmannen etter en vurdering er:

- Gjenstander med miljøgifter eller som kan skade dyr
- Gjenstander som trenger konservering og som har en stor kunnskapsverdi
- Gjenstander som står i stor, umiddelbar fare for å gå tapt på grunn av erosjon eller andre umiddelbare farer og som har en stor kulturhistorisk/museumsfaglig verdi

- Gjenstander som står i fare for å gå tapt fordi de har stor samleverdi. Dette gjelder gjenstander som er typiske samleobjekter eller troféobjekter som ligger lett tilgjengelig
- Løse gjenstander med en stor verneverdi uten kontekst kan tas inn etter en nøye vurdering

Det er Sysselmannen på Svalbard eller Riksantikvaren som kan ta stilling til om gjenstanden skal tas inn. Ved innsamling av gjenstander skal det sjekkes hva som er samlet inn tidligere av lignende gjenstander. Det er i 2011 utarbeidet en intern rutinebeskrivelse i Sysselmannens felthåndbok for innsamling av gjenstander.

Inntil det er funnet en løsning på å håndtere den betydelige restansen på Svalbard museum ser ikke Sysselmannen det som hensiktsmessig å ta inn nye gjenstander uten sterke grunner.

⁶² I mange tilfeller vet man hvem som ligger gravlagt i den enkelte grav på Svalbard og mange har fortsatt gjenlevende slektninger.

⁶³ Kjettinggjerdet legges i dag ned hver høst og settes opp igjen til sommeren for å minske risikoen for at rein skal gå seg fast.

Gruve 6 i Longyearbyen har høy nasjonal verneverdi. Det er i plan fra 2010 foreslått å frede de øvre delene av daganlegget (den nedre delen er vedtaksfredet som en del av taubaneanlegget).

Foto: Peter Brugmans, Bergmesteren for Svalbard 2008.

6.11 Vern

Forvaltningsplaner

Det skal utarbeides forvaltningsplaner for alle verneområdene på Svalbard. I dag gjenstår Nordvest-Spitsbergen, Forlandet, Sør-Vestspitsbergen, Nordre Isfjorden, Wijdefjorden, Sassen-Bünsow Land og Nordenskiöldland nasjonalpark. Det samme gjelder de mindre naturreservatene på Vestspitsbergen. Forvaltningsplanene for Bjørnøya og Hopen skal revideres. I arbeidet med disse planene blir kulturminner ett tema. Det er viktig få oppdatert status for stående hytter og effekten av ferdsel for kulturminner.

Vern av kulturminner yngre enn 1945

Svalbardmiljøloven har som mål å sikre et representativt utvalg av kulturminnene. Fram til 1946 har kulturminnene et godt juridisk vern gjennom automatisk fredning. Utdelingen er å sikre viktige kulturminner fra etter krigen og fram til vår tid. Ettersom fredningsgrensen på Svalbard er satt så nær vår tid og omfatter mange kulturminner i bruk, kan det i noen tilfeller være ekstra vanskelig å argumentere for vern av enda yngre kulturminner. Jo nærmere man kommer opp mot vår egen samtid, desto vanskeligere kan det være å se hvilke kulturminner som vil være viktige å bevare for ettertida.

Svalbardmiljøloven § 39 fjerde ledd gir kulturminneforvaltningen anledning til å vedtaksfredet kulturminner som er yngre enn 1945. Vedtaket fattes av Riksantikvaren. En fredning kan omfatte både eksteriør og interiør. Gjennom fredningsprosessen gis både grunneier, myndigheter og andre anledning til å uttale seg til fredningsforslaget. Fredningsvedtaket skal avklare hva fredningen innebærer.

Kulturminner kan også vernes gjennom arealplan. Et slikt vern for kulturminner yngre enn 1945 gjelder kun eksteriør. Her er det bestemmelsene i planen som regulerer vern og bruk. Også her gis berørte parter anledning til å uttale seg gjennom planprosessen. For Longyearbyen er det Longyearbyen lokalstyre som er planmyndighet og håndterer saker som berører slike kulturminner. For resten av Svalbard er det Sysselmannen som er planmyndighet.

Eier vil fortsatt være økonomisk ansvarlig ved fredning eller vern i arealplan, men selve prosessen med fredning eller arealplan er tid- og ressurskrevende og krever et godt samarbeid med berørte parter.

Eksempler på kulturminner/-miljøer som bør gis et sterkere vern er:

Kulturminne	Forslag verneform
Kvadehuken med Geopolhytta. Se 6.4 for mere omtale	Vedtaksfredes?
De øvre deler av daganlegget ved Gruve 6	Vedtaksfredes? ⁶⁴ (store deler av anlegget er allerede fredet i 2003)
Deler av Gruve 5	Regulere til kulturminneområde i arealplan ⁶⁵ (store deler av daganlegget ble fredet i 2003)
Hele fangstområder fra etter 1946 med hoved- og bistasjoner (både fram til isbjørnfredningen i 1973 og etter denne)	Vedtaksfredes?
Kulturmiljøet i Pyramiden	Regulere til kulturminneområde arealplan

Geopolhytta og Kvadehuken har en spennende historie, med et tidsspenn fra 1800-tallet og helt fram til 1970-tallet. Her har vært forskning, fangst, planer om transatlantisk flyplass og oljeleting. Bildet til venstre viser området som ble planert med tanke på fremtidig flyplass. Bak i bildet ligger Geopolhytta, som også er vist på bildet til høyre.

Foto: Hilde Tokle Yri, Sysselmannen på Svalbard 2011.

⁶⁴ Jf. plan for tekniske kulturminner fra 2010.

⁶⁵ Se note 64.

6.12 Kulturminner under vann

Sysselemannen har i 2012 ikke arkeolog med kompetanse knyttet til marine kulturminner og er derfor avhengig av samarbeid med institusjoner som Norsk maritimt museum eller andre fagmiljøer med slik erfaring og kompetanse for både å kartlegge og å vurdere bevaring av kulturminner under vann. Her følger derfor innspill fra Norsk maritimt museum.

Lovverket gir i dag beskyttelse også for vrak som er eldre enn 1946. Sysselemannen kjenner ikke til om forbudet mot inngrep i sikringssonen på 100 m rundt automatisk fredete kulturminner overholdes i forbindelse med tråling i fjordene. Det er derfor viktig å informere berørte myndigheter og aktører om dette forbudet. I så fall må vrakene være kartlagt.

Erosjon er også et problem under vann, med masseforflytninger, som for eksempel ved Smeerenburg, som tildekker kulturlag/vrak.

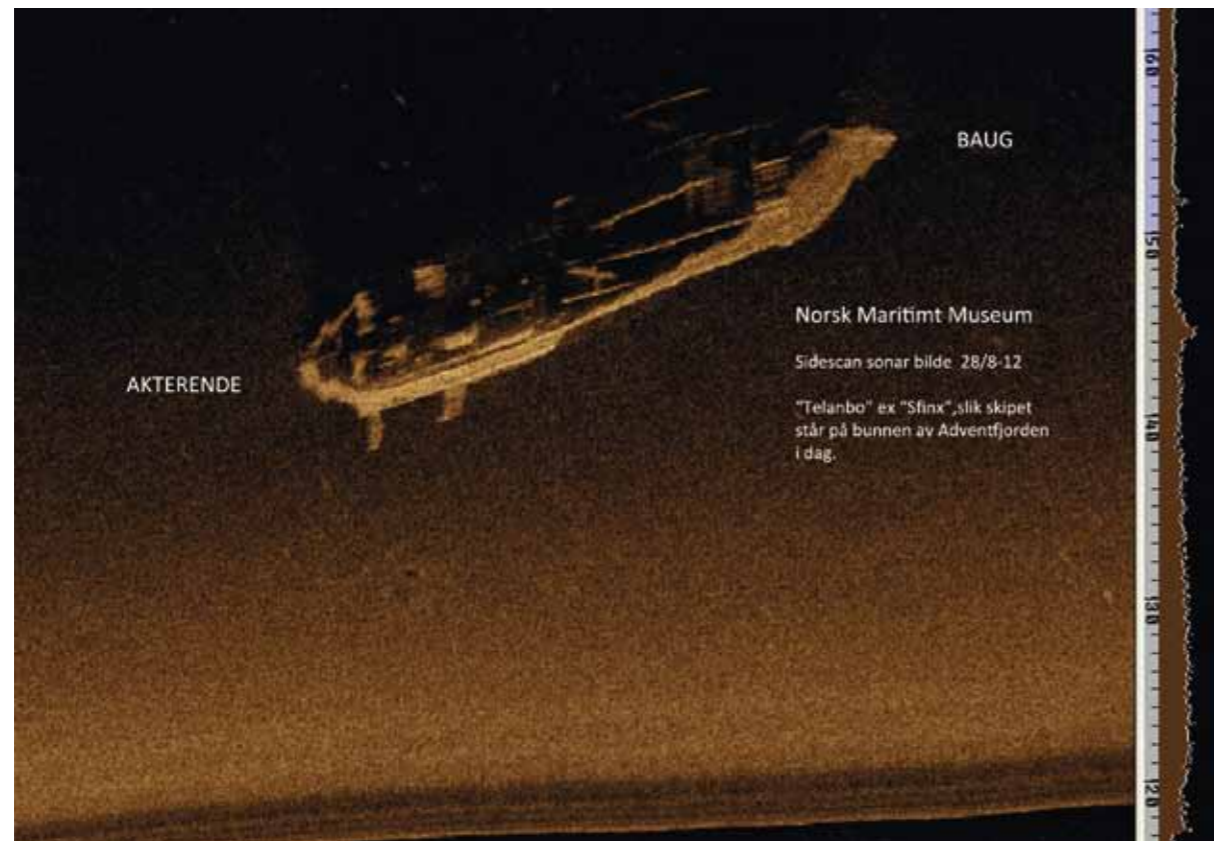
Spesielle marine kulturmiljøer

Det er ønskelig med undersøkelser som kan bekrefte bevaringsforhold. Terskelfjorder og farvann øst på Svalbard kan inneholde vrak som er eksepsonelt godt bevart.

Vestsiden av Svalbard har et atlantisk marint miljø. Saliniteten og temperaturen gjør det mulig for pelemark å operere, noe som fører til et dårligere bevaringsforhold for vrak og andre gjenstander av tre som ligger over sedimentene.

På østsiden og nordsiden av Svalbard er det et arktisk marint miljø. Det kan bety at det her er mye høyere potensial for godt bevarte vrak og trematerialer.

Terskelfjorder (for eksempel Van Mijenfjorden) har lavere salinitet og meget lav temperatur på bunnen, pluss store mengder finkornet sediment, noe som gir meget gode bevaringsforhold.

Sommeren 2012 fant Norsk maritimt museum igjen vraket av skipet Telanbo på bunnen av Adventfjorden, like utenfor Hiorthhamn. Båten het opprinnelig Sfinx og ble bygd i England i 1942 for transport av jagerfly ut til hangarskip. Den ble solgt til Norge i 1947. Den gikk i fiske- og kysttrafikk til 1983, da den ble solgt til Tele Anlegg a/s og benyttet som losjiskip i Longyearbyen (fikk navnet Telanbo). Selskapet gikk konkurs og Store Norske overtok. De senket skipet i 1990 eller 1991.

Sidescan sonar bilde: Norsk maritimt museum 2012.

Vrakene av båtene Isbjørn (stål) og Selis (tre) i Grønfjorden bør befares med fjernstyrt undervannsfarkost (ROV) for å kunne si noe bestemt om bevaringsgrad. Disse vrakene er kartfestet.

Vraket av Ragnvald Jarl ved Sjuøyane vil kunne fortelle mye om bevaringsgrad på nordsiden. Dette er ikke lokalisert, men det fins multibeam survey fra Sjøkartverket som muligens vil kunne vise vraket. Det hadde dampmaskin, og dampkjelen vil kunne sees om rådataene prosesseres med høy nok oppløsning.

Sjøkartverket har antagelig funnet "Figaro" i Trygghavna. Eventuell befaring bør vurderes for å se på blant annet bevaringsgrad.

Mangelfulle registre/kartleggingsbehov

Registrene over marine kulturminner er mangelfulle når det gjelder båtvrak/vrakdeler og flyvrak. Paragrafen om meldeplikt er fjernet. Det bør vurderes om denne skal innarbeides på nytt for det er kjent at private dykkere har dykket i blant annet Sorgfjorden og ved "Chumleigh" ved Sørkapp, uten å melde fra om hva de fant. Det bør gjøres obligatorisk for trålere og skjellskraperne å rapportere vrak og heft på sjøbunnen til Sysselemannen på Svalbard. Ofte registrerer trålerne slike for egen bruk fordi de har eller kan skade redskapen.

Det er et pågående arbeid med databasebygging vedrørende forlis i Arktis. Noe er gjort i forbindelse med den første meldingen vedrørende kulturminner under vann på Svalbard. Denne bør utbygges.

Alle tiltak med inngrep i sjøområdene, som rørledninger/kabelnedgravninger, bør ha deltagelse av arkeolog på surveyfartøyene under trasekartleggingene, både for å hindre skader på kulturminner, og få adekvat kartfesting av disse. Det er flere arkeologiske museer som har kompetanse til å foreta slike undersøkelser. Det er tiltakshaver som må bekoste dette.

Det er gjort en utredning/database over havner fra 16-1700 tallet. Det bør gjennomføres begrensede undersøkelser i et utvalg av disse, for å få et begrep om kulturmateriale på sjøbunnen⁶⁶.

⁶⁶ En begrenset undersøkelse ble gjort i Virgohamna i 1980

6.13 Miljøovervåking

Dersom endringene i klima blir som forskningen tilsier, vil det kunne få store konsekvenser for kulturminnene på Svalbard. Kulturminnene er utsatt for ulike typer påvirkning. Mest utbredt er erosjon, slitasje som følge av økende ferdse, skader som følge av vær og vind på bygninger og råte som følge av økt temperatur og nedbør. Eksempler på påvirkningsfaktorer som skyldes klima/natur er beskrevet i kap. 2.2.

Miljøovervåking er i denne sammenhengen et viktig hjelpemiddel for å måle og analysere naturlige og menneskeskapte endringer ved kulturminner over tid. Det er videre et viktig grunnlag for å iverksette forvaltningstiltak og evaluere hvorvidt tiltakene har den ønskede effekten.

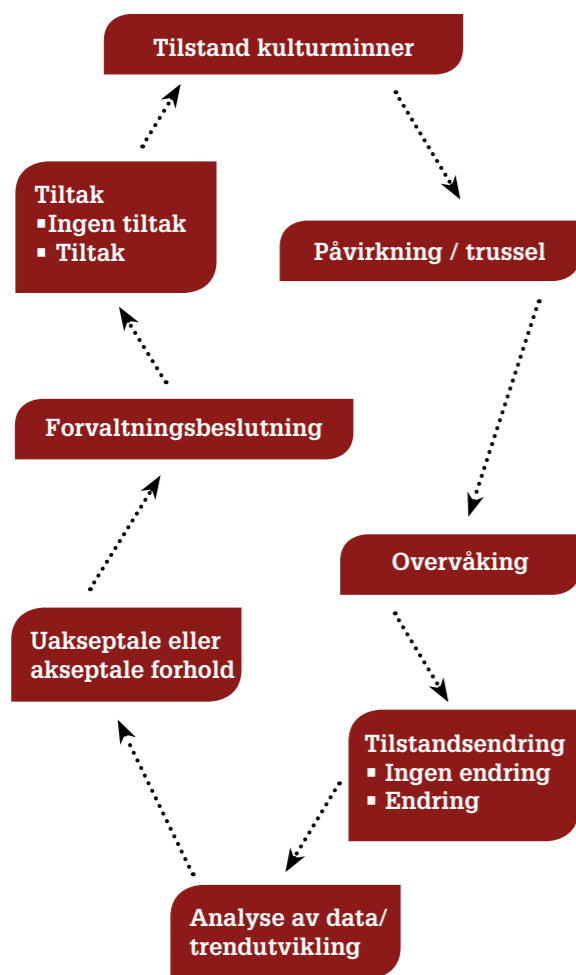
I dag er det få kulturminner hvor tilstand er registrert og detaljert beskrevet i Askeladden. Ved å oppdatere Askeladden vil en kunne få bedre oversikt over tilstand ved registreringstidspunktet og senere endringer gjennom å ta ut statistikk fra basen.

Det er fast rutine på tokt, hos feltinspektørene og andre som er i felt, å melde om kulturminner som står i fare for å gå tapt. Ved opplysninger om kulturminner som er i fare skal det tas stilling til hvordan disse skal følges opp.

Det er behov for å videreutvikle metodene for miljøovervåking av kulturminnene på Svalbard. Vanskelig logistikk og store avstander forutsetter en enkel og kostnadseffektiv miljøovervåking. I mange tidligere prosjekter har metodikken vist seg ikke å fungere i praksis. Ved valg av miljøovervåkingsmetodikk er følgende sjekkliste nyttig (Nordisk ministerråd 2003:39) se modell på side 78.

- Evaluere behovet for miljøovervåking, bestemme formål og målsetting
- Velge overvåkingsmetodikk og parametere avhengig av målsetting, nøyaktighet, detaljeringsgrad og tilgjengelige ressurser
- Kartlegge historiske datasett
- Utvikle metoder som er minst mulig miljøbelastende og som helst ikke krever transport

- Etablere systemer for overvåking over tid
- System for analyse av trender og tilstandsendringer
- Bruke overvåkingsdataene aktivt som beslutningsgrunnlag for å foreta prioriteringer og vurdere forvaltningstiltak
- Iverksette forvaltningstiltak hvis situasjonen er uakseptabel og kulturminnet har en høy verdi

Forvaltningsrettet miljøovervåking av kulturminner, basert på figur 30 i TemaNord 2003 (Nordisk Ministerråd 2003:39).

For å kunne foreta gjentatte målinger av de samme parametrene over tid, er det viktig at datainnsamlingen baseres på systematiske, standardiserte prosedyrer, strukturert lagring av dataene og enkle prosedyrer for å analysere informasjonen i etterkant. Overvåking bør skje ved faste intervaller, for eksempel hvert femte år.

Det må være et mål å finne fram til overvåkingsmetoder som er enkle i bruk, kostnadseffektive og gir minst mulig grad av påvirkning på natur og miljø. Eksempler på slike kan være å ta i bruk flybilder⁶⁷, fremtidige ortofoto og satelittovervåking. Det kan også være aktuelt å ta i bruk fotografering fra mikrofly på utvalgte lokaliteter.

Overvåkingen bør inngå som en del av Norsk polarinstituttts arbeid med miljøovervåking på Svalbard. Sysselmannen på Svalbard kan ta del i den praktiske innsamlingen av data i felt. Blant annet har Norsk institutt for naturforskning (NINA) kompetanse til å overvåke vegetasjon/stier og Norsk Institutt for kulturminneforskning (NIKU) innen erosjon og kulturminner.

Det bør, i samarbeid med Riksantikvaren og Norsk polarinstitutt, utarbeides en ny plan for Miljøovervåking av kulturminnelokaliteter på Svalbard som klargjør roller/ansvar og som bidrar til en effektiv utnyttelse av ressursene. Dataene må innsamles på en slik måte at det er mulig å analysere trender og utvikling og vurdere eventuelle tiltak for de lokalitetene der det er aktuelt. Målet er en årlig rapportering av tilstanden til kulturminnene på Svalbard.

Originaldata fra Hein Bjercks arbeid i 1998-99 (Bjerck 1999) og senere innsamlede overvåkingsdata bør inngå i dette systemet.

⁶⁷ Norsk polarinstitutt har tatt flybilder av store deler av Svalbard de siste år (dekker godt kysten). Dette materialet kan være et nyttig verktøy for å kvalitetssikre data i Askeladden og vurdere spor etter ferdsel. Norsk polarinstitutt har som mål å utarbeide ortofoto for Svalbard, men det er uklart når dette ferdigstilles. Flybildene, i en oppløsning som er interessant, er derfor i dag lite tilgjengelig og må bestilles fra instituttet i hvert enkelt tilfelle.

6.14 Miljøkriminalitet

Arbeidet med både å forebygge og følge opp brudd på svalbardmiljøloven er høyt prioritert hos Sysselmannen.

I dette ligger:

- Holdningsskapende arbeid og informasjon
- Videreføre samarbeidet med politiet i saker som gjelder brudd på svalbardmiljøloven
- Årlig opplæring av feltinspektører som skal drive tilsyn på utvalgte deler av Svalbard
- Samarbeid med Tollvesenet i Tromsø og Økokrim

6.15 Verdensarv

Arktisk villmark er sterkt underrepresentert på UNESCOs verdensarvliste. Regjeringen har planer om å starte opp arbeidet med å utrede hvorvidt deler av Svalbard skal nomineres til UNESCOs verdensarvliste og i samarbeid med Riksantikvaren. Arbeidet ledes av Direktoratet for naturforvaltning, men Sysselmannen må påregne noe arbeid med å følge opp utredningsarbeidet de kommende år.

6.16 Kompetanse og nettverk

Sysselmannen har et lite fagmiljø innen kulturvern (to stillinger). Åremålet medfører også hyppig utskifting av folk. Det er derfor særlig viktig å bruke ulike nettverk som gjelder Svalbard og Arktis spesielt, men også vern av kulturminner generelt. Spesialkompetanse trekkes inn der det er aktuelt. Riksantikvaren har et stabilt engasjement i kulturminnevernet på Svalbard.

Fagkompetanse bygningsvern

Det praktiske arbeidet er i hovedsak gjennomført ved at det er engasjert fagfolk fra kulturminne- og museumsmiljøet på fastlandet. For å øke satsingen på, og ikke minst langsiktigheten i, vedlikeholdet av bygninger har Sysselmannen, som prøveordning i 2012, hatt en helårlig snekker. Denne stillingen bør bli en permanent åremålsstilling.

Arbeidet med håndverksopplæring lokalt knyttet til istandsetting av verneverdige kulturminner videreføres.

6.17 Kunnskapsleverandør

Norsk polarinstitutt er i dag kunnskapsleverandør for Sysselmannen på Svalbard når det gjelder naturdata. Det er ikke etablert et tilsvarende system for kulturminner. Sysselmannen må derfor i dag kjøpe tjenester ved kunnskapsbehov knyttet til kulturminner. Sysselmannen anser at det bør etableres en tilsvarende kunnskapsleverandør på kulturminnesiden.

6.18 Ansvar og finansiering

De fleste kulturminneprosjekter og vedlikehold av fredete bygninger i statens eie finansieres i dag over Sysselmannens driftsbudsjett, over et eget kapittel for kulturminner⁶⁸. Det er stort behov for vedlikehold av bygninger. I punkt 7.2 framgår det hvilke tiltak som ikke vil kunne løses innenfor dagens budsjett.

⁶⁸ Svalbardbudsjettet kapittel 9.

Del 3 Handlingsplan

7 Handlingsplan for 2013 – 2017

Gjeldende handlingsplan dekker de første fem årene av kulturminneplanen, fra og med 2013 til og med 2017. Det er et mål å starte arbeidet med revisjon av handlingsplanen i 2017 for en ny fem-årsperiode. En kunnskapsbasert forvaltning av kulturminner skal være hovedprinsippet.

7.1 Gjennomføring

Mange av tiltakene i denne handlingsplanen vil kunne gjennomføres innenfor Sysselmannens egne ressurser og som et ledd i det ordinære forvaltningsarbeidet. Noen av oppgavene er imidlertid så store at det krever ekstra ressurser (se 7.2 om økonomi).

For bygninger er antallet tiltak og årlige planer i handlingsplanen basert på at det engasjeres en helårlig håndverksleder, ikke bare snekkere i sommersesongen.

7.2 Økonomi

Sysselmannen har årlige overføringer av midler til kulturminnevern. De fleste av de foreslåtte tiltakene, vil kunne finansieres innenfor gjeldende budsjett.

Tiltak/prosjekter utenfor rammen, som trolig vil kreve ekstra bevilgninger/prosjektmidler er:

- Helårlig håndverksleder
- Resurser til Svalbard museum for å håndtere restansen av innsamlede gjenstander
- Etablere en database for kulturhistorisk dokumentasjon og rapporter knyttet til kulturminner og arkeologiske registreringer og digitalisere disse (jf. 2.1)
- Antikvarisk dokumentasjon av fredete bygninger i forbindelse med utarbeidelse av forvaltningsplaner for nasjonalparker og naturreservater (jf. 3.3)
- Kontrollregistreringer av fredete kulturminner i forbindelse med utarbeidelse av forvaltningsplaner for nasjonalparker og naturreservater (jf. 3.2)

- I forbindelse med overføring av kulturminneregisteret til Askeladden er ikke tilstand til det enkelte kulturminnet lagt inn. Tilstanden, slik den var ved registreringstidspunktet bør legges inn, slik at man kan se utviklingen over tid. Det er i dag over 1800 lokaliteter i Askeladden og de fleste mangler tilstandsbeskrivelse. Arbeidet kan enten skje i regi av Riksantikvaren eller ved at Sysselmannen på Svalbard overføres midler til å engasjere noen til å oppdatere basen (jf. 5.1)
- Innlasting av eventuelle data fra prosjektet Large-Scale Historical Exploitation of Polar Areas (LASHIPA) sine registreringer på Svalbard (det må først inngås avtale) (jf. 3.2)

Det kan også være aktuelt å søke om ekstern finansiering til noen av de arkeologiske registreringsprosjektene som er nevnt under punkt 3.2 i lista over tiltak nedenfor, avhengig av det enkelte års budsjettsituasjon og Sysselmannens planlagte aktivitet på kulturminneområdet.

7.3 Strategier, tiltak og frister

Her følger et forslag til tiltak i samsvar med de fem strategiene listet opp på side 44 (Strategi).

1. Sikre de prioriterte kulturminnene og -miljøene slik at de framstår i samsvar med kulturminneplanens mål og prioriteringer		
Strategi	Tiltak	Frist
1.1 Bedre oversikt over prioriterte kulturminner og kulturmiljøer	Oppdatere katalogen over de prioriterte kulturminnene og -miljøene ved behov	Løpende
1.2 Sikre høy kompetanse på håndverk og langsiktighet i vedlikeholdsarbeidet	Arbeide for å etablere en fast håndverkslederstilling	Inntil den er på plass
	Holde kurs for lokale håndverkere i istandsetting av verneverdige bygninger og anlegg	Ved behov
1.3 Etablere gode rutiner for vedlikehold av bygninger	Utarbeide en femårsplan for tilsyn med hytter	2014
1.4 Sikre et representativt utvalg av ikke-fredete kulturminner	I samråd med Store Norske Spitsbergen Kulkompani vurdere vedtaksfredning av daganlegget i Gruve 6 i Longyearbyen (se plan for tekniske kulturminner). Arbeidet må skje i samarbeid med Riksantikvaren	2017
	I samråd med Kings Bay AS vurdere vedtaksfredning av miljøet på Kvadehuken med Geopolhytta. Arbeidet må skje i samarbeid med Riksantikvaren	2015
	Utarbeide plan for flytting av bygningene på Fredheim og avklare tiltaket med overordnede myndigheter	2013
	Flytte fangststasjonen Fredheim	2013 – 2014
1.5 Opprydning	Det bør i samarbeid med gruveselskapene og Bergmesteren for Svalbard lages en plan for opprydning av gruveetterlatenskaper som ikke er fredete eller verneverdige	2016
1.6 Bidra til å gjøre Svalbards miljøvernfond kjent	Informasjon til aktuelle søkere om muligheten til å finansiere istandsetting av verneverdige bygninger og anlegg og ulike kulturminneprosjekter	Løpende

2. Etablere gode og langsiktige rutiner for forvaltningen av kulturminnene på Svalbard

Strategier	Tiltak	Frist
2.1 Utvikle digitale arkiver	Ajourføre Askeladden	Løpende
	Digitalisere Sysselmannen på Svabards arkivbilder knyttet til kulturminner	2014
	Videreutvikle GIS-systemer	Løpende
	Utvikle et digitalt arkiv for historisk dokumentasjon, plantegninger, skisser og registreringsrapporter og digitalisere disse	2015
	Innspill til Miljøverndepartementet/ Kulturdepartementet om behovet for at Tromsø museum enten overfører eller digitaliserer sitt Svalbardarkiv slik at det blir tilgjengelig for Sysselmannen på Svalbard	2014
2.2 Etablere gode interne rutiner	Utarbeide arbeidsrutiner/-beskrivelser	Løpende
	Utarbeide gode rutiner for registrering	Løpende
	Utarbeide gode rutiner for dokumentasjon	Løpende
	Ajourføre Sysselmannens tokthåndbøker	Løpende
	Digitalisere informasjon fra områder som er systematisk registrert og vedlikeholde denne oversikten	2013 Løpende
2.3 Lage maler	Utarbeide standardiserte maler og rutinebeskrivelser som kan effektivisere og sikre kvaliteten på saksbehandlingen	2013 Løpende
2.4 Lagring av analoge bilder	Etablere avtale med en egnet institusjon for sikker lagring av negativer og dias så snart bildene er digitaliserte (se punkt 2.1)	2013
2.5 Forvaltning av gjenstandsmaterialet	Videreføre samarbeidet med Svalbard museum knyttet til løse gjenstander i Kulturhistorisk magasin	Løpende
	Delta i revisjon av Svalbard museums handlingsplan, spesielt når det gjelder magasin og konservering	2013
2.6 Revidere handlingsplanen	Utarbeide handlingsplan for kulturminnene på Svalbard for 2018 – 2023	2017

3. Registrere, dokumentere og nøyaktig kartfeste kjente, fredete kulturminner

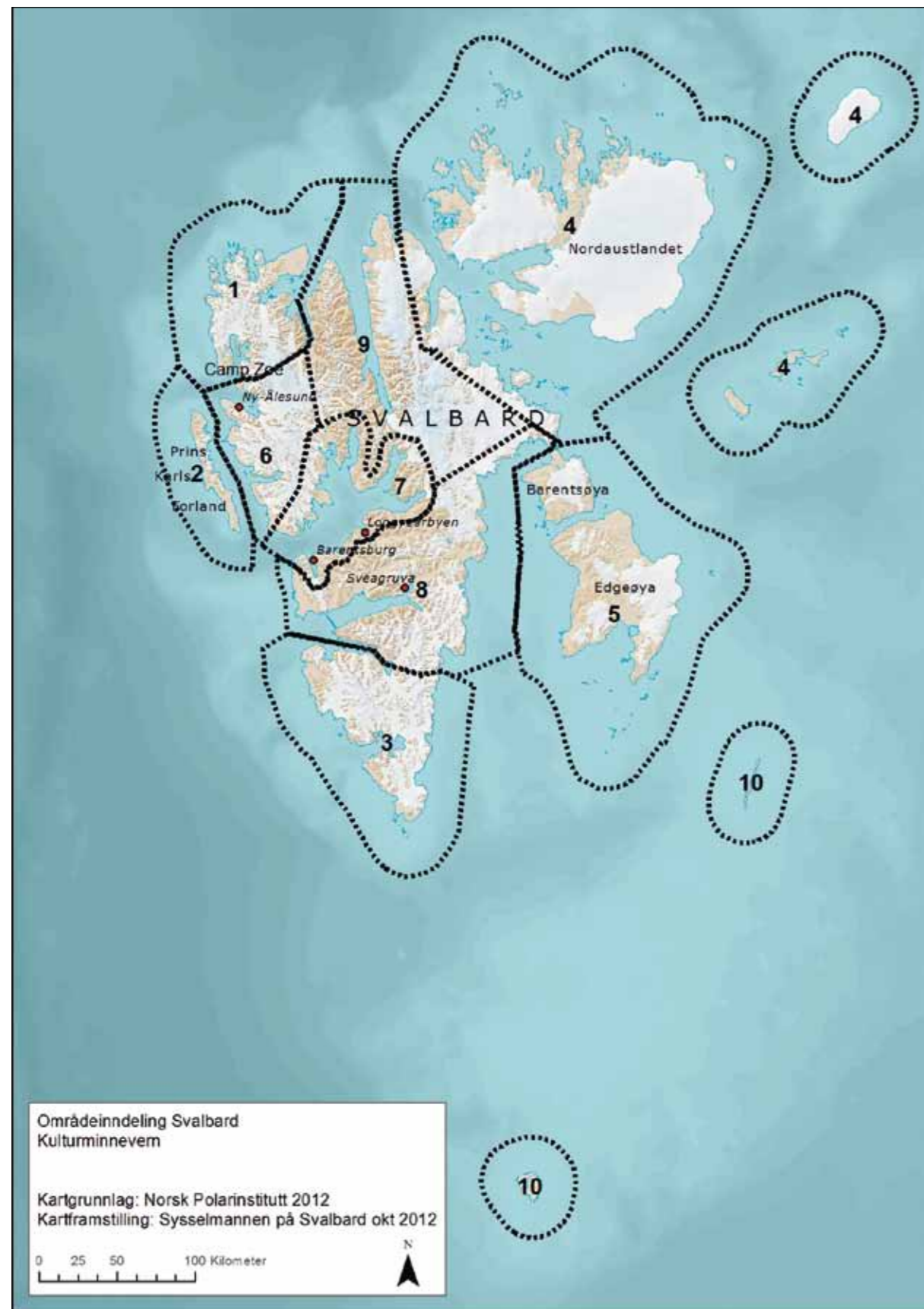
Strategier	Tiltak	Frist
3.1 Utarbeide gode, enkle rutiner for registrering og dokumentasjon i felt	Videreutvikle GIS-systemer til den daglige saksbehandling	Løpende
	Ta i bruk digitale registreringsverktøy i felt som kan effektivisere arbeidet	Løpende
3.2 Ajourføre registreringene i Askeladden	Nyregistreringer og kontrollregistreringer	Løpende
	Kontrollregistrering av kulturminner på Amsterdamøya, hvor mange kulturminner mangler geometri eller beskrivelse	2013
	Kontrollere og legge inn data fra de arkeologiske registreringene i Barentsburg fra 2005	2013
	I forbindelse med utarbeidelse av forvaltningsplaner for nasjonalparker gjennomføre kontrollregistreringer og tilstandsregistreringer i felt. Aktuelle områder er Nordvest-Spitsbergen og Sør-Vestspitsbergen	2013
	Kontrollregistrering og innlasting av data fra Grumant og Colesbukta	2015
	Kulturminneregistrering i Pyramiden arealplanområde	2013
	Slutføre arbeidet med registreringer av faste kulturminner i Sveagruva arealplanområde og laste disse inn i Askeladden	2013
3.3 Dokumentasjon bygninger	Inngå avtale med Large-Scale Historical Exploitation of Polar Areas (LASHIPA) om å få kopi av deres registreringsdata og eventuelt laste disse inn i Askeladden	2013
	Registreringsprosjekt vitenskapens kulturminner og spor i landskapet	2017
3.4 Dokumentasjon av båter/båtvrak	Kartlegge spor etter oljeletingen på 1960- og 1970-tallet. Her er det trolig mye å hente fra arkivene til petroleumsselskapene/geologene. Det kan være aktuelt å begynne med Kvadehuken vest for Ny-Ålesund, et område som også er pekt ut som et viktig kulturmiljø	2015
	Dokumentasjon med antikvarisk oppmåling av bygninger. Rekkefølgen følger arbeidet med forvaltningsplan for nasjonalparker og verneområder	Løpende
	Dokumentasjon bygninger Hornsund – Bellsund	2013

4. Sørg for at Svalbards befolkning og tilreisende har god informasjon og kunnskap om Svalbards historie og kulturminner og at de kan oppleve et representativt utvalg av kulturminnelokaliteter på en måte som er i tråd med et godt vern

Strategi	Tiltak	Frist
4.1 Tilgjengeliggjøre informasjon	Gjennom kvalitetssikring og oppdatering av Askeladden gjøre publikumsbasen Kulturminnesøk bedre	Løpende
4.2 Guiding	Holde Fredheim åpen for publikum noen helger i skutersesongen og formidle stedets historie	Årlig
4.3 Utarbeide hefter	Longyearbyens historie	2013
	Forvaltningsplan for Øst-Svalbard. Natur og kulturminner	Når plan er klar
	Ny-Ålesunds historie	2014
	Pyramidens historie	2015
	Nordvest-Spitsbergen Nasjonalpark: Felles hefte om miljøverdier og miljøvern, avventes til forvaltningsplan for nasjonalparken foreligger	Når plan er klar
4.4 Tilrettelegging	Utarbeide skjøtselsplan for tilrettelagte lokaliteter på Svalbard (Virgohamna, Smeerenburg, Gravneset og Kapp Heer)	2013
	Utarbeide ny brosjyre knyttet til ferdselsforbudet i Virgohamna	2014
	Gjennomføre skjøtselstiltak i Virgohamna	2014
	Lage en plan for enkel innredning av Danielbu ved Fredheim for formidling	2014
	Delta i Kings Bays arbeid med å tilrettelegge gruveområdet i Ny-Ålesund	2013
4.5 Kulturarrangementer	Sammen med andre aktører på Svalbard markere den årlige Europeiske kulturminnedagen	Årlig
4.6 Verdensarv	Bistå Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren i arbeidet med å nominere deler av Svalbard til UNESCOs verdensarvliste	Når aktuelt
4.7 Guideopplæring	Undervise i forbindelse med ulike guidekurs på Svalbard	

5. Sørg for at forvaltningen får bedre kunnskap om tilstanden og sårbarhet til kulturminner på Svalbard og sette i gang eventuelle tiltak der det anses som nødvendig i henhold til handlingsplanen

Strategi	Tiltak	Frist
5.1 Videreutvikle miljøovervåkingsarbeidet og klargjøre roller og ansvar	Samarbeide med Norsk polarinstitutt (MOSJ), Riksantikvaren, og andre for å finne fram til egnede metoder for miljøovervåking av utvalgte lokaliteter på Svalbard	2014
	Utarbeide ny plan for miljøovervåking	2014
	Innarbeide rutiner for tilstandsvurdering/-registrering av automatisk fredete kulturminner gjennom toktplaner og feltinspektørhåndbøker	2014
	Videreføre arbeidet med tilstandsregistrering av alle fredete kulturminner i Askeladden. Laste inn kjent tilstand ved førstegangsregistrering og senere tilstand ved tilsyn	2014
5.2 Innhente kunnskap om klimaendringenes konsekvenser for nedbryting av organisk materiale på Svalbard	Innhente kunnskap om hvilke konsekvenser endringer i permafrost vil ha som følge av eventuell temperaturøkning for bevaring av kulturminner i bakken, slik som tekstiler, treverk og så videre	2016
	Innhente kunnskap om konsekvenser av økt temperatur (og eventuelt nedbør) for bygninger/treverk når det gjelder råte og sopp	2016
5.3 Ferdelsesregulering	Vurdere effekten av ferdselsreguleringer på ulike kulturminnelokaliteter	Løpende
	Vurdere om stedsspesifikke retningslinjer kan erstatte ferdselsforbud ved sårbare kulturminner	2014
5.4 Kunnskapsleverandør	Arbeide for at det etableres en fast kunnskapsleverandør innen kulturminnefeltet	2015

Kart over kulturminneområder nevnt i tabellen i kapittel 7.4.

7.4 Plan foar tilsyn og vedlikehold av prioriterte kulturminner

De 50 høyest prioriterte kulturminnene og -miljøene er markert med grått i listen. Noen enkeltminner inngår i et større miljø, slik som Calypsobyen, Lægerneset og Giæverhuset, som inngår i kulturmiljø nr. 16 Recherchefjorden⁶⁹. Se kart på side 63 og 86.

Nr	BYGNING / ANLEGG	OPPGAVE	ANSVAR / TID
Område 1 Nordvestspitsbergen			
1	Sallyhamna og Svenskegattet	Vedlikehold/istandsetting Sallyhamna. Inspeksjon russetufter Svenskegattet. Overvåke raskant	SMS/Feltinsp ⁷⁰
2	Gravneset	Delvis inngjerdet. Tilsyn. Kjettingen på gjerdet settes opp hver vår og legges ned om høsten.	SMS/Feltinsp
3	Ytre Norskøya	Ferdselsforbud. Ordinært oppsyn	SMS/Feltinsp
4	Smeerenburg	Tilsyn	SMS/Feltinsp
5	Likneset	Ferdselsforbud. Ordinært oppsyn. Overvåke raskant	SMS/Feltinsp
6	Virgohamna	Ferdselsregulering. Ordinært oppsyn	SMS/Feltinsp
7	Bjørnhamna med bistasjoner	Vedlikehold/istandsetting, forfallsforsinkende vedlikehold og naturlig forfall	SMS/Feltinsp
8	Ebeltofthamna	Ferdselsforbud på sørsida. Ordinært oppsyn	SMS/Feltinsp
9	Hamburgbukta	Erosjonssituasjonen holdes under oppsikt	SMS/Feltinsp
10	Camp Zoe	Vedlikehold/istandsetting. Overvåke raskant mot elva og elveløpet	Velf. NÅ
11	Haugenhytta	Forfallsforsinkende vedlikehold	Velf. NÅ
12	Laksebu	Vedlikehold/istandsetting	Velf. NÅ
13	Lloyds hotell	Forfallsforsinkende vedlikehold	SMS/tokt
14	Texas Bar	Forfallsforsinkende vedlikehold	SMS/tokt
15	Worsleybukta	Forfallsforsinkende vedlikehold	SMS/tokt
Område 2 Forlandet			
	Ingen prioriterte		
Område 3 Sør-Spitsbergen			
16	Recherchefjorden (at hele fjorden sees som et samlet miljø er nytt)	Tilsyn	SMS årlig
16	Calypsobyen	Vedlikehold/istandsetting og forfallsforsinkende vedlikehold	SMS årlig/polakkene
16	Giæverhuset	Naturlig forfall, oppsyn	SMS årlig

⁶⁹ I planen fra 2000 omfattet Recherchefjorden kun vestsiden fra Snatcherpynten til Tomtodden, mens i gjeldende plan sees hele fjorden som ett samlet kulturmiljø med høy prioritet.

⁷⁰ Rundtur = Syssele mannen på Svalbard har årlig et tokt med båt for å inspisere rundt hele Spitsbergen og Aust-Svalbard. SMS=Syssele mannen på Svalbard, feltinsp. = Syssele mannens feltinspektørtjeneste i sommersesongen, KB= Kings Bay AS, polakkene = låneavtaler med forskerne i Hornsund, velf. NÅ= Velferden i Ny-Ålesund, Trusten= Trust Arktikugol, LL= Longyearbyen lokalstyre/Bydrift, SNSK= Store Norske Spitsbergen Kulkompani, LJFF= Longyearbyen jeger- og fisker forening, To-Takteren= en skuter- og båtforening i Longyear byen, Velf. Hopen= Velferden på Hopen meteorologiske stasjon, Velf. Bjørnø= Velferden på Bjørnøya meteorologiske stasjon

Nr	BYGNING / ANLEGG	OPPGAVE	ANSVAR / TID
16	Lægerneset	Ferdelsforbud. Ordinært tilsyn	SMS årlig
16	Iron Mountain Camp (NY)	Tilsyn	SMS
16	Camp Asbestos (NY)	Tilsyn	SMS
17	Kjeftausa og Bamsebu	Tilsyn med slakteplass for hvitfisk, båter og-hytta (vedlikeholdes privat)	Privat/SMS
18	Kapp Borthen, flyvrak	Ordinært tilsyn	SMS årlig
19	Hyttevika	Vedlikehold/istandsetting	SMS/polakkene
20	Gnålodden	Forfallsforsinkende vedlikehold	SMS/polakkene
21	Høferpynten	Tilsyn	SMS
22	Konstantinovka	Naturlig forfall, oppsyn	SMS/polakkene
Område 4 Nordaust Svalbard			
23	Murchinsonfjorden med Nordre Russøya og Krossøya	Inspeksjon av russekorsene og tuftene	SMS/tokt
24	Station Haudegen	Ferdelsforbud rundt hytta. Inspeksjon. Forfallsforsinkende vedlikehold (istandsetting vurderes)	SMS/tokt
25	Sorgfjorden med Eolusneset og gradmålingsstasjonen på Crozierpynten	Inspeksjon av ruinene etter stasjonen og tilsyn Eolusneset	SMS/tokt
26	Kinnvika	Vedlikehold/istandsetting og forfallsforsinkende vedlikehold	SMS/tokt
27	Beverlyundet/Chermsideøya	Inspeksjon navnestranda og bistasjon Sivertsen	SMS/tokt
28	Andréeneset, Kvitøya	Tilsyn og vurdere sikring Utarbeide stedsspesifikke retningslinjer	SMS/tokt
29	Oxfordhuset, Depotodden	Forfallsforsinkende vedlikehold	SMS/tokt
30	Hytta på Phippsøya	Forfallsforsinkende vedlikehold	SMS/tokt
31	Kapp Koburg	Vedlikehold/istandsetting	SMS/tokt
32	Kapp Pettersen	Forfallsforsinkende vedlikehold	SMS/tokt
33	Zakariassenhytta, Lågøya	Forfallsforsinkende vedlikehold	SMS/tokt
Område 5 Sørøst Svalbard			
34	Ekrollhamna	Oppmåling og dokumentasjon. Inspeksjon	SMS/tokt
35	Habenichtbukta	Ferdelsforbud. Oppmåling og dokumentasjon. Inspeksjon	SMS/tokt
36	Øygruppe bestående av Zieglerøya, Delitschøya og Spekkholmen	Ferdelsforbud. Oppmåling og dokumentasjon. Inspeksjon	SMS/tokt

Nr	BYGNING / ANLEGG	OPPGAVE	ANSVAR / TID
37	Bjørneborg. Halvmåneøya	Vedlikehold/istandsetting og forfallsforsinkende vedlikehold	SMS når mulig
38	Langåra, Tusenøyane (strøket forslaget om stedsspesifikke retningslinjer)	Inspeksjon	SMS når mulig
39	Heimland	Vedlikehold/istandsetting	SMS/tokt
40	Kapp Lee	Vedlikehold/istandsetting	SMS/tokt
41	Diskobukta	Forfallsforsinkende vedlikehold (gjelder fredet fangsthytte)	SMS/tokt
42	Andréetangen	Forfallsforsinkende vedlikehold	SMS/tokt
Område 6 Kong Oscar II land og Kongsfjorden			
43	Ny-Ålesund	Ordinært vedlikehold og forfallsforsinkende vedlikehold – Forvaltningsplan for fredete bygninger	KB
44	Ny-London	Forfallsforsinkende vedlikehold. Overvåke raskanter	SMS/Velf. NÅ
45	Storholmen	Vedlikehold/istandsetting (fuglereservat)	SMS
46	Kvadehuken – Geopol (NY)	Vurdere fredning	SMS/KB/RA
Område 7 Isfjorden			
47	Trygghamna med Alkepynten	Informasjon. Inspeksjon	SMS
48	Bohemanneset	Forfallsforsinkende vedlikehold	Trusten/SMS
49	Kapp Wijk med bistasjoner	Aktiv fangststasjon; vedlikehold/istandsetting, forfallsforsinkende vedlikehold og naturlig forfall	Fangstmann
50	Svenskhuset	Forfallsforsinkende vedlikehold	SMS
51	Fredheim	Miljøovervåking: Kontroll med erosjon. Flytting. Vedlikehold/istandsetting og forfallsforsinkende vedlikehold	SMS
52	Hiorthhamn med ruinene av Advent City	Reparasjonsprogram, jf Longyearbyen	Fam. Horn/LL/SMS
53	Gruvemiljø i Longyearbyen	Verneplan for det teknisk-industrielle kulturmiljøet. Vurdere regulering til kulturminne av flere kulturminner og - miljøer (fra etter 1946) ved rullering av arealplan.	SNSK/LL/SMS SMS
54	Flyvrak i Adventfjorden	Vraket i fjorden lokaliseres. Vraket ved Gamle flyplass overvåkes	SMS/Røde kors
55	Brucebyen	Tilsyn arkeologiske minner. Brakke 1 gjenoppbygges i 2012, tjenestehytta vedlikehold/istandsetting, brakke 3 forfallsforsinkende vedlikehold	LJFF/SMS

Nr	BYGNING / ANLEGG	OPPGAVE	ANSVAR / TID
56	Skottehytta	Vedlikehold / istandsetting	LJFF/SMS
57	Kapp Schoultz	Tilsyn med gruveminner, taubane og jernbane	LJFF/SMS
58	Bjonahamna	Vedlikehold/istandsetting	To-Takteren
59	Gipshukodden	Vedlikehold/istandsetting	LJFF
60	Nordenskiöldhytta	Vedlikehold/istandsetting	Røde kors
61	Russekeila	Vedlikehold/istandsetting	LJFF/SMS
62	Skansbukta	Forfallsforsinkende vedlikehold, oppsyn	SMS
63	Kokerihamna	Tilsyn	SMS
64	Pyramiden	I samarbeid med Trust Arktikugol lage en verneplan/sikre gjennom arealplan	SMS/Trusten
65	Barentsburg	I samarbeid med Trust Arktikugol lage en verneplan/sikre gjennom arealplan	SMS/Trusten
66	Grumant	I samarbeid med Trust Arktikugol lage en verneplan	SMS/Trusten
67	Colesbukta	I samarbeid med Trust Arktikugol lage en verneplan	SMS/Trusten
Område 8 Nordenskiöldland og Sabineland og deler av Van Mijenfjorden			
68	Russeltvedtodden, Akseløya	Aktiv fangststasjon. Forfallsforsinkende vedlikehold av Hageruphytta. Inspeksjon	Fangstmann
69	Midterhuken	Ferdselsforbud. Ordinært tilsyn	SMS
70	Slettneiset, Van Muydenbukta	Tilsyn	SMS
71	Vårsolbukt	Vedlikehold/istandsetting, Camp Millar og Camp Bell	SMS
71	Vårsolbukt, Camp Millar	Vedlikehold/istandsetting Camp Millar	LJFF
72	Camp Morton	Vedlikehold/istandsetting	To-Takteren/SMS
73	Sveagruva	Arealplan	SNSK
74	Duner	Vedlikehold/istandsetting	To-Takteren
75	Mohnbukta	Vedlikehold/istandsetting	LJFF
Område 9 Wijdefjorden			
76	Rekvika	Mindre vedlikehold, oppsyn	SMS/tokt
77	Dirksodden	Mindre vedlikehold, oppsyn	SMS/tokt
78	Elvetangen (sør)	Vedlikehold/istandsetting og mindre vedlikehold, oppsyn	SMS/tokt

Nr	BYGNING / ANLEGG	OPPGAVE	ANSVAR / TID
79	Polhem, Mosselbukta	Tilsyn (ruinene etter Nordenskiölds base)	SMS/tokt
80	Gråhuken	Forfallsforsinkende vedlikehold	SMS/tokt
81	Elvetangen (nord)	Forfallsforsinkende vedlikehold	SMS/tokt
82	Krosspynten	Forfallsforsinkende vedlikehold	SMS/tokt
83	Laksevåg	Forfallsforsinkende vedlikehold	SMS/tokt
84	Villa Møen	Forfallsforsinkende vedlikehold	SMS/tokt
85	Austfjordnes	Aktiv fangststasjon (ikke i bruk i 2013), vedlikehold/istandsetting	SMS/fangstmann
86	Austbottenhytta	Forfallsforsinkende vedlikehold	SMS/tokt
87	Overgangshytta	Vedlikehold/istandsetting	To-Takteren
Område 10 Bjørnøya og Hopen			
88	Tunheim, Bjørnøya	Tilsyn, dokumentasjon	SMS/Velf Bjørnø
89	Hammerfesthuset, Bjørnøya	Vedlikehold/istandsetting	SMS/Velf Bjørnø
90	St. Sebastian, Bjørnøya	Overvåking	SMS
91	Nordhamna /Kvalrossfjæra, Bjørnøya	Inspeksjon/informasjon	SMS
92	Kvalrossbukta, Bjørnøya	Inspeksjon	SMS
93	Thor Iversens varder, Hopen	Inspeksjon	SMS
94	Sørhytta på Koefoedodden, Hopen	Inspeksjon og eventuelt vedlikehold	Velf. Hopen
95	Nilsebu, Hopen	Inspeksjon og eventuelt vedlikehold	Velf. Hopen
96	Russehytta, Hopen	Inspeksjon	Velf. Hopen

Kilder og litteratur

Aktuelle lover og forskrifter (kronologisk)⁷¹

Svalbardtraktaten Traktat av 9. februar 1920 mellom Norge, Amerikas Forente Stater, Danmark, Frankrike, Italia, Japan, Nederlandene, Storbritannia og Irland og de britiske oversjøiske besiddelser og Sverige angående Spitsbergen

Svalbardloven Lov av 17. juli 1925 om Svalbard

Forskrift av 1. juni 1973 om opprettelse av fuglervervater og større naturvernområder på Svalbard

Miljøverndepartementet Forskrift om kulturminner på Svalbard, kgl. res. 24. januar 1992

Sysselemannen på Svalbard Miljøvernforskrifter for Svalbard og Jan Mayen 1994

Miljøverndepartementet Forskrift om arealplanlegging i bosettingene på Svalbard, kgl. res. 24. januar 1997

Forskrift av 3. mai 2000 nr 526 om områdefredning og ferdselsregulering i Virgohamna på Svalbard.

Svalbardmiljøloven Lov av 15. juni 2001 om miljøvern på Svalbard

Lov om endringer i lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner og lov 15. juni 2001 nr. 79 om miljøvern på Svalbard

Forskrift av 23. september 2009 nr 1220 om ferdselsforbud ved automatisk freda kulturminner ved Midterhuken, Bellsund

Stortingsmeldinger og andre offentlige styringsdokumenter (kronologisk)

Nærings- og handelsdepartementet St.meld. nr.50 (1990-91) Næringstiltak for Svalbard

Miljøverndepartementet St. meld. nr. 22 (1994-95) Om miljøvern på Svalbard

Justis- og politidepartementet St. meld. nr. 9 (1999-2000) Svalbard

Miljøverndepartementet NOU 1999: 21 Lov om miljøvern på Svalbard

Miljøverndepartementet St.meld. nr. 21 (2004-2005) Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand

Kontroll- og konstitusjonskomiteen Innst. S. nr. 46 2007-2008 Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av forvaltningen av Svalbard

Justis- og politidepartementet St.meld.nr. 22 (2008 – 2009) Svalbard

Justis- og politidepartementet Prop. 1 S (2011–2012) Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak) for budsjettåret 2012 Svalbardbudsjettet

Justis- og politidepartementet Prop. 1S (2012 – 2013) Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak) for budsjettåret 2013 Svalbardbudsjettet

Konvensjoner

Europarådet (1992). Konvensjonen om vern av den arkeologiske kulturarven (Valetta-konvensjonen)

Europarådet (1985). Konvensjonen om vern av Europas faste kulturminner (Granada-konvensjonen)

Europarådet (2000). Den europeiske landskapskonvensjonen

UNESCO (2003). Konvensjonen om vern av den immaterielle kulturarven

UNESCO (1972). Konvensjonen for vern av verdens kultur- og naturarv

UNESCO (2001). Konvensjonen om beskyttelse av den undersjøiske kulturarv

UNESCO (1972). Konvensjonen om tiltak for å forby og forhindre ulovlig import og eksport av kulturgjenstander og ulovlig overføring av eiendomsrett til kulturgjenstander

Unidroit (1995). Konvensjonen om stjalne eller ulovlig utførte kulturgjenstander

Hefter utgitt av Sysselemannen på Svalbard (om kulturminner og historie)

Sysselemannen på Svalbard. "Ny-London". Myten om Mansfield og marmorforekomsten på Blomstrandhalvøya. Hefte utgitt av Sysselemannen på Svalbard.

Johannesen, Leif Johnny (1997). *Hiorthhamn – Kulldrift under vanskelige forhold*. 24 s. Utgitt i norsk og engelsk utgave. Longyearbyen.

Johannesen, Leif Johnny (1997). *Villa Fredheim. Hilmar Nøis' fangststasjon og hjem*. 24 s. Utgitt i norsk og engelsk utgave. Longyearbyen.

Bjerck, Hein B. og Leif Johnny Johannesen (1999). *Virgohamna – I lufta mot Nordpolen*. 36 s. Utgitt i norsk og engelsk utgave. Longyearbyen.

Prestvold, Prestvold (2001). *Smeerenburg. Gravneset. Europas første "oljeeventyr"*. 24 s. Av. Utgitt i norsk og engelsk utgave. Longyearbyen.

Prestvold, Prestvold (2003). *Isfjorden. En reise gjennom Svalbards natur- og kulturhistorie*. 36 s. Av Kristin Prestvold. Utgitt i norsk, engelsk og fransk utgave. Longyearbyen.

Sysselemannen på Svalbard (2006). *Opplev Svalbard på naturens premisser*. 28 s. Først utgitt av Miljøverndepartementet 1998, senere revidert og utgitt av Sysselemannen. Utgitt i norsk, russisk og engelsk utgave. Longyearbyen.

Publikasjoner og rapporter

Avango, Dag med flere (2004). *Industrial Heritage in the Arctic: Research and Training in Svalbard, August 2004*.

Barr, Susan og Paul Chaplin (red) (2011): *Polar settlements – location, techniques and conservation*. ICOMOS International polar heritage committee.

Bjerck, Hein B. (1999). *Erosjonsforebygging - Fredheim*. Riksantikvaren. Longyearbyen, Sysselemannen på Svalbard.

Bjerck, Hein B. (1999). *Helhetlig plan for miljøtiltak i gruveområdet i Ny-Ålesund*. Sysselemannens rapportserie nr. 2/1999.

Bjerck, Hein B. (1999). *Overvåking av kulturmiljø på Svalbard*. Sysselemannens rapportserie nr. 3/1999.

Bjerck, Hein B. (1999). *"Steinalder på Svalbard?" Revurdering av tidligere funn og feltundersøkelser*. Sysselemannens rapportserie nr. 1/1999.

Bohlmann, Jörn og Jakob Surlykke Fink (2009): *Dokumentasjon av fangsthytter på Svalbard i fangstfelt 23 (Magdalenefjord) og fangstfelt 24 (Flathuken)*. Upublisert rapport. Sysselemannen på Svalbard.

Bohlmann, Jörn og Jakob Surlykke Fink (2010): *Dokumentasjon av fangsthytter på Svalbard i fangstfelt 4 – Calypsofeltet / Bellsund*. Sysselemannen på Svalbard.

Bohlmann, Jörn og Morten Hesthammer (2011): *Dokumentasjon av fangsthytter på Svalbard i fangstfelt 36 (Negerpynten)*. Sysselemannen på Svalbard.

Bohlmann, Jörn og Morten Hesthammer (2012): *Dokumentasjon av fangsthytter på Svalbard i fangstfelt 12 og 28; Fredheim og Austfjordneset*. Sysselemannen på Svalbard.

Brandvold, Håkon (2010). *Geomorphological phenomena in the area around Fredheim, Svalbard, with respect to slope failures and other geohazard phenomena, which may have an influence on Fredheim as a cultural heritage site*. Prosjektoppgave i kurset Ag210 i 2010. UNIS.

Brennsund, Jan Petter (2012). *Tilstandsrapport damplokomotivet i Ny-Ålesund 2012*. Rapport utarbeidet for Kings Bay AS og Svalbards miljøvernfond.

Dahle, Kolbein, Hein Bjartmann Bjerck og Kristin Prestvold (2000). *Kulturminneplan for Svalbard 2000 – 2010*. Sysselemannen på Svalbard.

Dyrvik, Alado 2010. *A study of geohazards in Fredheim, Sassendalen, Central Spitsbergen*. Prosjektoppgave i kurset AG-210 The Quaternary History of Svalbard 2010. UNIS.

Evju, Mariann, Stefan Blumenrath og Dagmar Hagen (2011). *Tilleggsopprdrag på "Kunnskapsstatus for vegetasjon og flora i Nordaust-Svalbard og Søraust-Svalbard naturreservater"*. NINA Mini-rapport 315.

⁷¹ For alle lover og forskrifter som gjelder Svalbard, se lovdata.no.

- Finseth, J. and Lothe A. (2011). *Bygging i strandsonen på Svalbard – Hva forteller fortidens kaier oss om fremtidens anlegg*. Rapport SINTEF Byggforsk og Svalbard Miljøvernfond.
- Finseth, Jomar, Evangeline Sessford og Anne Hormes (2012). *Erosjonssikring av Fredheim, Visualiseringsprosjekt*. SINTEF rapport.
- Flyen, A. C. (2009). "Coastal erosion - a threat to the cultural heritage of Svalbard?" i J. Holmén *Polar Research in Tromsø*. Oslo, Norwegian Institute for Cultural Heritage Research: 13-14.
- Flyen, Anne-Cathrine (2010). *Svalbard – kulturminner og stranderosjon. Foreløpig rapport 12.02.2010*. NIKU oppdragsrapport 86/2009.
- Flyen, Anne-Cathrine (2010). *Svalbard – kulturminner og stranderosjon*. NIKU oppdragsrapport 32/2010.
- Flyen, Anne-Cathrine (2012). *Taubanebukker i Longyearbyen - feltundersøkelse sommer 2012*. NIKU.
- Flyen, Anne-Cathrine og Johan Mattsson (2010). *Håndtering av råteskader i kulturminner på Svalbard. Skadeårsaker og løsningsmetoder*. Rapport NIKU - bygningsavdelingen/Mycoteam nr 177/2010.
- Flyen, Anne-Cathrine og Johan Mattsson (2010). *Råtekontroll av taubanebukker og taubanestasjon på Hiorthamn*. NIKU Oppdragsrapport 244/2010.
- Hacquebord, L. (2004). *Report of the Archaeological Survey and Mapping of two 17th Century Whaling Stations on Gåshamna, Hornsund, Svalbard. August 16 - 29, 2004*. Arctisch Centrum Rijksuniversiteit Groningen.
- Helberg, B. Hebba (1998). *Svalbards arkeologiske historie*. Tromsø, Kulturhistorie Nr. 30. Tromsø.
- Hoem, Siri og Bodil Paulsen (2008). *Ny-Ålesund. Forvaltningsplan for de fredete bygningene i tettstedet*. Sysselmannen på Svalbard. Rapportserie nr 2/2008.
- Holm, Kari (2006). *Longyearbyen – Svalbard. Historisk Veiviser*.
- Hultgreen, Tora (2008). *Rapport arkeologisk utgravning av fellesgrav (grav A), Svenskehuset, Kapp Thordsen, Svalbard 7. – 9. august 2009*. Upublisert rapport i Sysselmannens arkiv.
- Kjær, Kjell og Ulf Aasebø (2012). *Tragedien i Svenskehuset*. Orkana Akademisk.
- Knudsen, Ester og Hilde Tokle Yri (2010). *Teknisk-industrielle kulturminner i Longyearbyen og omegn. Verneverdi og forvaltning*. Sysselmannen på Svalbard. Rapportserie nr. 1/2010.
- Large-Scale Historical Exploitation of Polar Areas (LASHIPA) (2005). *LASHIPA 2. Archaeological expedition on Spitsbergen August 8 – 20, 2005*. Arctic Centre – University of Groningen.
- Large-Scale Historical Exploitation of Polar Areas (LASHIPA) (2006). *LASHIPA 3. Archaeological expedition on Spitsbergen August 7 – 24, 2006*. Arctic Centre – University of Groningen.
- Large-Scale Historical Exploitation of Polar Areas (LASHIPA) (2007). *LASHIPA 4. Archaeological expedition on Spitsbergen August 2 – 25, 2007*. Arctic Centre – University of Groningen.
- Large-Scale Historical Exploitation of Polar Areas (LASHIPA) (2008). *LASHIPA 5. Archaeological expedition on Spitsbergen 27 July – 18 August 2008*. Arctic Centre – University of Groningen.
- Large-Scale Historical Exploitation of Polar Areas (LASHIPA) (2008). *LASHIPA 9. Archaeological expedition on Spitsbergen 31 July – 15 August 2010*. Arctic Centre – University of Groningen.
- Nordisk ministerråd (1999). *Nordic Action Plan to protect the Natural Environment and Cultural Heritage of the Arctic – Greenland, Iceland and Svalbard*. Nord 1999:29.
- Nordisk ministerråd (2003). *Miljøovervåking av ferdselsslitasje – Grønland, Island og Svalbard*. Tema Nord 203:530.
- Nordisk ministerråd (2005). *Kulturmiljøer i Arktis. Prinsipper for bærekraftig forvaltning*. Tema Nord 2005:552.
- Nordisk ministerråd (2005). *Vernekriterier for geologiske elementer og kulturminner i Arktis*. Tema Nord 2005:541.
- Overrein, Øystein (red) (2010). *MOSJ-rapport – ferdsel*. Norsk Polarinstitutt kortrapport no. 015.
- Planke, Terje og Magnus Wammen (2008): *Dokumentasjon av fangsthytter på Prins Karls Forland. Rapport basert på feltarbeid fra 20. juni til 15. juli 2008*. Rapport i Sysselmannens arkiv.
- Prestvold, Kristin og Kirsti Høgvard (2004). *Statusrapport for overvåking av kulturminner på Svalbard som forvaltningsstrategi 1997 – 2004*. Sysselmannens arkiv.
- Roll, Lisen (1994). *Kulturminneplan for Svalbard 1994-1998*.
- Sandodden, Irene (2013). *Katalog prioriterte kulturminner og kulturmiljø på Svalbard. Versjon 1.1 (2013)*. Sysselmannens arkiv og nettside.
- Sandodden, Irene og Hilde Tokle Yri (2011). *Kulturminnene i naturreservatene på Øst-Svalbard*. Sysselmannens arkiv.
- Sander, Gunnar, Inger Hanssen-Bauer, Arne Bjørge og Pål Prestrud (2005). *Miljøovervåking av Svalbard og Jan Mayen – MOSJ. En dokumentasjon av systemet og den første vurderingen av miljøstatus*. Rapportserie nr. 123, Norsk Polarinstitutt, mai 2005. Tromsø.
- Scheie, Ove og Sissel Aarvik (2005). *Forvaltningsplan for Bjørnøya 2005 – 2010*. Sysselmannen på Svalbard.
- Starkov, V. (2001). *Det russiske vitenskapsakademiet arkeologisk institutt, Rapport fra arkeologiske undersøkelser i 2001*. Oversatt til norsk. Sysselmannens arkiv.
- Strupstad Hagen, Therese (2010). *Tilgjengelighet og opplevelse. En kvalitativ analyse av hvordan vernepolitikken på Svalbard regulerer turistenes opplevelse i møtet med kulturminnene på øygruppen*. Masteroppgave ved NTNU i Trondheim.
- Sysselmannen på Svalbard (2011). *Forvaltningsplan for naturreservatene på Øst-Svalbard. Vurdering av sårbarhet ved de 31 mest besøkte stedene på Øst-Svalbard*. Sysselmannens arkiv og nettside.
- Tangen, Håkon og Joar Aspenes Justad (2011). *A Survey on Coastal Erosion in Central Spitsbergen, Svalbard*.
- Vistad, O.I, Eide, N.E., Hagen, D., Erikstad, L. & Landa, A. (2008). *Miljøeffekter av ferdsel og turisme i Arktis – En litteratur- og forstudie med vekt på Svalbard*. NINA Rapport 316.
- Wikstøl, Rune (red.) (1998). *Historiske linjer. Verneplan for Telenors bygninger og installasjoner*. Norsk Telemuseum, Telenor AS.
- Wooley, Richard og Kristin Prestvold, Sysselmannen (2001). *Flytting og restaurering av Danielbua, Fredheim, Sassenfjorden, Svalbard, Kulturminne nr C9-077. Rapport fra den arkeologiske undersøkelsen av Richard Woolley, bearbeidet og renskrevet av Kristin Prestvold*. Upublisert rapport i Sysselmannens arkiv.
- Wooley, Richard og Kristin Prestvold, Sysselmannen (2002). *Den russiske fangststasjonen på Kapp Wijk. Kulturminnenr C8-005. Sluttrapport fra den arkeologiske undersøkelsen i 2001 og 2002 av Richard Woolley. Renskrevet og bearbeidet av Kristin Prestvold*. Upublisert rapport i Sysselmannens arkiv.
- Aanderaa, Mikkel, Synnøve Haga og Hanne Osdal (red.) (2006). *Gruvebyen gjennom hundre år. Jubileumsmagasinet utgitt av Longyearbyen lokalstyre*.
- Aarvik, Sissel og Knut Fossum (2006). *Forvaltningsplan for Hopen naturreservat 2006 – 2011*. Sysselmannen på Svalbard.

Nettsteder

Askeladden – <https://askeladden.ra.no>

Cruisehåndbok for Svalbard – <http://www.cruise-handbook.npolar.no>

Digitalt fortalt – www.digitaltfortalt.no

Digitalt museum – www.digitaltmuseum.no

Kulturminnedagen - www.kulturminnedagen.no

Kulturminnesøk – www.kulturminnesok.no

Large-scale historical exploitation of Polar Areas (LASHIPA) – www.let.rug.nl/arctic/lashipa_web

Lovdata – www.lovdata.no

Miljøovervåking for Svalbard og Jan Mayen (MOSJ) – <http://mosj.npolar.no/no/>

Miljøstatus for Svalbard – <http://svalbard.miljostatus.no>

Norsk polarhistorie – www.polarhistorie.no

PRIMOS – www.kystverket.no
– gå til karttjenesten Kystinfo

Spitsbergen Airship Museum – www.spitsbergenairshipmuseum.com

Statistisk sentralbyrå – www.ssb.no

Svalbards miljøvernfond – www.miljovernfondet.no

Svalbard museum – www.svalbardmuseum.no

Svalbard site guidelines – <http://www.aeco.no/guidelines>

Sysselmannen på Svalbard – www.sysselmannen.no

The Place Names of Svalbard – <http://stadnamn.npolar.no>

Andre kilder

Arlov, Thor Bjørn (2011). *Svalbards kulturarv: Forsknings- og ekspedisjonshistorie*. Sysselmannens arkiv.

Hauan, Marit (2012). *Overvintringsfangsten på Svalbard*. Sysselmannens arkiv.

Hultgreen, Tora (2012). *Svalbards kulturarv: Russisk overvintringsfangst (1703/1704 – 1852)*. Sysselmannens arkiv.

Reymert, Per Kyrre (2011). *Kulturminneplan 2010-2020*. Per Kyrre Reymert, Tromsø 30.08.2011. Innspill om hvalfangsten og dens kulturminner i Sysselmannens arkiv.

Longyearbyen lokalstyre, *Arealplan for Longyearbyen 2009*

Høringsuttalelser i forbindelse med planen

Ordforklaringer

Arkeologiske kulturminner er fysiske spor og levninger etter tidligere tiders liv og virksomhet, der utgravning og dokumentasjon utgjør hovedkildene til vår kunnskap om og opplevelse av fortidens samfunn. Kulturminner som ikke lengre står men er delvis bevart, regnes ofte som arkeologiske kulturminner.

Autentisitet brukes om et objekts grad av ekthet og/eller opprinnelighet. Autentisitet må alltid sees i forhold til noe, for eksempel tidsperiode, stilart, materialbruk eller byggemåte.

Automatisk fredet betyr at kulturminnene er fredet på grunnlag av bestemte kriterier, uten en vurdering i det enkelte tilfellet. På Svalbard er alle faste og løse kulturminner eldre enn 1946 automatisk fredet.

Spor etter menneskegraver av alle slag, slik som kors, bein og beinrester i og på markoverflaten er automatisk fredet uavhengig av alder. Det samme gjelder skjelettresten etter dyr på slakteplasser for hvalross og hval, og i forbindelse med selvkudd for isbjørn.

Faste kulturminner er spor etter menneskers virksomhet som er fysisk knyttet til grunnen eller til den bestemte lokaliteten. Noen er lett synlige, som for eksempel hytter, jernbanelinjer og gruveminner, mens andre kan være vanskeligere å erkjenne som graver og tufter etter hus. Løse kulturminner regnes som faste når de er knyttet til en bestemt lokalitet.

Forfallsforsinkende vedlikehold betyr at man kun foretar små inngrep som ikke omfatter endringer av anlegget i form av istandsetting eller restaurering. Dette kan bestå i å grave unna løsmasser rundt fundamentet eller å feste løs kledning, tekke med papp eller skifte knuste ruter.

Immateriell kulturarv betyr praksis, fremstillinger, uttrykk, kunnskap, ferdigheter – samt tilhørende instrumenter, gjenstander, kulturgjenstander og kulturelle rom – som samfunn, grupper og, i noen tilfeller, enkeltpersoner anerkjenner som en del av sin kulturarv. Denne immaterielle kulturarven, som er overført fra generasjon til generasjon, blir stadig gjenskapt av samfunn og grupper i forhold til deres miljø, i samspill med naturen og med historien og gir dem en følelse av identitet og kontinuitet, noe som fremmer respekt for kulturelt mangfold og menneskelig kreativitet⁷². For kulturminneforvaltningen er den immaterielle kulturarven knyttet til det vi ikke fysisk kan ta på ved et kulturminne. Dette gjelder for eksempel tro, tradisjoner, sagn og hendelser.

Istandsetting er et reparasjonsarbeid for å bringe en bygning, del av en bygning eller et annet objekt opp på et ordinært vedlikeholdsnivå, slik at bare løpende vedlikehold vil være nødvendig senere.

En antikvarisk istandsetting innebærer at reparasjonen baseres på bruk av materialer og teknikker tilpasset bygningens eller anleggets egenart.

Konservering er en måte å bevare kunstverk, bygninger og arkeologiske og kulturhistoriske gjenstander og steder. Som faguttrykk innen kulturminnevernet betyr det at man ved behandling av objektene tar sikte på å bevare den historiske kildeverdi ved gjøre et minimum av endringer og å hindre, stanse eller forsinke nedbrytningsprosesser.

Kulturmiljøer er områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng. Kulturmiljø gir sammenhengen eller helheten som enkeltobjektene inngår i, mens landskap gir sammenhengen mellom natur- og kulturmiljø. Kulturmiljøer kan avgrenses på ulike geografiske størrelsesnivåer. De enkelte kulturminnene inngår i ulike sammenhenger, og kulturmiljøene er ikke entydige størrelser. De avgrenses ut fra situasjon og formål. Eksempler er helhetlige bygningsmiljøer med en klar romlig avgrensning, områder med stor tidsdybde (kulturminner fra ulike tidsperioder) og funksjonelle systemer som viser bruk av ressurser i ulike områder slik som fangstmennenes system av hovedstasjoner, bi-stasjoner, nødbuer og revefeller.

Tidligere var det mest enkeltstående monumenter og praktbygninger som ble vernet innenfor det samlede kulturminnevernet. I dag legges det større vekt på å bevare sammenhengende kulturmiljøer knyttet til vanlige menneskers liv og virke.

Kulturminner er alle spor etter menneskelig virksomhet i det fysiske miljø, herunder lokaliteter som det knytter seg historiske hendelser til.

Løse kulturminner er gjenstander som er bearbeidet, produsert og brukt av mennesker, for eksempel redskaper, klær og båter. Ifølge svalbardmiljøloven er slike løse kulturminner som er eldre enn 1946 (hvor det ikke finnes en kjent eier) statens eiendom og automatisk fredete.

Marine kulturminner er kulturminner som i dag står under vann.

Regulert til kulturminneområde (i arealplan)

Kulturminner kan også vernes gjennom å regulere dem til kulturminneområde i arealplan. For Longyearbyen er det lokalstyret som fatter vedtak av arealplan og som er forvaltningsmyndighet (Sysselmannen skal uttale seg til tiltak som berører kulturminner som er regulert til kulturminneområde), mens det for resten av Svalbard er Sysselmannen som er vedtaksmyndighet.

Sikring innebærer alle tiltak for å beskytte kulturminner og kulturmiljøer mot skade og tap. Sikring kan blant annet dekke istandsetting, vedlikehold og skjøtsel, dokumentasjon og juridiske tiltak. Sikring kan også skje ved arkeologisk utgravning for å ta vare på kulturminnets kunnskapsverdi.

Sikringssone er et område som er avsatt rundt et kulturminne for å verne det etter loven. Med til et fast automatisk fredet kulturminne hører en sikringssone rundt den synlige eller kjente ytterkant, i utstrekning 100 meter i alle retninger om ikke Sysselmannen fastsetter en annen avgrensning, jf. svalbardmiljøloven § 39. Løse kulturminner regnes som faste når de er knyttet til en bestemt lokalitet, jf. § samme lovs 3 bokstav og får dermed sikringssone..

Skjøtsel menes her regelmessige vedlikeholdstiltak, for eksempel vegetasjonspleie, for å ivareta et kulturminne og/eller et kulturmiljø. Vedlikehold av eventuelle skilt, stier og ramper inngår også i skjøtelsbegrepet.

Vedtaksfredet

Svalbardmiljøloven gir anledning til å frede kulturminner og kulturmiljøer ved vedtak. Dette virkemiddelet kan derfor tas i bruk for å sikre kulturminner som er yngre enn 1945 eller større kulturmiljøer. Fredningsvedtaket omfatter fast inventar (skap, ovner, mv.). Når særlige grunner tilsier det, kan også løst inventar og gjenstander medtas. I slike tilfeller må gjenstandene spesifiseres.

Det er Riksantikvaren som fatter vedtak om fredning. Direktoratet kan også frede området rundt et vedtaksfredet kulturminne så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet eller for å beskytte vitenskapelige interesser som knytter seg til det.

Vedlikehold betyr rutinemessig arbeid for å hindre forfall på grunn av jevn og normal slitasje.

Verneverdig er synonymt med bevaringsverdig. Et verneverdig kulturminne har så stor verneverdi at det bør vernes og bevares. De fleste verneverdige eller bevaringsverdige kulturminner på fastlandet er ikke formelt vernet, men tas allikevel vare på fordi de oppfattes som verdifulle. På Svalbard er en større andel av kulturminnene automatisk fredet enn i resten av landet.

De mest verneverdige kulturminnene er oppført på UNESCOs liste over verdens kulturarv. Det er ingen slike med på listen fra Svalbard. Kulturminner av nasjonal verdi er enten automatisk fredet eller vedtaksfredet etter svalbardmiljøloven. Kulturminner kan også ha en mer regional eller lokal verdi. For Longyearbyen er det Longyearbyen

lokalstyre som vurderer vern av slike kulturminner. Med hjemmel i svalbardmiljøloven kan bygninger eller miljøer reguleres som kulturminneområde i arealplan.

Vedlegg I

Internasjonale konvensjoner

Maltakonvensjonen

Konvensjonen om vern av den arkeologiske kulturarven (Maltakonvensjonen) ble undertegnet 16. januar 1992 og ratifisert av Norge 20. september 1995. Formålet med den er, etter artikkel 1, å beskytte den arkeologiske kulturarven som en kilde for den europeiske kollektive hukommelse og som grunnlagsmateriale for historiske og kulturvitenskapelige studier. Den arkeologiske kulturarven er et omfattende begrep som dekker alle etterlatenskaper, gjenstander og andre spor etter mennesker fra tidligere tider.

Partene har etter artikkel 2 plikt til å etablere et rettslig system for å sikre den arkeologiske arven. Systemet skal også sikre en oversikt over denne arven, utpeking av beskyttede monumenter og områder, etablering av arkeologiske reservater, og et system for rapportering av funn til myndighetene. Om forpliktelsen om å opprette arkeologiske reservater heter det i St.meld.nr. 22 (1994-95):

«Maltakonvensjonen pålegger de landene som ratifiserer avtalen, å opprette «arkeologiske reservater». Dette er et nytt begrep som innebærer at de aktuelle lokalitetene skal vernes også mot vitenskapelige arkeologiske utgravninger. Hensikten er at reservatene skal overleveres senere generasjoner fullstendig urørt som kilde til kunnskap om fortiden. På Svalbard er de arkeologiske lokalitetene svært begrenset i antall. Konvensjonen vil derfor støtte opp under en restriktiv holdning i forvaltningen av denne kulturminneressursen og ansvarliggjøre de statene som tiltrer den.»

Granadakonvensjonen

Formålet med konvensjonen om vern av Europas faste kulturminner (Granadakonvensjonen) er å ta vare på arkitekturarven. Avtalen ble undertegnet 3. oktober 1985. Norge ratifiserte konvensjonen den 6. september 1996.

Partene i konvensjonen har etter artikkel 2 plikt til å utarbeide en oversikt over aktuelle objekter som skal beskyttes, og dersom de er i fare, å utarbeide passende beskrivelser av dem. Etter artikkel 3 har imidlertid partene en plikt til å fastsette lovgivning til å beskytte arkitekturarven, og denne plikten er etter ordlyden ikke begrenset til objekter som er identifisert etter artikkel 2. Artikkel 4 og 5 spesifiserer beskyttelsesplikten, men synes bare å rette seg mot objekter som er gjort til gjenstand for beskyttelse. Artikkel 7 fastsetter at partene skal fremme beskyttelse av miljøet rundt objekter som er en del av arkitekturarven. Artikkel 9 krever fastsettelse av sanksjoner mot overtredelse av arkitekturvernlovgivningen. Artikkel 10 pålegger partene å praktisere en integrert bevaring av arkitekturarven, blant annet ved å ta hensyn til denne arven i sin planleggingslovgivning. Etter artikkel 12 skal partene hindre at beskyttede objekter blir skadet av allmennhetens adgang til de aktuelle områdene.

UNESCO-konvensjonen

UNESCOs konvensjon for vern av verdens kultur- og naturarv ble vedtatt i 1972, etter at kulturminner og naturområder i økende grad hadde blitt utsatt for press i form av krig, naturkatastrofer, forurensing, turisme eller ganske enkelt forfall. Konvensjonen oppfordrer alle land til å fremme vern av kultur- og naturarv av lokal eller nasjonal betydning. Konvensjonens fremste mål er å identifisere kultur- og naturarv av universell betydning.

Norge ratifiserte konvensjonen 12. mai 1977. Norge har seks steder på UNESCOs liste over verdenskulturarven (World Heritage List): Bryggen i Bergen, Røros bergstad med sirkumferens, helle-ristningsfeltene i Alta, Urnes stavkirke, Vegaøyene og Vestnorsk fjordlandskap. I tillegg kommer fire punkter i Norge på Struvemeridianen.

Svalbard ble i juni 2007 ført opp på Norges tentative liste over områder staten vil vurdere å nominere til UNESCOs liste over verdensarv. Direktoratet for naturforvaltning skal i samråd med Riksantikvaren arbeide med et forslag til nominasjon av Svalbard som naturarvsområde. Regjeringen har ennå ikke tatt stilling til om deler av Svalbard bør nomineres.

UNESCOs konvensjon om beskyttelse av den undersjøiske kulturarv

Den ble vedtatt i november 2001. Konvensjonen er ikke ratifisert av Norge, men staten har imidlertid sagt at de vil følge prinsippene for behandling av kulturminner under vann (Kvalø, Gundersen og Nævestad 2008).

Den europeiske landskapskonvensjonen

Landskapskonvensjonen ble vedtatt av Europarådets ministerkomité i juli 2000 og Norge godkjente konvensjonen den 23. oktober 2001. Formålet med den europeiske landskapskonvensjonen er å verne og forvalte landskap, og organisere europeisk samarbeid på disse områdene. 33 land har ratifisert konvensjonen til nå.

Konvensjonen omfatter alle typer landskap; by- og bygdelandskap, kyst- og fjellandskap. Konvensjonen tar ikke sikte på å hindre endringer, men å påvirke endringene i en retning som folk ønsker. Konvensjonen legger særlig vekt på landskapet der folk bor og arbeider og der barn vokser opp. Landskapet favner både kultur og natur.

Et viktig mål med konvensjonen er å styrke enkeltmenneskets og lokalsamfunnets medvirkning i arbeidet med planlegging, vern og forvaltning av landskap.

Andre konvensjoner

Av andre relevante konvensjoner kan nevnes; *Konvensjonen om tiltak for å forby og forhindre ulovlig import og eksport av kulturgjenstander og ulovlig overføring av eiendomsrett til kulturgjenstander*. Den skal sørge for at gjenstander som er stjålet blir tilbakeført, og få landene til å samarbeide for å returnere ulovlig eksporterte objekter. Konvensjonen er fra 1970 og ble ratifisert av Norge 16. februar 2007 og trådte i kraft 16. mai 2007.

Også *Unidroit-konvensjonen om stjålne eller ulovlig utførte kulturgjenstander* har relevans på Svalbard. Konvensjonen gjelder for Svalbard, Jan Mayen og norske biland. Den er viktig for Svalbard på grunn av alle kulturminnene som ligger løst i terrenget. Konvensjonen er fra 1995 og ble ratifisert av Norge i 2001.

Vedlegg II Kulturminneregistreringer på Svalbard 1958 - 2012⁷³

Hvilket sted som er undersøkt	Utført av	Årstall
Midterhuken	Knut Odner	1958
Recherchefjorden og Van Keulenfjorden	Knut Odner	1958
Murchinsonfjorden	Tromsø Museum ⁷⁴	1958
Recherchefjorden og Van Keulenfjorden	Christian Keller	1967
Edgeøya, vestsiden mellom Russebukta og Krausbukta	Å. Eknes	1972
Van Mijenfjorden, nordsiden	Tromsø Museum	1976
Hornsund, sørsiden. Registreringer av hovedsakelig arkeologiske kulturminner	Tromsø Museum	1976
Fra Kapp Guisnez i nord til Engelskbukta i sør. Bare arkeologiske kulturminner registrert	Tromsø Museum	1976, 1977
Områdene rundt Isfjorden. De eldste registreringene har bare arkeologiske kulturminner med	Tromsø Museum	1976 - 1987
Krossfjorden	Tromsø Museum	1977
Bjørnøya, Hammerfesthuset, Herwighamna	Tromsø Museum	1977
Murchinsonfjorden	Tromsø Museum	1978
Selvågen, Forlandet. Punktregistrering	Tromsø Museum	1979
Ebeltofthamna østsiden, Selvågen, nordvesthjørnet av Spitsbergen med øyene Hamburgbukta - Fuglefjorden	Tromsø Museum	1979
Tunheim på Bjørnøya, Andréetangen, Tjuvfjorden, Zieglerøya, Delitschøya, Halvmåneøya + Sallyhamna og området Fuglefjorden - Breibogen	Tromsø Museum	1980
Det nederlandske Smeerenburgprosjektet registrerte alle hvalfangstrestre og graver ved Jensenvatnet, Virgohamna, på Amsterdamøya, Ytre Norskøya og Sallyhamna.	Smeerenburg-prosjektet	1979 - 1981
Hornsund, sør og nord. Arkeologiske kulturminner	Vadim F. Starkov	1979 - 1984
Tjuvfjorden, Zieglerøya og Delitschøya, Halvmåneøya	Tromsø Museum	1980
Hyttene på Hopen, Hammerfesthytta, Isbjørnhamna, Coles Bay - Barentsburg	Tromsø Museum	1981
Isbjørnhamna, punktregistreringer	Tromsø Museum	1981

⁷³ Oversikt over rapporter fra kulturminneregistreringer på Svalbard. Lista er ikke fullstendig når det gjelder alle registreringer og undersøkelser som er gjennomført, men bygger på oversikten i Tromsø kulturhistorie nr. 30 (Helberg 1998) og rapporter samlet i Sysselmannens rapportskap.

⁷⁴ Med Tromsø museum menes i denne tabellen det som kaltes kulturminnevernet for Svalbard. Det var var en selvstendig enhet lokalisert til Tromsø museum, med egen finansiering over Svalbardbudsjettet og stillingshjemmel fra Miljøverndepartementet.

Hornsundområdet. Arkeologiske kulturminner	Jan Chochorowski	1982 - 1990
Vestsiden Billefjorden, Texas Bar og området sør-Reinsdyrfløya - Bockfjorden, Svenskhuset. Dette året ble Svenskhuset restaurert.	Tromsø Museum	1982
Fra St. Jonsfjorden i nord til Trygghamna i sør. Kun registreringer av russiske kulturminner	Vadim F. Starkov	1982
Ny-Ålesund. Verne- og bruksplan. Bygningsregistrering, oppmåling og tilstandsrapporter	C. Berg og E. Wahl	1982
Svenskhuset, Kapp Thordsen. Oppmåling og restaureringsforslag	Petter Bakke, Arkitektkontoret Dalsbø & Østgaard A/S	1982
Lomfjorden, punktregistreringer	Tromsø Museum	1984
Bjørnhamna med 7 bistasjoner (oppmåling)	Tromsø Museum	1984
Virgohamna, Hvalfangststasjon (oppmåling)	Tromsø Museum	1984
Jensenvannet, gravplasser (oppmåling)	Tromsø Museum	1984
Prins Karls Forland, hele vestsiden og sørøstsiden. Registreringer	Tromsø Museum	1985
Sallyhamna, hvalfangststasjon (oppmåling)	Tromsø Museum	1985
Hamburgbukta (oppmåling)	Tromsø Museum	1985
Likneset, gravfelt (oppmåling)	Tromsø Museum	1985
Gravodden, Magdalenefjorden. Gravfelt og ovner (oppmåling)	Tromsø Museum	1985
Ingeborgfjellet og Berzeliusdalen	Tromsø Museum	1985
Bjørnøya, sørøst. Grøa, Lognvika og Norskehamna.	Tromsø Museum	1985
Van Mijenfjorden, nordsiden	Tromsø Museum	1986
Kobbefjorden, hvalfangststasjon (oppmåling)	Tromsø Museum	1986
Woodfjorden, østsiden	Tromsø Museum	1986
Wijdefjordens ytre deler, dvs fra Elvetangen til Gråhuken og fra Mosselbukta til Verlegenuken	Tromsø Museum	1986
Eolusneset, Sorgfjorden. Gravfelt	Tromsø Museum	1987
Kapp Wijk, oppmåling av den eldste bygningen på fangststasjonen	Tromsø Museum	1987
Fredheim, Sassen. Oppmåling av den eldste bygningen	Tromsø Museum	1987
Treovnsholmen, Tjuvfjorden. Ovn og telttuft (oppmåling)	Tromsø Museum	1987
Zieglerøya. hvalfangststasjon (oppmåling)	Tromsø Museum	1987
Delitschøya, Tjuvfjorden, tre hvalfangststasjoner (oppmåling)	Tromsø Museum	1987
Russholmane (midtre), Ryke Yse (Heimøya)	Tromsø Museum	1987
Edgeøyas østside, området mellom Stonebreen og Kapp Pechuel Lösche. Ingen funn av russiske arkeologiske kulturminner	Vadim F. Starkov	1988

Edgeøyas vestsida, mellom Kapp Lee og Kvalpynten. Registreringer av russisk overvintringsfangst	Marek Jasinski og Jan Chochorowski	1988
Hornsundområdet. Arkeologiske kulturminner	Marek Jasinski	1988
Longyearbyen	Gisle Løkken	1988
Camp Millar. Oppmåling av gruveanlegg	Tromsø Museum	1988
Wijdefjorden, deler av fjordens østside er punktregistrert	Tromsø Museum	1988
Dirksodden. Oppmåling av russehytte	Tromsø Museum	1988
Rekvik. Oppmåling av russehytte	Tromsø Museum	1988
Barentsøyas nordpynt, områdene rundt Glomelva på Frankenhalvøya samt kysten ved Barkhamodden	Vadim F. Starkov	1989
Van Keulenfjorden, fra Torellbreen i nord og østover til Ålesundneset	Adam Krawczyk, Jagiellonian Universitet, Krakow	1989
Kalvøya, Langåra, Rugla og Håøya.	Tromsø Museum	1989
Overgangshytta, Austfjorden. Oppmåling	Tromsø Museum	1990
"London", Kongsfjorden. Oppmålings- og registreringsrapport. Oppmåling av de to stående bygningene og en del teknisk utstyr	Tromsø Museum	1990
Hyttevika, fangsthytte (oppmåling)	Tromsø Museum	1990
Annabreen, vest. Amsterdamøya. Gravfelt (oppmåling)	Tromsø Museum	1990
Annabreen, øst. Amsterdamøya. Gravfelt (oppmåling)	Tromsø Museum	1990
Hakluytodden, Amsterdamøya. Gravfelt (oppmåling)	Tromsø Museum	1990
Ytre Norskøya. Hvalstasjon med tilhørende gravfelt (oppmåling)	Tromsø Museum	1990
Om arkeologiske undersøkelser på øygruppen Spitsbergen i 1991. Utgraving av kulturminnet Festningsodden	Det russiske vitenskapsakademi, arkeologisk institutt, v/ Starkov	1991
Scheibukta, hvalstasjon (oppmåling)	Tromsø Museum	1992
Prins Karls Forland, fra Fuglehuken til Poolpynten Registreringer	Tromsø Museum	1992
Fra Engelskbukta til St. Jonsfjordens munning, pluss Farmhamna. Omfattende registrering av kulturminnetyper	Tromsø Museum	1992
Svenskhuset. Tilstandsbeskrivelse.	Ole Jørgen Schreiner	1992
Hermansenøya, begge sider av St. Jonsfjorden og sørover til Farmhamna. Fra Farmhamna til Daudmannsodden. Omfattende registreringer av kulturminnetyper	Tromsø Museum	1993
Fra Daudmannsodden og øst til og med Trygghamna, samt området fra Festningen til Kapp Linné. Omfattende registreringer av ulike kulturminnetyper	Tromsø Museum	1993

Fra Kapp Linné til Sundodden ved Akselsundet. Registreringer av kulturminnetyper	Tromsø Museum	1994
Barentsøya, unntatt østsida	Tromsø Museum	1995
Bjørnøya SØ del, områdene på Nordkysten	Syssele mannen på Svalbard	1997
Store Dunøya, NØ-side. N. Dunøya inn mot Dunøyhamna.	Syssele mannens rundtokt	1998
Forlandet, Salpynten til Wilsonlaguna Søk etter rester etter båter	Det russiske vitenskapsakademi, arkeologisk institutt, v/ Starkov	1998
Isfjorden. Fra Alkepynten til Skansbukta, ytre del av Isfjordens nordside, Nordfjorden med Ekman- og Dicksonfjorden, samt områdene rundt Kapp Thordsen til Skansebukta på nordsiden av Billefjorden. (Usikkert hvor langt inn fra strandkanten	Syssele mannen på Svalbard	1998
Lægerneset, Recherchefjorden, Bellsund. Punktregistrering	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	1998
Tusenøyane; punkt sørvest på Kalvøya, Langåra, Lurøya, Hornøya, Sletteøya, Kvalbeinøya, Havmerra, Russeholmane (midtre, vestre og østre), Ækongen og Havella.	Syssele mannen på Svalbard	1999
Reinsdyrflya, nordkysten (usikkert hvor langt inn fra sjøen og om strekningen går helt til Biscayerhuken i vest/ Velkomstpynten i øst) og strekningen mellom Reinstrandodden og Worsleyhamna på østsiden av Reinsdyrflya (usikkert om Worsleyneset er med)	Syssele mannen på Svalbard	1999
Mosøya	Syssele mannen på Svalbard	1999
Midterhuken, Bellsund. Punktregistrering	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	1999
Renardodden - 1, Recherchefjorden. Fortsettelse av registrering påbegynt i 1995 og 1996. Punktregistrering	Det russiske vitenskapsakademi, arkeologisk institutt	2000
Andréeneset. S.A. Andrée ekspedisjonens feltleir på Kvitøya	Universitetet i Umeå	1998, 2000
Heerodden - Grumant, Isfjorden	Syssele mannen på Svalbard	2000

Danielbua, Fredheim, Sassenfjorden. Punktregistrering	Sysselmannen på Svalbard	2001
Renardodden, Recherchefjorden. Punktregistrering	Det russiske vitenskapsakademi, arkeologisk institutt, v/ Starkov	2001
Kapp Ringertz - Verdalspynten, Woodfjorden (østsiden) + strekningen lengst sør på vestsiden fra foten av fjellmassivet Risefjella i nord (usikker start og stopp); søndre bredd	Det russiske vitenskapsakademi, arkeologisk institutt, v/ Starkov	2001
Habenichtbukta, nord for Kvalpynten, Edgeøya SV. Kjente lokaliteter beskrevet ytterligere. Rekognosering til fots så langt nord og sør for Habenicht som det lot seg gjøre å gå til fots (ukjent hvor langt forbi Årdalstangen og Svartangen de har gått)	Sysselmannen på Svalbard	2001
Murefløta (NØ for Negerpynten, Edgeøya S) Ufullstendig registrering	Sysselmannen på Svalbard	2001
Kapp Wijk, punktregistrering russisk fangststasjon	Sysselmannen på Svalbard	2001, 2002
Sveagruva, rester etter svensk driftsperiode	Den kongelige tekniske høyskolen i Stockholm, v/ Dag Avango	1999, 2000
Salpynten til Rottenbergpyntern, Prins Karls Forland Ø. 3-400 m belte fra strandsonen	Sysselmannen på Svalbard	2003
Flatøyrdalen og Wijdefjorden øst. Søk etter russiske historiske kulturminner. Ukjent om hele østkysten ble søkt og hvor langt fra stranden	Det russiske vitenskapsakademi, arkeologisk institutt, v/ Starkov	2004
Gåshamna, Hornsund. Punktregistrering	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	2004
Kullgruve syd for Frestningen, Grønfjorden	Bergmesteren for Svalbard	2004
Velkomstpynten til Worsleyhamna, Reinsdyrflya. Fra sjøkanten til ca 400 m inn på land.	Sysselmannen på Svalbard	2004
Polhem, Mosselbukta. Punktregistrering + fra Polheim innover i bukten og lagunen. Ukjent hvor langt inn	Sysselmannen på Svalbard	2004

Murchisonfjorden, Nordaustlandet. Alle øyene bortsett fra Gråøya samt deler av fastlandet øst og vest for Kinnvika (hvilke strekninger er ikke oppgitt) Ukjent om det også her er kun et 400 m belte langs stranden som ble undersøkt, eller hele øya	Sysselmannen på Svalbard	2004
Woodfjorden, nord. Fra bunnen av Jackobsenbukta til Mattilasodden. Ukjent hvor langt inn fra land	Det russiske vitenskapsakademi, arkeologisk institutt, v/ Starkov	2005
Recherchefjorden, vest. Mellom Recherchebreen og Renardbreen (ukjent om hele landområdet er dekket)	Det russiske vitenskapsakademi, arkeologisk institutt, v/ Starkov	2005
Bohemannflya, øst. Søk etter gruvevirksomhet og annekasjonssymboler	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	2005
Bohemanneset, 2,5 km vest. Rester etter gruvevirksomhet. Punktregistrering	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	2005
Ekmanfjorden, vestlig kyststrekning. Søk etter svensk gruvevirksomhet	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	2005
Grønfjorden, vest. Fra Kokerihamna til Festningen. Rester etter multinasjonal gruvevirksomhet og mulig hvalfangstaktivitet. Inkl punktregistreringer	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	2005
Grønfjorden, øst. Fra Barentsburg til Heerodden. Rester etter multinasjonal gruveaktivitet. Usikkert om Barentsburg er inkludert	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	2005
Dokken, Duvefjorden, Nordaustlandet. Lokalisering av landingsstedet for Schroeder Stranz ekspedisjon i 1912. Ikke fullstendige undersøkelser av funnene	Prof. Dr. Hans Fricke	2004, 2005 (?)
Kapp Rubin, NV på Nordaustlandet. Lokalisering av landingssted og funn av Theodor Lerner's redningsaksjon med båten Løvenskiöld. Ikke fullstendige undersøkelser av funnene	Prof. Dr. Hans Fricke	2004, 2005 (?)

Svalbard. Marinarkeologisk registrering (Mosselbukta, Sorgfjorden, Nordre Russøya, Lågøya, Parryøya, Foynøya, Andréeneset, Isispynten, Barentsøya, Kapp Lee, Ekrollhamna, Habenichtbukta, Halvmåneøya, Gåshamna, Malbukta, Calypsobyen, Vårsolbukta, Valkokerineset)	Per Lejoneke og Johan Rönnby. Södertörns högskola.	1998-2000
Norske Fina sitt gamle petroleumsborehull Hopen 1 på Kofoedodden	Bergmesteren for Svalbard	2005
Gruveområdet i Ny-Ålesund	Bergmesteren for Svalbard	2005
Schroeder-StranzKrossfjorden. Viktige lokaliseringer fra Schroeder-Stranz Ekspedisjonen 1912 (punktregisteringer).	PD Dr Cornelia Lütlecke m.fl	2006
Polheim, Mosselbukta. Viktige lokaliseringer fra Schroeder-Stranz Ekspedisjonen 1912 (punktregisteringer).	PD Dr Cornelia Lütlecke m.fl	2006
Sorgfjorden, Eolusneset. Viktige lokaliseringer fra Schroeder-Stranz Ekspedisjonen 1912 (punktregisteringer).	PD Dr Cornelia Lütlecke m.fl	2006
Dokken, Duvefjorden, Nordaustlandet. Siste landingssted for Schroeder Stranz ekspedisjon i 1912 (punktregisteringer).	PD Dr Cornelia Lütlecke m.fl	2006
Kokerineset, Grønfjorden. Punktregisteringer	Det russiske vitenskapsakademi, arkeologisk institutt, v/ Starkov	2006
Bettybukta, SØ Sørkappland. Punktregistrering av boplassen	Det russiske vitenskapsakademi, arkeologisk institutt, v/ Starkov	2006
Barentsburg arealplanområde	Sysselmannen på Svalbard	2005, 2006
Isfjorden: Rijpsburg (Bohemanflya) og Gipsdalen (Bünsow Land)	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	2006
Grønfjorden: Kokerineset, Finneset og Heerfjellet	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	
Bellsund: Van Muydenbukta, Akseløya, Midterhuken, Camp Bell, Camp Millar og Zinkholmen	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	

Van Mijenfjorden: Camp Morton	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	
Rechechefjorden: Lægerneset, Calypsobyen, Renardodden, Asbestodden, Camp Smith og Martinfjella	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	
Van Keulenfjorden: Kvitfiskstranda/Fleur de Lyshamna	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	
Sikre synk Bohemanneset, Isfjorden	Bergmesteren for Svalbard	2006
Caltexgruppens tidligere petroleumsboring i Raddedalen 1 på Edgeøya	Bergmesteren for Svalbard	2006
Carolinedalen	Bergmesteren for Svalbard	2006
Gammel kullgruve syd for Davislaguna, Sørkapp Land	Bergmesteren for Svalbard	2006
Norsk polarnavigasjon AS sine petroleumsborehull Kvadehuken 1 og 2 og på Brøggerhalvøya	Bergmesteren for Svalbard	2006
Norsk polarnavigasjon AS sitt petroleumsborehull på Sarstangen	Bergmesteren for Svalbard	2006
Gruveåpninger nye gruve 2 ved Larsbreen, Longyearbyen	Bergmesteren for Svalbard	2006
Daganlegg, nye gruve 2 (gruve 2b), Longyearbyen	Bergmesteren for Svalbard	2006
Petroleumsborelokalitet Tromsøbreen 1 og 2 på Haketangen	Bergmesteren for Svalbard	2006
Adventdalen og Longyeardalen (kartlegging av gruveaktivitet), Grønfjorden øst (kartlegging av gruve- og hvalaktivitet) og Kokerineset (utgravning av fangst- og hvalanlegg). I tillegg undersøkelser av Sandefjordneset i Grønfjorden, Russekeila i Isfjorden og Kapp Laila i Colesbukta	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	2007
Richardlagunen på Prins Karls Forland og utgravninger Kokerineset (Renardodden)	Det russiske vitenskapsakademi, arkeologisk institutt, v/ Starkov	2007
Gamle gruveåpninger, Pyramiden	Bergmesteren for Svalbard	2007
Gruveåpninger gruve 2 i Endalen og på Sukkertoppen	Bergmesteren for Svalbard	2007
Gamle gruveåpninger Gruvedalen i Sveagruva	Bergmesteren for Svalbard	2007
Gruveåpninger ved og rundt gruve 3, Longyearbyen	Bergmesteren for Svalbard	2007
Kullborelokaliteter øst for Petuniabukta	Bergmesteren for Svalbard	2007

Gruvevirksomhet Isfjorden, Forlandet, Kings Bay og Cross Bay	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	2008
Kokerineset i Grønfjorden (utgraving)	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	2008
Hvalstasjoner og gruveområder Bjørnøya	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	2008
Amerikansk gruvevirksomhet Longyeardalen og Adventdalen, samt Sassenfjorden og Coles Bay	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	2008
Arkeologisk undersøkelse av grav ved Svenskhuset, Kapp Thordsen	Svalbard museum	2008
Isfjordens sørside, nærmere bestemt Trygghamna og Ymerbuka og vestkysten av Grønfjorden	Det russiske vitenskapsakademi, arkeologisk institutt, v/ Starkov	2009
Hopen	Sysselmannen på Svalbard	2009
Dagåpninger gruve 1a, 1b, 2a, 3, 4, Longyearbyen	Bergmesteren for Svalbard	2009
Gammel bergverksdrift i Longyearbyen	Peter J. Brugmans (privat)	2009
Dagåpninger gruver i Ny-Ålesund	Bergmesteren for Svalbard	2009
Nordkysten av Van Mijenfjorden, den sørlige delen av Akseløya, den sørlige delen av Grønfjordens østkyst. Arkeologiske undersøkelser under vann ved Finneset og i området ved Kapp Starostin på sørkysten av Isfjorden	Det russiske vitenskapsakademi, arkeologisk institutt, v/ Starkov	2010
“Davis Harbour” på Østkysten	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	2010
Sørkapp med lokalitetene “camp Claus Andersen”, “South Cape Island” (russisk leir og “Camp Parry”), “camp Petter Trondsen”	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	2010

Hornsund med Sabineodden (Camp Sabine), Höferpynten, Schönningholmane og Isbjørnhamna	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	2010
Vestkysten med camp “Marie Killengren”, “Borthen”, “Scoresby” og “Duck Island”	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	2010
Recherchefjorden med camp “Asbestos” Iron Range”, “HNMM Iron range”	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	2010
Van Keulenfjorden med camp “Violet”, “Hesselman” og “Eider Island”	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	2010
Isfjorden med camp “Mineral mining Area” og “Grumant City”	Arctic Centre, University of Groningen, Nederland	2010
Hiorthhamn	Bergmesteren for Svalbard	2010
Nedlagt gruve i Pyramiden	Bergmesteren for Svalbard	2010
Gruve 2b, anlegg i Endalen, Longyearbyen	Bergmesteren for Svalbard	2010
Grønfjorden, overflaterregistrering og dykking	Det russiske vitenskapsakademi, arkeologisk institutt, v/ Starkov	2011
Registrering av gamle kaier på Svalbard	SINTEF	2011
Grønfjorden, Van Keulenfjorden og Rechechefjorden	Det russiske vitenskapsakademi, arkeologisk institutt, v/ Starkov	2012
Longyearbyen havn, arkeologiske registreringer under vann i forbindelse med kaiutvidelser	Norsk Maritim Museum	2012
Sveagruva - gruveåpninger (1917 - 1998)	Bergmesteren på Svalbard	2012
Ny-Ålesund planområde - arkeologiske registreringer	Sysselmannen på Svalbard	2012
Longyearbyen planområde - arkeologiske registreringer	Sysselmannen på Svalbard	2012
Gruve 6, Longyearbyen	Bergmesteren for Svalbard	2012

Gjenstander er også en viktig del av kulturminnet og forteller sine ulike historier. Hvem brukte disse skoene som i dag ligger i gruveområdet i Ny-Ålesund? Hvem var han, hva tenkte han?

*Foto: Trond Espen Haug,
Sysselemanden på Svalbard 2012.*

**SYSSELMANNEN
PÅ SVALBARD**

Postboks 633
N-9171 Longyearbyen
Telefon 79 02 43 00
Telefaks 79 02 11 66
firmapost@sysselmannen.no